

ΜΕΛΠΟΜΕΝΗ ΜΑΡΛΟΤΖΑΝΕΤΗ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΑΠΟΚΛΙΣΕΙΣ/
ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ.
ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ.

ΜΕ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗ ΜΕΣΑΙΑ ΤΑΞΗ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ, ΠΑΝΤΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ, ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΗΛΩΣΗ ΠΕΡΙ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Έννοια ανισότητας

Οικονομική Ανισότητα. Παράμετροι

Ιστορικό πλαίσιο ανισότητας στην ΕΕ

Αίτια ανισοτήτων

Σχέση ανισότητας και ανάπτυξης

Σχέση οικονομικής ανισότητας με την οικονομική και κοινωνική κινητικότητα

Σχέση οικονομικών Κρίσεων(Υφέσεων) και ανισότητας

Σχέση λιτότητας και ανισότητας

Σχέση ανισότητας και φορολογικού συστήματος

Δημοσιονομική Αναδιανομή-Κοινωνικές Παροχές

Ανισότητα και απασχόληση

Ανισότητα στην εκπαίδευση

Ανισότητες στον τεχνολογικό τομέα

Brexit και ανισότητα

Πλούτος- Wealth

Σχέση πλούτου και δημόσιου χρέους

Μεσαία Τάξη

Μεσαίο Εισόδημα

Ρόλος Μεσαίας Τάξης

Η Μεσαία τάξη στην ΕΕ σήμερα

Ανάλυση μεσαίας τάξης στην Ευρώπη από το 1991-2013

Τί μπορεί να γίνει για την ανισότητα;

Συνέντευξη Υπουργών Ευρωπαϊκών Κρατών για την ανισότητα

Βιβλιογραφία

ΕΝΝΟΙΑ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑΣ

Πώς ορίζεται η οικονομική ανισότητα;

Οι οικονομικές ανισότητες καθίστανται εμφανείς μέσα από τις διαφορετικές θέσεις των ατόμων στο πλαίσιο της οικονομικής διανομής (εισόδημα, πλούτος). Ωστόσο, οι οικονομικές θέσεις των ανθρώπων σχετίζονται επίσης με άλλα χαρακτηριστικά, όπως με το εάν έχουν αναπηρία, το εθνικό τους υπόβαθρο και το φύλλο. Ενώ το «Ίδρυμα Ισότητας»¹ αναγνωρίζει τη σπουδαιότητα αυτών των μέτρων, το επίκεντρο αφορά συγκεκριμένα το χάσμα μεταξύ της ευημερίας και της λιγότερης ευημερίας στη συνολική οικονομική κατανομή.

Υπάρχουν τρεις κύριοι τύποι οικονομικών ανισοτήτων:

1. Ανισότητα εισοδήματος

Η εισοδηματική ανισότητα είναι ο βαθμός στον οποίο το εισόδημα κατανέμεται άνισα σε μια ομάδα ανθρώπων.

Εισόδημα

Το εισόδημα δεν είναι μόνο τα χρήματα που εισπράττονται μέσω της αμοιβής, αλλά όλα τα χρήματα που εισπράττονται από την εργασία (μισθοί, μπόνους κλπ.), τις επενδύσεις, όπως τόκοι από λογαριασμούς ταμειευτηρίου και μερίσματα από μετοχές αποταμιεύσεων, κρατικές παροχές, συντάξεις, προσωπική, εταιρεία και ενοίκια.

Η μέτρηση του εισοδήματος μπορεί να γίνει σε ατομικό ή οικιακό επίπεδο - τα εισοδήματα όλων των ατόμων που μοιράζονται ένα συγκεκριμένο νοικοκυριό. Το εισόδημα των νοικοκυριών πριν από τη φορολογία που περιλαμβάνει τα χρήματα που εισπράττονται από το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης είναι γνωστό ως μεικτό εισόδημα. Το εισόδημα των νοικοκυριών, συμπεριλαμβανομένων όλων των φόρων και παροχών, είναι γνωστό ως καθαρό εισόδημα.

Η αμοιβή ενός ατόμου είναι διαφορετική από το εισόδημά του. Η αμοιβή αναφέρεται στην πληρωμή μόνο από την απασχόληση. Αυτό μπορεί να είναι σε ωριαία, μηνιαία ή ετήσια βάση, συνήθως καταβάλλεται εβδομαδιαία ή μηνιαία και μπορεί επίσης να περιλαμβάνει μπόνους. Έτσι, η μισθολογική ανισότητα περιγράφει τη διαφορά μεταξύ της αμοιβής των ατόμων και αυτή μπορεί να είναι εντός μιας επιχείρησης ή σε όλες τις αμοιβές που εισπράττονται στη χώρα.

Πλούτος- Wealth

Ο πλούτος αναφέρεται στο συνολικό ποσό των περιουσιακών στοιχείων ενός ατόμου ή νοικοκυριού. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία, όπως ομόλογα και αποθέματα, ακίνητα και ιδιωτικά

¹ <https://www.equalitytrust.org.uk/>

συνταξιοδοτικά δικαιώματα. Ως εκ τούτου, η ανισότητα του πλούτου αναφέρεται στην άνιση κατανομή των περιουσιακών στοιχείων σε μια ομάδα ανθρώπων.

Πώς μετριέται η οικονομική ανισότητα;

Υπάρχουν διάφοροι τρόποι μέτρησης της οικονομικής ανισότητας. Οι αλλαγές στην ανισότητα με την πάροδο του χρόνου στις διάφορες χώρες μπορεί να φαίνονται διαφορετικές εάν χρησιμοποιούνται διαφορετικοί τρόποι μέτρησης.²

Συνήθως χρησιμοποιούνται τα εξής:

1. Συντελεστής GINI

Ο δείκτης Gini μετρά σε ποιο βαθμό η κατανομή του εισοδήματος (ή, σε ορισμένες περιπτώσεις, της καταναλωτικής δαπάνης) μεταξύ ατόμων ή νοικοκυριών σε μια οικονομία αποκλίνει από μια απόλυτα ισότιμη κατανομή.

Ο δείκτης Gini μετρά την περιοχή μεταξύ της καμπύλης Lorenz και της υποθετικής γραμμής απόλυτης ισότητας, εκφραζόμενη ως ποσοστό της μέγιστης περιοχής κάτω από τη γραμμή. Ένας δείκτης Gini στο μηδέν αντιπροσωπεύει τέλεια ισότητα και στο 1 τέλεια ανισότητα.³

Οι περισσότερες χώρες του ΟΟΣΑ έχουν συντελεστή Gini χαμηλότερο από 0,32 με πλέον χαμηλό το 0,24 (π.χ. Σκανδιναβία). Το Ηνωμένο Βασίλειο, μια αρκετά άνιση κοινωνία, βρίσκεται στο 0,35 και οι ΗΠΑ, μια ακόμη πιο άνιση κοινωνία στο 0,38. Αντίθετα, η Δανία, μια πολύ πιο ίση κοινωνία στο 0.25.

2. Μέτρα αναλογίας

Συγκρίνουν πόσο οι άνθρωποι σ' ένα επίπεδο κατανομής του εισοδήματος συγκρίνονται με ανθρώπους σ' ένα άλλο. Για παράδειγμα, ο λόγος 20:20 συγκρίνει το πλουσιότερο 20% των ανθρώπων, σε σύγκριση με το φτωχότερο 20%.

Συνήθη παραδείγματα:

- Αναλογία 50/10 - περιγράφει την ανισότητα μεταξύ του μεσαίου και του κατώτατου ορίου της κατανομής του εισοδήματος
- 90/10 - περιγράφει την ανισότητα ανάμεσα στην κορυφή του εισοδήματος (πιο πλούσιοι) και το φτωχότερο 10%
- 90/50 - περιγράφει την ανισότητα μεταξύ της εισοδηματικής κορυφής και της μέσης
- 99/90 - περιγράφει την ανισότητα μεταξύ των πλέον υψηλών εισοδημάτων και των υψηλών

² <https://www.equalitytrust.org.uk/how-economic-inequality-defined>

³ <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=4842>

3. Αναλογία Palma (ενδιαφέρουσα μεθοδολογία ως απλή αναφορά)

Η αναλογία Palma είναι ο λόγος του μεριδίου εισοδήματος του ανώτερου 10% με αυτό του χαμηλότερου εισοδηματικά 40%.

Σε πιο ισότιμες κοινωνίες ο λόγος αυτός θα είναι ίσος ή χαμηλότερος με το 1, πράγμα που σημαίνει ότι το ανώτερο 10% δεν λαμβάνει μεγαλύτερο μερίδιο εθνικού εισοδήματος από το κατώτατο 40%. Σε πολύ άνισες κοινωνίες, ο λόγος μπορεί να είναι ακόμη και ίσος με το 7.

Η αναλογία Palma χρησιμοποιείται ως αντίβαρο στην υπερβολική ευαισθησία του δείκτη Gini στις αλλαγές στη μεσαία τάξη της εισοδηματικής κατανομής, και στην ανυπαρξία ευαισθησίας του στις αλλαγές στην κορυφή και στο κατώτερο εισοδηματικό επίπεδο. Χρησιμοποιείται συνήθως στον διεθνή διάλογο ανάπτυξης.

- Η αναλογία Palma για το Ηνωμ. Βασίλειο είναι 1,07. Η αναλογία για τη Βραζιλία, για παράδειγμα, είναι 2.237.⁴

Ενδιαφέρουσα και πιο πολύπλευρη οπτική για την έννοια της ανισότητας μας δίνει και ο πιο κάτω ορισμός από το *Τμήμα Οικονομικών και Κοινωνικών Υποθέσεων του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών*:

Η ανισότητα - η κατάσταση της μη ισότητας, ιδιαίτερα στην κατάσταση των δικαιωμάτων και των ευκαιριών - είναι μια ιδέα που βρίσκεται στην καρδιά των θεωριών κοινωνικής δικαιοσύνης. Ορισμένες διακρίσεις είναι κοινές. Πολλοί

⁴ <https://www.equalitytrust.org.uk/how-economic-inequality-defined>

συγγραφείς διακρίνουν την "οικονομική ανισότητα", που σημαίνει κυρίως "εισόδημα", "ανισότητα", νομισματική ανισότητα ή, ευρύτερα, ανισότητα σε "συνθήκες διαβίωσης". Άλλοι διακρίνουν περαιτέρω μια βασισμένη στα δικαιώματα, νομική προσέγγιση της ανισότητας - ανισότητα των δικαιωμάτων και συναφών υποχρεώσεων (π.χ. όταν οι άνθρωποι δεν είναι ίσοι ενώπιον του νόμου ή όταν οι άνθρωποι έχουν άνιση πολιτική εξουσία).

Όσον αφορά την οικονομική ανισότητα, μεγάλο μέρος της συζήτησης έχει δύο όψεις. Η μία αφορά κυρίως ανισότητα των αποτελεσμάτων στις υλικές διαστάσεις της ευημερίας και αυτό μπορεί να οφείλεται σε περιστάσεις όπως εθνικότητα, οικογενειακό ιστορικό, φύλο κλπ. καθώς και το ταλέντο και η προσπάθεια. Αυτή η άποψη παίρνει μια προσανατολισμένη στο επίτευγμα προοπτική.

Η δεύτερη άποψη ασχολείται με την ανισότητα των ευκαιριών, δηλαδή εστιάζει μόνο στις περιστάσεις που ξεπερνούν τον εαυτό τους, οι οποίες επηρεάζουν τα δυνητικά αποτελέσματα του ατόμου. Πρόκειται για μια προοπτική εξέλιξης ή πιθανής επίτευξης.

Ανισότητα των αποτελεσμάτων

Η ανισότητα των αποτελεσμάτων εμφανίζεται όταν τα άτομα δεν έχουν το ίδιο επίπεδο υλικού πλούτου ή οικονομικές συνθήκες διαβίωσης. Η θεωρία της ανάπτυξης έχει ασχοληθεί σε μεγάλο βαθμό με τις ανισότητες στο επίπεδο διαβίωσης, όπως οι ανισότητες στο εισόδημα / πλούτο, την εκπαίδευση, την υγεία και τη διατροφή. Ωστόσο, ο φακός μέσω του οποίου οι οικονομολόγοι εκτιμούν την πρόοδο σε αυτά τα μέτωπα είναι τυπικά το εισόδημα ή η κατανάλωση.

Ιστορικά, η θεωρία της ανάπτυξης αφορούσε εισοδηματικές ανισότητες, στο βαθμό που επηρέασε ή επηρεάστηκε από την οικονομική ανάπτυξη του μέσου εισοδήματος του έθνους. Σιγά-σιγά, οι μελέτες άρχισαν να δείχνουν ότι η ανάπτυξη είχε αναποτελεσματικές επιπτώσεις στην ανισότητα, αλλά η εισοδηματική ανισότητα ήταν επιζήμια για την οικονομική ανάπτυξη. Τα αγχωτικά επίπεδα φτώχειας στα τέλη της δεκαετίας του 1990 ώθησαν τη συζήτηση για την ανισότητα των εισοδημάτων να επικεντρωθεί στη μείωση της φτώχειας. Οι αναπτυξιακές προσεγγίσεις υπέρ των φτωχών κατέστησαν το ντεμπούτο τους και η ανάπτυξη και η ισότητα (μέσω της αναδιανομής του εισοδήματος) θεωρήθηκαν ως ξεχωριστά μέσα πολιτικής, καθένα από τα οποία μπορεί να αντιμετωπίσει τη φτώχεια. Το κεντρικό μέλημα ήταν η αύξηση των εισοδημάτων των φτωχών νοικοκυριών. Από τις αρχές της δεκαετίας του 2000, ήταν σαφές ότι η ανάπτυξη και η ανισότητα δεν ήταν διαχωρίσιμες και ότι η εστίαση της προηγούμενης δεκαετίας στην ακραία φτώχεια θεωρήθηκε ανεπαρκής (πράγματι, υπήρξε πρόοδος στην ακραία φτώχεια, αλλά οι ανισότητες εισοδήματος αυξάνονταν σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες). (UNDP, 2013).

Η έλλειψη ευκαιριών

Στα τέλη της δεκαετίας του 1970, η Amartya Sen έφερε έναν νέο τρόπο σκέψης για την ανθρώπινη ευημερία, τη μέτρησή της και τις διαπροσωπικές συγκρίσεις. Πρότεινε ότι η ευημερία θα πρέπει να ορίζεται και να μετριέται με βάση τα όντα και τα πράγματα που εκτιμούν οι άνθρωποι (λειτουργίες) (Alkire et al., 2015) και την ελευθερία επιλογής και δράσης (ικανότητες). Αυτή η προσέγγιση τονίζει την ελευθερία να επιλέξουμε έναν τύπο ζωής παρά έναν άλλο.

Στο πλαίσιο αυτό, δεν θα πρέπει να εξισώνονται τα εισοδήματα με τον στόχο, διότι δεν μετατρέπουν όλοι οι άνθρωποι το εισόδημα στην ευημερία και την ελευθερία με τον ίδιο τρόπο. Επιπλέον, αυτή η σχέση φαίνεται να εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις "ενδεχόμενες περιστάσεις, και οι δύο, προσωπική και κοινωνική" (Sen, 1999: 70) που περιλαμβάνουν την ηλικία, το φύλο, το οικογενειακό υπόβαθρο και την αναπηρία του ατόμου. Εξαρτάται επίσης από τις κλιματικές συνθήκες, τις κοινωνικές συνθήκες (υγειονομική περίθαλψη, εκπαιδευτικά συστήματα, επικράτηση εγκληματικότητας, κοινοτικές σχέσεις), ήθη και έθιμα μεταξύ άλλων παραγόντων.

Συμπερασματικά, μια κοινωνία μπορεί να θεωρηθεί ότι παρέχει ίσες ευκαιρίες όταν οι περιστάσεις δεν καθορίζουν τις διαφορές στα αποτελέσματα ζωής (Ferreira et al., 2009). Στην πράξη, υπάρχει ισότητα ευκαιριών όταν οι πολιτικές αντισταθμίζουν τα άτομα που αντιμετωπίζουν δυσμενείς συνθήκες.

Εν κατακλείδι, η οικονομική ανισότητα αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο κατανέμονται οι οικονομικές μεταβλητές - μεταξύ των ατόμων σε μια ομάδα, μεταξύ των ομάδων σε ένα πληθυσμό ή μεταξύ χωρών. Η θεωρία της ανάπτυξης έχει ασχοληθεί σε μεγάλο βαθμό με τις ανισότητες στο επίπεδο διαβίωσης, όπως οι ανισότητες στο εισόδημα / πλούτο, η εκπαίδευση, η υγεία και η διατροφή. Πολλές από αυτές τις συζητήσεις κατέληξαν σε μια συζήτηση μεταξύ δύο προοπτικών: η πρώτη ασχολείται πρωτίστως με την ανισότητα των ευκαιριών, όπως η άνιση πρόσβαση στην απασχόληση ή την εκπαίδευση και η δεύτερη με την ανισότητα των αποτελεσμάτων σε διάφορες υλικές διαστάσεις της ανθρώπινης ευημερίας, όπως το επίπεδο του εισοδήματος, το μορφωτικό επίπεδο, η κατάσταση υγείας και ούτω καθεξής.

Ισότητα ευκαιριών υπάρχει όταν εξαρτώνται τα αποτελέσματα ζωής μόνο για παράγοντες για τους οποίους τα πρόσωπα μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνοι, και όχι για μειονεκτικές ιδιότητες εκτός του ελέγχου τους. Το φύλο, η εθνικότητα, το οικογενειακό υπόβαθρο κ.λπ. δεν πρέπει να καθορίζουν τα αποτελέσματα. Στην πράξη, ισότητα υπάρχει όταν τα άτομα αποζημιώνονται με κάποιο τρόπο για τις μειονεκτικές καταστάσεις τους.

Η ισότητα των αποτελεσμάτων περιγράφει μια κατάσταση στην οποία οι άνθρωποι βιώνουν παρόμοιες οικονομικές συνθήκες. Ενώ η ανισότητα από την άποψη της ευκαιρίας καθορίζεται σε εκ των προτέρων βάση και ασχολείται με την εξασφάλιση ενός κοινού σημείου εκκίνησης, η ανισότητα των αποτελεσμάτων αφορά τη γραμμή

τερματισμού και εξαρτάται και από τις δύο περιστάσεις πέρα από τον έλεγχο, καθώς και από το ταλέντο και την προσπάθεια.⁵

Ανισότητα –προβλήματα μεθοδολογίας και παράμετροι

Με την πάροδο του χρόνου, η Ευρωπαϊκή Ένωση απέκτησε όλο και περισσότερα χαρακτηριστικά ενός κράτους και, από οικονομική άποψη, μπορεί να θεωρηθεί ως ενιαία αγορά.

Ωστόσο, οι διαφορές μεταξύ των κρατών μελών είναι τεράστιες. Οι μικρές, πλούσιες χώρες, όπως το Λουξεμβούργο, αντιτίθενται έντονα με μεγάλους, φτωχούς, όπως η Ρουμανία.

Παρ' όλα αυτά, δημοσιεύονται πολλοί δείκτες που αναφέρονται στην ΕΕ στο σύνολό της, συμπεριλαμβανομένων μέτρων ανισότητας εισοδήματος. Σύμφωνα με την Eurostat¹, ο λόγος μεταξύ των εισοδημάτων των κορυφαίων και των κατώτατων πεντάδων είναι 5. Αλλά αυτό είναι ακόμη κατά προσέγγιση; Υποτιμάται σε μεγάλο βαθμό το πραγματικό επίπεδο ανισότητας στην ΕΕ το οποίο, δυστυχώς, είναι ανυπολόγιστο με τη διπλή έννοια που είναι τόσο δύσκολο να μετρηθεί όσο και εξαιρετικά υψηλό.

Το να φτιαχτεί ένα μέτρο για τη διεθνή (παγκόσμια ή ευρωπαϊκή) ανισότητα απαιτεί το συνδυασμό του μέτρου της ανισότητας **εντός** των χωρών με ένα μέτρο της ανισότητας **μεταξύ** των χωρών. Κατά κανόνα, δεν υπάρχει απλή μαθηματική πράξη που να επιτρέπει τον υπολογισμό του διεθνούς μέτρου από δεδομένα εθνικά μέτρα. Τα πιο ευρέως χρησιμοποιούμενα μέτρα ανισότητας είναι ο συντελεστής Gini και ο δείκτης Theil T καθώς και ο λόγος ορισμένων εισοδηματικών αγκυλών, όπως τα deciles(δεκατημόρια) ή τα quintiles (πεμπτημόρια), συνήθως μεταξύ της κορυφαίας και της κάτω βάσης. Το πρόβλημα της σύνθεσης συνολικών μέτρων αντικατοπτρίζει το πρόβλημα της αποσύνθεσης των συνολικών δεικτών.

Το τελευταίο αποτελεί πλέον πρόβλημα για την κοινωνική έρευνα, με σκοπό να συν-προσδιοριστεί ο ρόλος του φύλου, της φυλής ή της περιοχής στην ανάλυση της συνολικής ανισότητας.

Η βιβλιογραφία για τις δύο διαδικασίες, την αποσύνθεση και τη σύνταξη, δείχνει σαφώς ότι πρέπει να καταφύγουμε σε μεμονωμένα σύνολα δεδομένων. Δεν μπορεί να υπολογιστεί ένας διεθνής συντελεστής Gini από τους εθνικούς συντελεστές Gini, συν τον πληθυσμό και το μέσο κατά κεφαλήν εισόδημα των χωρών που περιλαμβάνονται.

Ξεκινώντας από τις εθνικές αναλογίες πεμπτημορίων (quintiles), δεν μπορεί κανείς να αποκτήσει τον διεθνή λόγο υπολογίζοντας τους μέσους όρους που σταθμίζονται από τον πληθυσμό ή το συνολικό εισόδημα. Η Eurostat δεν έχει προχωρήσει μ'

⁵ http://www.un.org/en/development/desa/policy/wess/wess_dev_issues/dsp_policy_01.pdf
Development Strategy and Policy Analysis Unit Development Policy and Analysis Division Department of Economic and Social Affairs Concepts of Inequality Development Issues No. 1, 2015

αυτήν τη μέθοδο στο παρελθόν και έτσι έκανε λάθος εκτιμήσεις της ευρωπαϊκής ανισότητας.⁶

Προβλήματα

Πρώτον, οι στατιστικές για το εθνικό εισόδημα χρησιμοποιούν κατά κύριο λόγο έρευνες από αντιπροσωπευτικά νοικοκυριά. Αν και οι έρευνες αυτές είναι μεροληπτικές και στα δύο άκρα της κατανομής του εισοδήματος (οι πλούσιοι συχνά αποτυγχάνουν να ανταποκριθούν και, αν το πράξουν, τείνουν να υποτιμούν το εισόδημά τους, ενώ οι περιθωριοποιημένοι φτωχοί, όπως οι άστεγοι, που συχνά δεν καλύπτονται καθόλου, υποβιβάζοντας έτσι το μέτρο της ανισότητας), εξακολουθούν να είναι η καλύτερη διαθέσιμη πηγή. Σε παγκόσμιο επίπεδο, κάποιες έρευνες βασίζονται στις δαπάνες και όχι στο εισόδημα και οι ορισμοί των εισοδημάτων διαφέρουν από χώρα σε χώρα. Λόγω της έλλειψης τυποποιημένων και αξιόπιστων συνόλων δεδομένων, οι ερευνητές αναγκάστηκαν να κατασκευάσουν τα απαιτούμενα δεδομένα από διάφορες πηγές, χρησιμοποιώντας εθνικούς ισολογισμούς καθώς και δεδομένα από διαφορετικές έρευνες.

Σύμφωνα με τους Anand και Segal, οι οποίοι ανέλυσαν 9 από τις πιο πρόσφατες μελέτες για την παγκόσμια ανισότητα, όλες αυτές οι προσπάθειες ήταν λανθασμένες και δεν μπορούν να παράσχουν μια ρεαλιστική περιγραφή της κατανομής του παγκόσμιου εισοδήματος και της ανισότητας.

Στην ανάλυσή τους, εντοπίζουν διάφορα σφάλματα, πρωτίστως μεταξύ των οποίων είναι η συγχώνευση των δεδομένων των ερευνών και των εθνικών λογαριασμών. Οι έρευνες παραμένουν η - πιθανώς πιο ευνοϊκή - προσέγγιση στη συλλογή δεδομένων.

Το δεύτερο κύριο πρόβλημα έγκειται στη μετατροπή των εθνικών αξιών των εισοδημάτων σε πρότυπο κοινού νομίσματος, προκειμένου να συγκριθούν τα εισοδήματα μεταξύ των χωρών.

Αν και γενικά συμφωνείται ότι η ισοτιμία αγοραστικής δύναμης (PPP) θα πρέπει να χρησιμοποιείται αντί των ονομαστικών συναλλαγματικών ισοτιμιών, η χρήση της δημιουργεί αρκετά προβλήματα. Η Deaton εγείρει σημαντικές αμφιβολίες σχετικά με τη νομιμότητα των συγκρίσεων των ισοτιμιών PPP μεταξύ χωρών με πολύ διαφορετικές συνθήκες διαβίωσης, αλλά επιβεβαιώνει ότι οι συγκρίσεις αυτών μπορεί να είναι αρκετά ακριβείς εάν ζουν σε παρόμοιες συνθήκες αγοράς.

Επίσης, οι συναλλαγματικές ισοτιμίες δεν θα πρέπει να παραμεληθούν ως συντελεστής μετατροπής των εθνικών αξιών των εισοδημάτων. Όσο μεγαλύτερος είναι ο ρόλος του εξωτερικού εμπορίου και των επενδύσεων σε μια οικονομία, τόσο πιο σημαντική είναι η συναλλαγματική ισοτιμία, δεδομένου ότι καθορίζει την αγοραστική δύναμη των εγχώριων νοικοκυριών που ξοδεύουν ένα αυξανόμενο μερίδιο του εισοδήματός τους στα εισαγόμενα αγαθά. Οι διεθνείς επενδυτές

⁶ "Inequality". Michael Dauderstädt and Cem Keltek, Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn, Germany and University of St Andrews, UK, and Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn, Germany

συγκρίνουν τοποθεσίες χρησιμοποιώντας το ονομαστικό κόστος και τις συναλλαγματικές ισοτιμίες όταν υπολογίζουν τα εν δυνάμει κέρδη τους.

Κατά τη διάρκεια της οικονομικής ανάπτυξης, τα ποσοστά μετατροπής της ισοτιμίας PPP και οι ονομαστικές συναλλαγματικές ισοτιμίες τείνουν να συγκλίνουν. Αυτό μπορεί εν μέρει να οφείλεται στο αυξημένο άνοιγμα των περισσότερο ανεπτυγμένων οικονομιών.

Ένας άλλος παράγοντας είναι το φαινόμενο Balassa-Samuelson, το οποίο συνεπάγεται υψηλότερο ποσοστό πληθωρισμού στις φτωχότερες χώρες κατά τη διάρκεια της διαδικασίας σύγκλισης, καθώς οι τιμές των αγαθών και των υπηρεσιών που προσφέρουν οι εγχώριοι κλάδοι με σχετικά αργή αύξηση της παραγωγικότητας (πχ.- κουρείς, μουσικοί, δάσκαλοι κ.λπ.) γίνονται πιο ακριβές, και οι μισθοί σε αυτούς τους κλάδους αυξάνονται ταχύτερα από ό,τι η παραγωγικότητα. Πριν και μετά τη διεύρυνση της ΕΕ στην Ανατολική Ευρώπη, αυτή η πτώση του δείκτη απόκλισης των συναλλαγματικών ισοτιμιών θα μπορούσε να παρατηρηθεί και στην ΕΕ.

Οι περισσότερες μελέτες για την ανισότητα στην ΕΕ επικεντρώνονται στην περιφερειακή ανισότητα και συνεπώς στις διαφορές μεταξύ των εθνικών (ή περιφερειακών) εισοδημάτων. Καλύπτουν τις ανισότητες μεταξύ των χωρών και τις διαπεριφερειακές ανισότητες.

Η ίδια η ΕΕ δημοσιεύει - ανά τριετία - έκθεση για την οικονομική και κοινωνική συνοχή, η οποία περιλαμβάνει στοιχεία για τα περιφερειακά επίπεδα εισοδήματος. Η συνοχή αποτελεί σαφή στόχο της ΕΕ.

Αν και παρέχουν σημαντικές πληροφορίες για την περιφερειακή ανισότητα, οι μελέτες αυτές παραμελούν τη διανομή του προσωπικού εισοδήματος, η οποία μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσα από μεμονωμένες έρευνες των νοικοκυριών. Επομένως, δεν παρουσιάζουν μια πλήρη εικόνα της ανισότητας εντός της ΕΕ.

Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η έρευνα των Michael Dauderstädt and Cem Keltek⁷ με τα εξής αποτελέσματα:

Πολύ υψηλότερη, αλλά φθίνουσα ανισότητα:

Τα αποτελέσματα των υπολογισμών των παραπάνω συγγραφέων επιβεβαιώνουν την αρχική δήλωση: η ανισότητα εντός της ΕΕ, υπολογιζόμενη ως λόγος S80 / S20, είναι πολύ υψηλότερη από την τιμή των 5 στατιστικών στοιχείων της Eurostat.

Μετρούμενη σε ευρώ με συναλλαγματικές ισοτιμίες, η αξία για το 2008 ήταν ακόμα μεγαλύτερη από 10 (από 11,2 το 2007).

Με βάση τα πρότυπα αγοραστικής δύναμης (PPS), η αξία είναι σημαντικά χαμηλότερη: 6.79 (2008) και 7.23 (2007).

⁷ "Inequality". Michael **Dauderstädt** and Cem Keltek, Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn, Germany and University of St Andrews, UK, and Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn, Germany

Αυτές οι τιμές για την ΕΕ-27 είναι σημαντικά υψηλότερες από τις τιμές της ΕΕ-25 λόγω της ένταξης της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας, δύο σχετικά μεγάλων και πολύ φτωχών χωρών. Όπως αναμενόταν, η ανισότητα που μετρήθηκε σε ευρώ ήταν πάλι περίπου δύο ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερη από ό,τι όταν μετρήθηκε σε PPS. Οι τιμές μειώθηκαν από 8,85 το 2005 σε 7,58 το 2008 και από 6,21 σε 5,27 αντίστοιχα.

Σύμφωνα με την παραπάνω έρευνα, αξίζει να σημειωθεί ότι τα αποτελέσματα αυτής της μελέτης διαφέρουν από τα επίσημα στοιχεία της Eurostat όσον αφορά όχι μόνο το επίπεδο ανισότητας αλλά και τη δυναμική της.

Ενώ η Eurostat παρουσιάζει ελαφρά αύξηση της ανισότητας για την ΕΕ των 27 και την ΕΕ των 25, εδώ φαίνεται μία σαφής μείωση (εκτός από τις τιμές 2006/2007 για την ΕΕ25 σε PPS⁸). Η διαφορά έγκειται στο ότι η ΕΕ παραμελεί τις ανισότητες **μεταξύ** των χωρών.

Κατά την εξεταζόμενη περίοδο, η ανισότητα **εντός** των χωρών αυξήθηκε κατά μέσο όρο, ενώ η ανισότητα **μεταξύ** των χωρών μειώθηκε. Αυτή η εξέλιξη μπορεί επίσης να παρατηρηθεί αν συγκρίνουμε τη σύνθεση των φτωχότερων και πλουσιότερων πεμπτημορίων της ΕΕ. Μεταξύ του 2005 και του 2008, μερικά από τα πλουσιότερα πεμπτημόρια των φτωχότερων χωρών έφυγαν από το χαμηλότερο πεμπτημόριο της ΕΕ, ενώ το 2008 ήταν απαραίτητο να συμπεριληφθούν μερικά νοικοκυριά από το φτωχότερο πεμπτημόριο της Γερμανίας για να κατασκευαστεί το χαμηλότερο πεμπτημόριο της ΕΕ.

Όσον αφορά τη δυναμική της ανισότητας, η μείωση που μετριέται σε ευρώ είναι ταχύτερη από αυτήν που μετριέται σε PPS.

Αυτό μπορεί να εξηγηθεί από τη δυναμική της διαδικασίας σύγκλισης, η οποία έχει μειώσει την ανισότητα **μεταξύ** των χωρών. *Σε σημαντικό βαθμό, η έμμεση σύγκλιση εισοδήματος ήταν το αποτέλεσμα της πραγματικής ανατίμησης των νομισμάτων των φτωχότερων κρατών μελών της ΕΕ.* Αυτό αποτελεί αποτέλεσμα της επίδρασης των μεταβολών της συναλλαγματικής ισοτιμίας (με άλλα λόγια, της ονομαστικής ανατίμησης) και των υψηλότερων ποσοστών πληθωρισμού σε σχέση με τον μέσο όρο της ΕΕ (και ειδικά υψηλότερα από ό,τι στον πυρήνα της ΕΕ, όπως στη Γερμανία). Ορισμένες χώρες με σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες, όπως η Βουλγαρία ή ορισμένες χώρες της Βαλτικής, παρουσίασαν υψηλότερη πληθωρισμό, ενώ άλλες, όπως η Πολωνία, στηρίχθηκαν περισσότερο στην ονομαστική ανατίμηση.⁹

⁸ *Purchasing Power Standards- Αγοραστική δύναμη

⁹ "Inequality". Michael Dauderstädt and Cem Keltek, Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn, Germany and University of St Andrews, UK, and Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn, Germany

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Πόσο άνισες ήταν οι προ-βιομηχανικές κοινωνίες;

Σε μια προσπάθεια να απαντήσουν σ' αυτήν την ερώτηση, οι Μιλάνοβιτς, Λίντερτ και Ουίλιαμσον διερεύνησαν τις εκτιμήσεις για τα επίπεδα της προ-βιομηχανικής ανισότητας στο έγγραφο του 2008 «Αρχαία ανισότητα».

Το ακόλουθο γράφημα δείχνει το επίπεδο της οικονομικής ανισότητας στις προ-βιομηχανικές κοινωνίες σε σχέση με τα επίπεδα ευημερίας στις ίδιες αυτές κοινωνίες. Η ανισότητα μετριέται με τον δείκτη Gini και η ευημερία από το ακαθάριστο εγχώριο εισόδημα κατά κεφαλήν, προσαρμοσμένο στις διαφορές των τιμών, ώστε να καταστούν δυνατές οι συγκρίσεις σ' ένα κοινό νόμισμα.

Το γράφημα δείχνει επίσης την καμπύλη με την ένδειξη IPF. Αυτή είναι η οριοθέτηση των δυνατοτήτων ανισότητας. Η ιδέα πίσω από αυτή την καμπύλη είναι ότι σε μια πολύ φτωχή κοινωνία η ανισότητα δεν μπορεί να είναι πολύ υψηλή: Αν το μέσο επίπεδο εισοδήματος ήταν ακριβώς το ελάχιστο για να επιβιώσει, σε μια τέτοια οικονομία δεν θα μπορούσε να υπάρξει οποιαδήποτε ανισότητα, ορισμένοι άνθρωποι πρέπει να είναι κάτω από το ελάχιστο επίπεδο εισοδήματος στο οποίο θα μπορούσαν να επιβιώσουν.

Όταν το μέσο εισόδημα είναι λίγο υψηλότερο, είναι πιθανό να υπάρξει κάποιο μικρό επίπεδο ανισότητας και η καμπύλη IPF δείχνει πώς αυξάνεται η μέγιστη δυνατή ανισότητα με υψηλότερο μέσο εισόδημα. Οι συγγραφείς διαπίστωσαν ότι πολλές προ-βιομηχανικές κοινωνίες συγκεντρώνονται κατά μήκος της IPF. Αυτό σημαίνει ότι σ' αυτές τις κοινωνίες, η ανισότητα ήταν τόσο μεγάλη όσο πιθανά θα μπορούσε να ήταν. Στις περιπτώσεις της Ολλανδίας και της Αγγλίας, βλέπουμε ότι κατά την πρώιμη ανάπτυξή τους απομακρύνθηκαν από την IPF και το επίπεδο ανισότητας δεν ήταν πλέον στο μέγιστο.

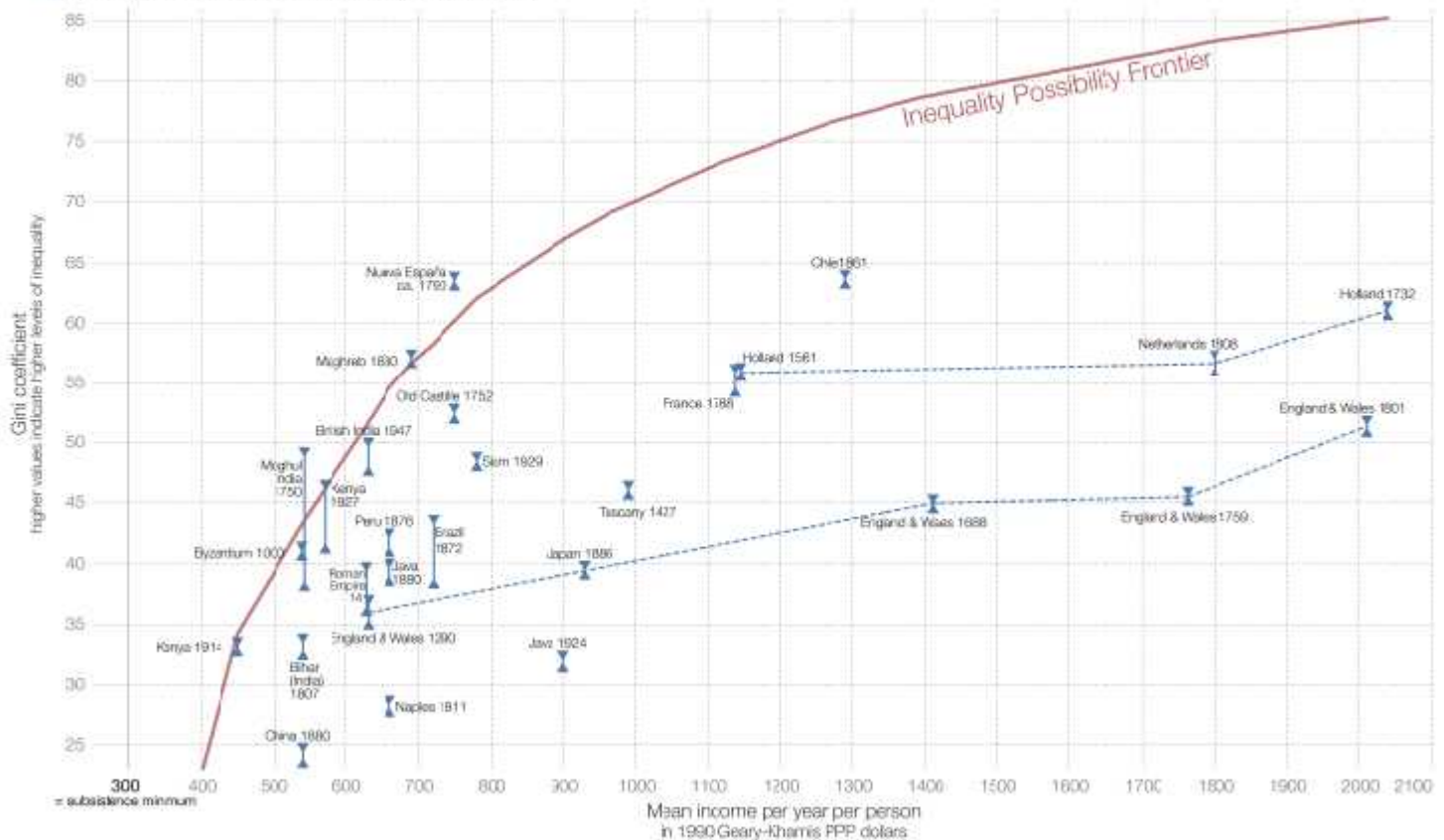
Pre-industrial Inequalities: Gini Coefficients and the 'Inequality Possibility Frontier'

OurWorld
in Data

In poor societies there is an upper limit to the level of inequality that cannot be exceeded since the poorest would otherwise fall below the subsistence minimum. The maximum attainable level of inequality is an increasing function of mean overall income and this idea is captured in the Inequality Possibility Frontier.

▼ Upper estimate of inequality (maximum within-class inequality)

▲ Lower estimate of inequality (no within-class inequality)

Data source: Milanovic, Lindert and Williamson (2008) – Ancient Inequality. In The Economic Journal, Volume 121, Issue 551, pages 255–272.

The interactive data visualization is available at [OurWorldinData.org](https://ourworldindata.org). There you find the raw data and more visualizations on this topic.

Licensed under CC-BY-SA by the author Max Roser.

Σε πλούσιες ευρωπαϊκές χώρες, καθώς και στην Ιαπωνία, το μερίδιο εισοδήματος των πλουσίων έχει μειωθεί εδώ και πολλές δεκαετίες και, όπως και στις αγγλόφωνες χώρες, έφθασε σε χαμηλό σημείο στη δεκαετία του 1970. Σε αντίθεση με τις αγγλόφωνες χώρες, ωστόσο, τα υψηλότερα μερίδια εισοδήματος δεν επέστρεψαν σε προηγούμενα υψηλά επίπεδα. Αντίθετα, παρέμειναν ίδια ή αυξήθηκαν μόνο μέτρια. Η εισοδηματική ανισότητα στην Ευρώπη και την Ιαπωνία είναι πολύ χαμηλότερη σήμερα απ' ό,τι στις αρχές του 20ου αιώνα.

Οι εργασιακές ρυθμίσεις σε εθνικό επίπεδο είναι σημαντικές για το πώς κατανέμονται τα εισοδήματα. Μια παγκόσμια τάση αύξησης της ανισότητας θα ήταν σύμφωνη με την αντίληψη ότι η ανισότητα καθορίζεται από τις παγκόσμιες δυνάμεις της αγοράς και την τεχνολογική πρόοδο. Η πραγματικότητα των διαφορετικών τάσεων ανισότητας εντός των χωρών υποδηλώνει ότι το θεσμικό και πολιτικό πλαίσιο σε διάφορες χώρες παίζουν επίσης ρόλο στη διαμόρφωση της ανισότητας των εισοδημάτων. Αυτό σημαίνει ότι η αύξηση της ανισότητας πιθανότατα δεν είναι αναπόφευκτη.

Σε πολλές χώρες, οι κυβερνήσεις έχουν προοδευτικά φορολογικά συστήματα. Στις ΗΠΑ, για παράδειγμα, οι εκτιμήσεις δείχνουν ότι το 37% του συνολικού ποσού των

εσόδων από το φόρο εισοδήματος προέρχεται από το πρώτο 1%, ενώ λιγότερο από το 3% προέρχεται από το κατώτατο 50%.

Η εισοδηματική ανισότητα σε μια χώρα επηρεάζεται από τη σχετική αύξηση των εισοδημάτων σε διάφορα σημεία της διανομής του εισοδήματος. Η ανισότητα θα συρρικνωθεί εάν τα εισοδήματα των φτωχών τείνουν να αυξάνονται ταχύτερα από τα εισοδήματα των πλουσίων.

Το Ηνωμένο Βασίλειο παρουσίασε μεγάλη αύξηση της ανισότητας κατά τη δεκαετία του 1980 - τα εισοδήματα των υψηλότερων δεκαδικών αυξήθηκαν, ενώ όλοι οι άλλοι έμειναν πίσω. Η ανομοιογενής ανάπτυξη κατά τα έτη που προηγήθηκαν μέχρι το 1991 σήμαινε περαιτέρω αυξήσεις της ανισότητας. Καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 και του 2000, η πιο ομαλή ανάπτυξη σε όλη τη διανομή σήμαινε ελάχιστες αλλαγές στην ανισότητα, με αυξανόμενα εισοδήματα για όλους.

Πώς διαφέρει η εισοδηματική ανισότητα από την ανισότητα της κατανάλωσης;

Η ανισότητα στην κατανάλωση σε όλες σχεδόν τις χώρες είναι χαμηλότερη από την εισοδηματική ανισότητα. Αυτό είναι λογικό, καθώς η κατανάλωση μπορεί να εξομαλυνθεί με την πάροδο του χρόνου, για παράδειγμα, με την εξοικονόμηση εισοδήματος. Καταρχήν, η εξοικονόμηση και ο δανεισμός επιτρέπουν στις αγροτικές κοινωνίες να έχουν επίπεδα κατανάλωσης που είναι λιγότερο ασταθή - και λιγότερο εξαρτώμενα από την εποχιακή διακύμανση - από τα εισοδήματα.

Η εξοικονόμηση και ο δανεισμός είναι συνήθως δυσκολότερα σε χαμηλά επίπεδα εισοδήματος. Όμως, καθώς οι ευκαιρίες για εξοικονόμηση και δανεισμό αυξάνονται, προκύπτουν σημαντικές διαφορές.

Οι χώρες υψηλού εισοδήματος τείνουν να έχουν χαμηλότερες ανισότητες.

Τόσο το νότιο τμήμα της Αφρικής όσο και η Λατινική Αμερική ξεχωρίζουν ως περιοχές με πολύ μεγάλη ανισότητα. Η Νοτιοανατολική Ασία και οι περισσότερες πλούσιες χώρες, από την άλλη πλευρά, έχουν σχετικά χαμηλά επίπεδα ανισότητας.¹⁰

ΣΤΡΟΦΗ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΤΟΥ ΣΗΜΕΡΑ

Η Μεγάλη ύφεση κατέστρεψε τα πραγματικά επίπεδα εισοδήματος στις ευρωπαϊκές χώρες. Αλλά ο αντίκτυπος ήταν πολύ άνισος μεταξύ των χωρών και των ομάδων εισοδήματος.

Οι χώρες της ευρωπαϊκής περιφέρειας έχουν πληγεί περισσότερο από αυτές που βρίσκονται στον πυρήνα, αναστέλλοντας τη διαδικασία σύγκλισης των εισοδημάτων μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών που θα μπορούσε να παρατηρηθεί πριν από την

¹⁰ <https://ourworldindata.org/income-inequality#economic-growth>

κρίση. Τα άτομα που βρίσκονται στο κάτω μέρος της διανομής του εισοδήματος έχουν επηρεαστεί γενικά περισσότερο από αυτά με υψηλότερα εισοδήματα, με αποτέλεσμα την αύξηση των εισοδηματικών ανισοτήτων μεταξύ πολλών ευρωπαϊκών χωρών και, επιπλέον, μια μεσαία τάξη που συρρικνώνεται μετά από χρόνια επέκτασης.

Ας εστιάσουμε στην εξέλιξη των διαθέσιμων πραγματικών εισοδημάτων των νοικοκυριών κατά την περίοδο 2004-2013, αποκαλύπτοντας έναν εν γένει ισχυρότερο και ευρύτερο αντίκτυπο της κρίσης, ιδίως μεταξύ των λιγότερο ευνοούμενων. Αυτό υπογραμμίζει τη σημασία της χρήσης ενός ευρύτερου συνόλου δεικτών για την εκτίμηση των επιπτώσεων της Μεγάλης ύφεσης στο βιοτικό επίπεδο: αυτές μπορεί να αποκρύπτονται όταν βασίζονται αποκλειστικά σε στοιχεία για το ΑΕΠ ή ακόμη και για τους δείκτες Gini σχετικά με τις ανισότητες εισοδήματος.

Η επίδραση της κρίσης στο επίπεδο του διαθέσιμου εισοδήματος.

Πριν από την κρίση, η αργή πρόοδος των μέσων επιπέδων εισοδήματος για την ΕΕ στο σύνολό της αποκρύπτει μια σημαντική διαδικασία σύγκλισης μεταξύ του πυρήνα και της περιφέρειας, με ταχεία άνοδο της τελευταίας και στασιμότητα ή ελαφρά πτώση στις πρώην οικονομίες.

Μεταξύ των χωρών με χαμηλότερο εισόδημα, οι περισσότερες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης σημείωσαν αξιοσημείωτη αύξηση του πραγματικού εισοδήματος (μόνο η Ισπανία κατόρθωσε να κάνει το ίδιο στην περιοχή της Μεσογείου), ενώ η πρόοδος στα επίπεδα των πραγματικών εισοδημάτων ήταν πιο υποτονική στις χώρες με υψηλότερα εισοδήματα.

Στις περισσότερες χώρες, η κρίση προκάλεσε έντονη αντιστροφή στις τάσεις των πραγματικών επιπέδων εισοδήματος. Για την ΕΕ στο σύνολό της, τα πραγματικά επίπεδα εισοδήματος μειώθηκαν από το 2008. Η κρίση κατέστρεψε το πραγματικό επίπεδο εισοδήματος στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, αλλά πολύ περισσότερο στην ευρωπαϊκή περιφέρεια (μεσογειακή και ορισμένες ανατολικοευρωπαϊκές χώρες συν Ιρλανδία) απ' ότι στον πυρήνα (παρατηρήθηκαν μέτριες μειώσεις στο Ηνωμένο Βασίλειο, τη Γερμανία ή τη Γαλλία, ενώ σημειώθηκε πρόοδος σε άλλες ηπειρωτικές και σκανδιναβικές χώρες). Μεταξύ των χωρών της περιφέρειας που πλήττονται περισσότερο από την ύφεση, μόνο η Βαλτική έχει ανακάμψει σημαντικά τα τελευταία χρόνια. Η Πολωνία και η Σλοβακία ξεπέρασαν την κρίση πολύ καλύτερα από τις υπόλοιπες χώρες, συνεχίζοντας να αυξάνουν τα πραγματικά επίπεδα εισοδήματός τους (αν και πολύ πιο αργά).

Η καθοδική επίδραση της κρίσης στα επίπεδα εισοδήματος διέφερε σε ένταση σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες και, εξάλλου, δεν συμμετείχε εξίσου στις διάφορες κοινωνίες.

Πριν από την κρίση, η διαδικασία κάλυψης του εισοδήματος που πραγματοποιήθηκε στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης ήταν γενικά εντονότερη μεταξύ των ατόμων με χαμηλότερο εισόδημα, πράγμα που εξηγεί τις γενικά

μειούμενες εισοδηματικές ανισότητες. Αντίθετα, η πιο μετριοπαθής πρόοδος του εισοδήματος μεταξύ πολλών χωρών υψηλού εισοδήματος επηρέασε σχετικά περισσότερο εκείνους που βρίσκονται στο κάτω μέρος της διανομής εισοδημάτων, προωθώντας τις εισοδηματικές ανισότητες προς τα πάνω στις περισσότερες ηπειρωτικές και Σκανδιναβικές χώρες. Ο αντίκτυπος της Μεγάλης ύφεσης στα επίπεδα εισοδήματος ήταν γενικά μεταξύ των ατόμων με χαμηλότερο εισόδημα από ό, τι μεταξύ των υψηλότερων εισοδημάτων στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες. Τα επίπεδα εισοδήματος μειώθηκαν σε όλες σχεδόν τις ευρωπαϊκές χώρες (εκτός από την Πολωνία και την Αυστρία). Αυτός ο διαφορετικός αντίκτυπος στα δύο άκρα της κατανομής του εισοδήματος εξηγεί γιατί οι ανισότητες στο διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών αυξήθηκαν από την έναρξη της κρίσης στα δύο τρίτα των χωρών.

Η συρρικνούμενη ευρωπαϊκή μεσαία τάξη

Ο αντίκτυπος της κρίσης στις κοινωνικές δομές μπορεί να αξιολογηθεί εναλλακτικά διαχωρίζοντας τις διαφορετικές κατηγορίες που καθορίζονται από τα επίπεδα εισοδήματός τους: τη χαμηλότερη, τη μεσαία και την ανώτερη κατηγορία εισοδήματος. Αυτό επιτρέπει σε κάποιον να εκτιμήσει τον αντίκτυπο της κρίσης στο μέγεθος της μεσαίας τάξης, θέμα που έχει λάβει μεγάλη προσοχή στη συζήτηση πολιτικής.

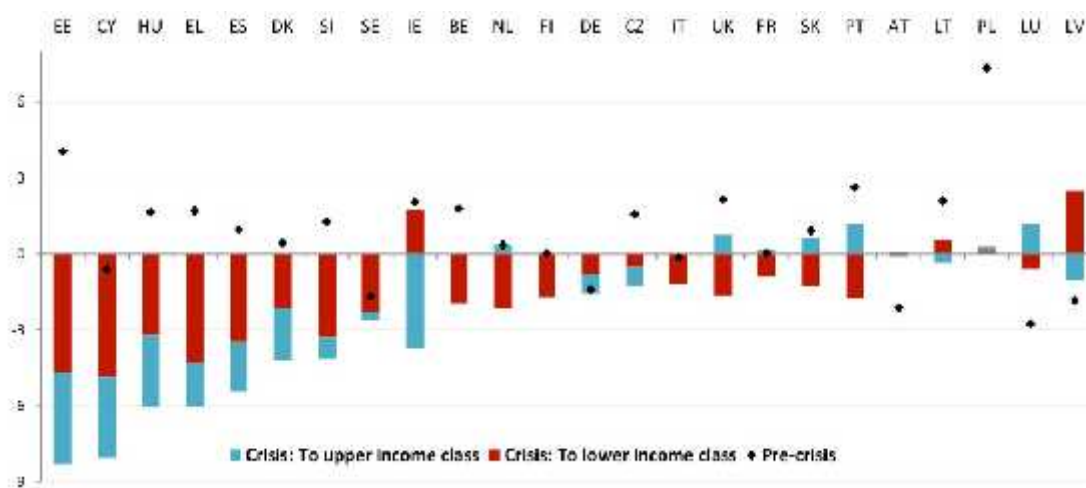
Το σχήμα από κάτω αντικατοπτρίζει πώς η κρίση ανέτρεψε τις τάσεις στην εξέλιξη της μεσαίας τάξης. Πριν από την κρίση, επεκτεινόταν σε περίπου τα δύο τρίτα των κρατών μελών, ιδίως στην ευρωπαϊκή περιφέρεια (αν και μειώθηκε σημαντικά στην Αυστρία, τη Γερμανία, τη Σουηδία, το Λουξεμβούργο και τη Λετονία). Ωστόσο, η Μεγάλη ύφεση έχει πιέσει τη μεσαία τάξη στα περισσότερα κράτη μέλη της ΕΕ (όλα εκτός από τη Λετονία, το Λουξεμβούργο, την Πολωνία και τη Λιθουανία). Αυτή η συμπίεση είναι ιδιαίτερα έντονη στις χώρες που πλήττονται περισσότερο από την κρίση στην ευρωπαϊκή περιφέρεια (μεσογειακές χώρες όπως η Κύπρος, η Ελλάδα και η Ισπανία και οι ανατολικές χώρες όπως η Εσθονία, η Ουγγαρία και η Σλοβενία), αλλά είναι επίσης εκπληκτικά σημαντική στις Σκανδιναβικές χώρες. Στη Γερμανία, όπου τα μεσαία εισοδήματα έχουν συρρικνωθεί σε όλη τη διάρκεια της περιόδου (όπως στη Σουηδία).

Αυτό το κενό στην ευρωπαϊκή μεσαία τάξη έχει γενικά ως αποτέλεσμα την επέκταση της τάξης των χαμηλότερων εισοδημάτων παρά αυτή των ανώτερων εισοδημάτων, παρόλο που η τελευταία έχει επεκταθεί σημαντικά και σε ορισμένες χώρες (ιδίως στην Ιρλανδία και την Τσεχική Δημοκρατία).

Αυτές οι τάσεις αναδεικνύονται ως μια σαφής πηγή ανησυχίας και, εάν δεν επανέλθουν, μπορεί να έχουν σημαντικές επιπτώσεις. Η μεσαία τάξη είναι απαραίτητη για τη σταθερότητα των ευρωπαϊκών δημοκρατιών και των

συστημάτων κοινωνικής πρόνοιας και η διάβρωσή της μπορεί να δημιουργήσει αυξανόμενες αναταραχές σε πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο.¹¹

Figure 2 Change in size of middle-income class before (2004-2008) and after (2008-2013) the crisis and decomposition of change by income class of destination after the crisis, in percentage points

Source: EU-SILC.

ΑΙΤΙΑ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ

Μία πρώτη αιτιατή σχέση εκφράζεται μέσα από την πολιτική της αγοράς εργασίας. Εδώ η επιμονή στην «ελαστικοποίηση» των μισθών μαζί με την υποτίμηση τους, στο βωμό του ανταγωνισμού οδήγησε σε έντονη κατάτμηση των αγορών εργασίας με υψηλή διαφοροποίηση των μισθών και μείωση του γενικού επιπέδου τους. Το ορθόδοξο μοντέλο υποθέτει ότι η επακόλουθη μείωση της συνολικής ζήτησης θα αντισταθμιζόταν από την αύξηση των εξαγωγών λόγω της μεγαλύτερης ανταγωνιστικότητας, κάτι που, φυσικά, δεν μπορεί να αντέξει αν όλες οι χώρες συνεκτιμηθούν στο σύνολό τους. Αυτές οι πολιτικές έχουν αποτύχει όσον αφορά την υπέρβαση της πρόσφατης κρίσης, παρόλα αυτά, έχουν οδηγήσει σε αύξηση της διαφοροποίησης των εισοδημάτων από την εργασία και σε αυξανόμενη εισοδηματική ανισότητα.

Μια δεύτερη έκφραση της «επίθεσης» του νεοφιλελευθερισμού ήταν η υιοθέτηση μιας υφεσιακής μακροοικονομικής πολιτικής. Η ιδεοληπτική συγκέντρωση στη δημοσιονομική εξυγίανση, ο προκυκλικός αυτόματος μηχανισμός ισορροπημένου δημόσιου προϋπολογισμού που υιοθετήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση, η σειρά οικονομικών πολιτικών που επέβαλαν Διεθνείς Οικονομικοί Οργανισμοί (ιδίως το ΔΝΤ) με παροχή οικονομικής βοήθειας σε χώρες με δυσκολίες οδήγησε στην αύξηση της ανεργίας και συνεπώς στην αύξηση της ανισότητας των εισοδημάτων.

¹¹ <https://www.eurofound.europa.eu/de/publications/blog/europes-shrinking-middle-class>

Ακόμη, τόσο η πυκνότητα των συνδικάτων όσο και η κάλυψη των συνδικάτων στο πλαίσιο της ΕΕ, φαίνεται ότι συσχετίζονται αρνητικά με την εισοδηματική ανισότητα, καθώς ο χώρος των συλλογικών διαπραγματεύσεων έχει μειωθεί παντού.

Τρίτον, σε συνέχεια αυτού, μία αυξανόμενη τάση προς την αποκέντρωση των συλλογικών διαπραγματεύσεων σε επίπεδο επιχειρήσεων, αφενός, και ατομικών συμφωνιών, αφετέρου, έχει αποδυναμώσει την αντίσταση έναντι της πτώσης των μισθών και έχει ενισχύσει την ανισότητα των εισοδημάτων από την εργασία.

Μια τέταρτη αιτία της ανόδου της εισοδηματικής ανισότητας είναι η προοδευτική άνοδος της χρηματο-οικονομικοποίησης (financialization) από τη δεκαετία του '80. Μια πτυχή αυτής της αύξησης είναι το μέγεθος του ενεχόμενου χρηματοδοτικού κεφαλαίου και η απουσία κατάλληλης ρύθμισης των χρηματοπιστωτικών αγορών.

Η εξαναγκασμένη διάχυση των παραγώγων, το μεγάλο ποσοστό των εξω-χρηματοστηριακών συναλλαγών, το μείγμα εμπορικών και επενδυτικών τραπεζών έχουν ενισχύσει τη δυνατότητα κέρδους για όσους βρίσκονται στην κορυφή σε τέτοιο βαθμό, ώστε να επιτρέψουν μια ευρεία και υπερβολική κερδοσκοπική συμπεριφορά. Επιπλέον, ο χρηματοπιστωτικός τομέας ήταν τόσο «εξουσιοδοτημένος» να αποκτήσει τον έλεγχο των υπευθύνων χάραξης πολιτικής και των θεσμικών οργάνων, με αποτέλεσμα η πολιτική δράση για την αλλαγή του status quo να καθίσταται εξαιρετικά απίθανη, αν όχι αδύνατη. (Epstein, 2005, Glyn, 2006, Palley, 2008). Μια άλλη δυσάρεστη συνέπεια αφορά τον πραγματικό τομέα: την πιθανότητα οι επενδύσεις σε χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία (που προσφέρουν υψηλότερες αποδόσεις) να υποκαθιστούν την επένδυση σε φυσικό κεφάλαιο, περιορίζοντας την ανάπτυξη της παραγωγικής ικανότητας και καταπνίγοντας το επίπεδο οικονομικής δραστηριότητας (Stockhammer, 2004). Είναι επίσης πιθανό η αυξανόμενη μεταβίβαση της ιδιοκτησίας των επιχειρήσεων στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα να ασκεί ισχυρότερη πίεση για υψηλότερες αποδόσεις, πράγμα που σημαίνει πίεση για αύξηση των κερδών εις βάρος των μισθών, ενισχύοντας κατά συνέπεια την ανισότητα στην κατανομή του εισοδήματος.

Μια άλλη αιτία της ανισότητας αναφέρεται ευρέως στη βιβλιογραφία: η παγκοσμιοποίηση. Η παγκοσμιοποίηση ουσιαστικά εδώ αφορά στο γεγονός ότι τα αγαθά μπορούν να παραχθούν και να πωληθούν παντού χωρίς περιορισμούς στην κινητικότητα τους και με τη μείωση του κόστους μεταφοράς. Αυτή η κατάσταση είναι σε θέση να παράγει μια σειρά από συνέπειες που επηρεάζουν τη διανομή του εισοδήματος. Αντίθετα με τα διφορούμενα πλεονεκτήματα που προβάλλει η παραδοσιακή θεωρία βασικών εμπορικών συναλλαγών βασισμένη θεμελιωδώς στο θεώρημα Samuel, τα εμπειρικά στοιχεία δείχνουν ότι η παγκοσμιοποίηση συνέβαλε σίγουρα στην πτώση του μισθολογικού μεριδίου, όπως επίσης και το ΔΝΤ έχει παραδεχτεί: «η παγκοσμιοποίηση είναι ένας από τους πολλούς παράγοντες που συνέβαλαν στη μείωση του μεριδίου του εισοδήματος που προέρχεται από το εργατικό δυναμικό στις προηγμένες οικονομίες" (ΔΝΤ, 2007, 161).

Τέλος, πρέπει να επισημανθεί ένας έκτος αιτιώδης παράγοντας ανισότητας, και αυτό είναι η τεχνολογική αλλαγή. Εμπειρικά στοιχεία δείχνουν μια συσχέτιση μεταξύ της εξέλιξης της παραγωγικής τεχνολογίας και της εξέλιξης της εισοδηματικής ανισότητας.¹²

ΣΧΕΣΗ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Ο Άτκινσον, στο βιβλίο του για τη μελέτη των Ευρωπαϊκών εισοδημάτων τον 20^ο αιώνα¹³, προχωρά σε μία ενδιαφέρουσα μελέτη της πορείας της ανισότητας των εισοδημάτων στην Ευρωπαϊκή ήπειρο και τις αγγλοσαξονικές χώρες.

Καταρχήν, υποστηρίζει, η ύπαρξη πιστωτικών περιορισμών δεν σημαίνει απαραίτητα ότι η υψηλή συγκέντρωση πλούτου είναι κακή για την ανάπτυξη. Αν το μεγαλύτερο μέρος του πλούτου ανήκει σε ενεργούς επιχειρηματίες που συνεχίζουν να επενδύουν τα περιουσιακά τους στοιχεία σε έργα που είναι προνομιακά, η υψηλή συγκέντρωση πλούτου δεν είναι απαραίτητα κακή. Ωστόσο, εάν το μεγαλύτερο μέρος του πλούτου ανήκει σε συνταξιούχους επενδυτές που επενδύουν τον πλούτο τους σε περιουσιακά στοιχεία χαμηλής απόδοσης, τότε η υψηλή συγκέντρωση πλούτου μπορεί να συνεπάγεται σημαντικό κόστος.

Υπάρχουν επίσης ενδείξεις ότι οι κορυφαίοι κάτοχοι πλούτου επενδύουν ένα αυξανόμενο κλάσμα του πλούτου τους σε περιουσιακά στοιχεία χαμηλής απόδοσης, όπως τα δημόσια ομόλογα. Αν και αυτό δεν είναι επαρκές για να αποδειχθεί ότι η ανισότητα είχε αρνητικό αντίκτυπο στην ανάπτυξη, αυτό δείχνει ότι τα πολύ υψηλά επίπεδα συγκέντρωσης πλούτου που επικρατούσαν στη Γαλλία την παραμονή του Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου συνδέονταν με συνταξιούχους μισθωτές και όχι με ενεργούς επιχειρηματίες.

Το σύνολο δεδομένων (database) δίνει επίσης τη δυνατότητα να μελετηθεί η εξέλιξη του ποσοστού των αριστοκρατικών περιουσιών, να εξετασθεί η υπόθεση για το μεταβαλλόμενο μερίδιο των γυναικών, κτλ.¹⁴

Εξετάζοντας την επίδραση της οικονομικής ανάπτυξης στις ανισότητες κατά το πρώτο ήμισυ της τρέχουσας δεκαετίας, οι χώρες με τα υψηλότερα ποσοστά ανάπτυξης κατά την περίοδο αυτή ήταν τα κράτη της Βαλτικής, ενώ η Ιρλανδία, η Σλοβακία, η Ουγγαρία και η Ελλάδα σημείωσαν ρυθμούς ανάπτυξης υψηλότερους του μέσου όρου. Η κυριότερη πηγή ανάπτυξης στις χώρες μετάβασης ήταν η αύξηση της παραγωγικότητας, με περιορισμένη επέκταση του αριθμού των απασχολούμενων.

Ως εκ τούτου, η επίδραση της ανάπτυξης στην ανισότητα ήταν μάλλον διαφορετική στις χώρες αυτές από ό,τι σε χώρες όπως η Ιρλανδία, η Ισπανία, το Λουξεμβούργο

¹² "Varieties of Economic Inequality". Edited by Sebastiano Fadda and Pasquale Tridico. Published by Routledge

¹³ «Top Incomes over the Twentieth Century-A Contrast between Continental European and English-Speaking Countries». Edited by A. B. ATKINSON, NuYeld College, Oxford and T. PIKETTY PSE, Paris

¹⁴ «Top Incomes over the Twentieth Century-A Contrast between Continental European and English-Speaking Countries». Edited by A. B. ATKINSON, NuYeld College, Oxford and T. PIKETTY PSE, Paris

και η Κύπρος, όπου ο αριθμός των απασχολούμενων αυξήθηκε σημαντικά, με αποτέλεσμα να διαχέεται ευρύτερα το εισόδημα από την ανάπτυξη. Όπως όμως αναδεικνύεται στην ανάλυση, η επίδραση στην κατανομή του εισοδήματος εξαρτάται από την επίπτωση των κερδών στα νοικοκυριά και από το βαθμό στον οποίο όσοι έλαβαν απασχόληση προήλθαν από νοικοκυριά όπου κάποιος ήταν ήδη εργαζόμενος, σε αντίθεση με εκείνα που δεν ήταν.

Η ανισότητα των εισοδημάτων είναι σχετικά έντονη και αρνητική σε σχέση με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ στις χώρες της ΕΕ. Η σχέση είναι αρνητική τόσο για τις χώρες της ΕΕ των 15 όσο και για τα νέα κράτη μέλη (η ΕΕ των 10 του 2004, συν τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία). Υπάρχει σαφώς μεγάλη διαφορά μεταξύ του επιπέδου οικονομικής ανάπτυξης των δύο ομάδων, ενώ η εσωτερική διακύμανση από το επίπεδο των ανισοτήτων φαίνεται να είναι παρόμοια στις δύο υποομάδες της ΕΕ.

Κοιτώντας τη σχέση μεταξύ οικονομικής ανάπτυξης και εισοδηματικής ανισότητας στις χώρες της ΕΕ κατά το πρώτο μισό της τρέχουσας δεκαετίας:

Χώρες όπως η Ιρλανδία, η Ισπανία, το Λουξεμβούργο και η Κύπρος παρουσίασαν σημαντική αύξηση της απασχόλησης. Αποδείχθηκε δυσχερής η ύπαρξη σταθερών σχέσεων σχέσης ανάπτυξης-ανισότητας. Διαπιστώθηκε αύξηση της συνολικής εισοδηματικής ανισότητας σε χώρες με σχετικά υψηλό ρυθμό ανάπτυξης και σε χώρες με χαμηλό ρυθμό ανάπτυξης. Σε χώρες όπου η οικονομική ανάπτυξη επιφέρει αύξηση του ποσοστού απασχόλησης (ή μείωση της ανεργίας), η ανισότητα των αποδοχών μεταξύ των ατόμων σε ηλικία εργασίας τείνει να μειώνεται. Η αύξηση της απασχόλησης τείνει επίσης να μειώσει το ποσοστό των ατόμων που ζουν σε νοικοκυριά ανέργων, συμβάλλοντας έτσι στη δικαιότερη κατανομή των εισοδημάτων από την απασχόληση και το εργατικό δυναμικό μεταξύ των νοικοκυριών.¹⁵

Οι λόγοι που πρέπει να ληφθούν υπόψη για την αδιαμφισβήτητη επιδείνωση του μεριδίου των μισθών και των ανισοτήτων εισοδήματος στηρίζονται, αφενός, σε θέματα δικαιοσύνης και, αφετέρου, στον αντίκτυπο στην ίδια την οικονομική απόδοση. Μια δυσάρεστη συνέπεια είναι η μείωση της κοινωνικής συνοχής και ιδιαίτερα των σχέσεων εμπιστοσύνης, η οποία είναι ζωτικής σημασίας για την καλή και ομαλή λειτουργία των αγορών και των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων συνολικά.

Αποδείχθηκε ότι η εισοδηματική ανισότητα συσχετίζεται θετικά με όλους τους κακούς κοινωνικούς δείκτες, όπως το έγκλημα, η βία, η κατάχρηση ναρκωτικών και ούτω καθεξής. Επίσης, η υγεία και το προσδόκιμο ζωής συσχετίζονται με την εισοδηματική ανισότητα (Wilkinson και Pickett, 2009).

¹⁵ “European Inequalities Social Inclusion and Income Distribution in the European Union”, Edited by: Terry Ward, Orsolya Lelkes, Holly Sutherland, István György Tóth

Αρκετές θεωρίες υποστηρίζουν ότι η ισότητα είναι επιζήμια για τις οικονομικές επιδόσεις ή πιο συγκεκριμένα για το ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ. Σ' αυτήν την περίπτωση θα ήταν προτιμότερο να «θυσιασθούν» μετοχές για να επιτευχθεί μεγαλύτερη ανάπτυξη. Η μεταφορά ορισμένων χρημάτων από ένα πλούσιο σ' ένα φτωχό άτομο οδηγεί σε συνολική ευημερία, επειδή το όφελος για τους φτωχούς ξεπερνά την απώλεια για τον πλούσιο άνθρωπο (Sacks et al., 2012).

Δεδομένου ότι ο στόχος της οικονομικής πολιτικής είναι να μεγιστοποιήσει την ευτυχία (ή "χρησιμότητα"), οι κοινωνίες μπορούν έτσι να αυξήσουν την "συνολική" ευημερία μέσω αλλαγών πολιτικής που να αυξάνουν την ισότητα. Η άποψη αυτή είναι σύμφωνη με την αρχή της μείωσης της οριακής χρησιμότητας του εισοδήματος.

Τα εμπειρικά στοιχεία δείχνουν ότι «υπάρχει έντονη αρνητική σχέση μεταξύ του επιπέδου της καθαρής ανισότητας και της αύξησης του κατά κεφαλήν εισοδήματος. Τα στατιστικά στοιχεία υποστηρίζουν γενικά την άποψη ότι η ανισότητα παρεμποδίζει την ανάπτυξη, τουλάχιστον μεσοπρόθεσμα, και έχει διαπιστώσει ότι η ανισότητα συνδέεται με βραδύτερη και λιγότερο σταθερή ανάπτυξη. Στην ίδια γραμμή: «Η οικονομετρική ανάλυση, βασισμένη σε εναρμονισμένα δεδομένα που καλύπτουν τις χώρες του ΟΟΣΑ τα τελευταία 30 χρόνια, υποδηλώνει ότι η εισοδηματική ανισότητα έχει αρνητικό και στατιστικά σημαντικό αντίκτυπο στην επακόλουθη ανάπτυξη» (Cingano 2014).¹⁶

ΣΧΕΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ

Η μεγαλύτερη οικονομική ανισότητα επηρεάζει την οικονομική και κοινωνική κινητικότητα;

Η ανάλυση των διαφόρων μηχανισμών που ενδέχεται να εμποδίσουν την οικονομική κινητικότητα υποδηλώνει ότι η απάντηση πρέπει να είναι θετική.

Όλοι οι μηχανισμοί σχετίζονται με την οικονομική κατάσταση της οικογένειας, ακόμη και αν η δυναμική μπορεί να διαφέρει. Η ανισότητα στην εκπαίδευση εξαρτάται σίγουρα από την ανισότητα των εισοδημάτων. Επίσης, η σχετική ισχύς του δικτύου κοινωνικών επαφών του ατόμου εξαρτάται από τον τρόπο κατανομής του εισοδήματος. Όταν η διανομή είναι πιο άνιση, η σχετική ισχύς των πιο προνομιούχων κοινωνικών δικτύων μπορεί να ενισχυθεί, εις βάρος της οικονομικής κινητικότητας. Εδώ ανεπιθύμητο αποτέλεσμα είναι ότι οι μειώσεις στην εκπαιδευτική ανισότητα μπορεί να μην είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικές στην ενίσχυση της οικονομικής κινητικότητας. Επιπλέον, όταν τα κοινωνικά δίκτυα αποτελούν βασικό παράγοντα οικονομικής ακινησίας, υπάρχει μεγαλύτερος κίνδυνος τα ήδη ισχυρά δίκτυα γίνονται ακόμη πιο ισχυρά και η ακινησία και η ανισότητα να παραμένουν.

¹⁶ "Varieties of Economic Inequality". Edited by Sebastiano Fadda and Pasquale Tridico. Published by Routledge

Η αγορά μπορεί να χάσει την ικανότητά της να επιτελέσει έναν αποδοτικό αναδιανεμητικό ρόλο και η ίδια η δημοκρατία μπορεί να υπονομευθεί καθώς ορισμένες καλά οργανωμένες ομάδες αποκτούν δύναμη. Αυτός είναι ο δρόμος σε ό, τι ο Acemoglu και ο Robinson ονομάζουν "εξόρυξη". Σε τέτοιες κοινωνίες, η αποτροπή της επιδείνωσης της ανισότητας μπορεί να είναι ζωτικής σημασίας. Αλλά ακόμη και όταν οι κύριοι μηχανισμοί που οδηγούν στην οικονομική ακινησία εξαρτώνται από την εκπαίδευση και την κατοχή, η δικαιοσύνη και η κοινωνική πρόοδος θα ωφεληθούν σε μεγάλο βαθμό από τη συνετή μείωση των οικονομικών ανισοτήτων.¹⁷

Ακόμη κι αν κάτι τέτοιο φαίνεται να αφορά αναπτυσσόμενες χώρες, χωρίς εδραιωμένες δημοκρατίες, δεν είναι απίθανο μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση να ενδυναμώνονται αντίστοιχα δίκτυα.

ΣΧΕΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ ΚΑΙ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑΣ

Το Γερμανικό Ινστιτούτο Οικονομικών Ερευνών, στην έρευνα του με τίτλο: «Ευρωπαϊκή Ανισότητα σε Περιόδους Οικονομικής Κρίσης» των Timm Bönke και Carsten Schröder αντιμετωπίζει την ενδοεπιχειρησιακή και ενδογενή κινητικότητα, τη φτώχεια, την ισότητα ευκαιριών και τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ ανισότητας και οικονομικής ανάπτυξης, κοινωνικής συνοχής και δημοκρατίας. Ενδεχομένως, τα δύο θέματα που επικεντρώνονται σήμερα στην ανισότητα είναι η σχέση μεταξύ οικονομικής ανάπτυξης και ανισότητας και οι αλληλεξαρτήσεις μεταξύ οικονομικών κρίσεων και ανισοτήτων.

Η πρόσφατη χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση στην Ευρώπη, η οποία συνοδεύεται από μια περίοδο δημοσιονομικής εξυγίανσης, χαμηλή αύξηση του ΑΕΠ και υψηλή ανεργία σε πολλά κράτη μέλη της ΕΕ, έχει προκαλέσει ανησυχίες σχετικά με τις κοινωνικοοικονομικές ανισότητες στην ΕΕ. Αν και η τελευταία ισχυρίζεται ότι εργάζεται προς την κατεύθυνση της σύγκλισης και της κοινωνικής συνοχής μεταξύ των κρατών μελών της, στην αντίληψη του κοινού, οι αποστάσεις μεταξύ των χωρών της ΕΕ αυξάνονται περαιτέρω.

Σύμφωνα με τους συγγραφείς, τα εναρμονισμένα δεδομένα για τα ευρωπαϊκά νοικοκυριά της υπηρεσίας ΕΕ-SILC¹⁸ χρησιμοποιούνται ως εμπειρική βάση και καταλήγουν σε μία μέτρια άνοδο της ανισότητας μεταξύ των 10 χωρών με ευρώ έως το 2011.

Στην ΕΕ των 22, οι δείκτες δείχνουν ελαφρά μείωση της ανισότητας πριν από την κρίση, και στασιμότητα της ανισότητας μετά. Η διεύρυνση των ανισοτήτων μεταξύ των κρατών μελών είναι η κινητήρια δύναμη πίσω από την άνοδο της ανισότητας

¹⁷ "Inequality in Europe: What Can Be Done? What Should Be Done?" Maurizio Franzini and Michele Raitano

¹⁸ [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/EU_statistics_on_income_and_living_conditions_\(EU-SILC\)_methodology_-_introduction](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/EU_statistics_on_income_and_living_conditions_(EU-SILC)_methodology_-_introduction) EU statistics on income and living conditions (EU-SILC) methodology - introduction

στο πλαίσιο των χωρών με ευρώ, και όχι αύξηση των ανισοτήτων στο εσωτερικό τους.

Συνοψίζοντας, εστιάζοντας στις εκτιμήσεις της ανισότητας σε εθνικό επίπεδο και συγκρίνοντας την εξέλιξή τους με την πάροδο του χρόνου, παραμελείται μία σημαντική πτυχή: η διεύρυνση των διαφορών στο μέσο βιοτικό επίπεδο, ιδίως μεταξύ των χωρών της κρίσης- της Ελλάδας και της Ισπανίας αφενός, και οικονομικά ισχυρών χωρών όπως η Γερμανία, η Αυστρία και το Λουξεμβούργο από την άλλη.¹⁹

Μία ακόμη ενδιαφέρουσα έρευνα για την ανισότητα που προκύπτει από την οικονομική κρίση προέρχεται από το «*Ευρωπαϊκό Ίδρυμα για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης και Εργασίας*»²⁰, σύμφωνα με την οποία:

Η εισοδηματική ανισότητα σε ολόκληρη την ΕΕ μειώθηκε σημαντικά πριν από το 2008, λόγω της ισχυρής διαδικασίας σύγκλισης των εισοδημάτων μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών. Η μεγάλη ύφεση σταμάτησε αυτή την τάση. Μετά το 2008, η σύγκλιση των εισοδημάτων ήταν βραδεία, ενώ η ανισότητα σε πολλές χώρες αυξήθηκε σημαντικά.

Παρά την υπόθεση που απορρέει από πολλά έγγραφα πολιτικής της ΕΕ ότι η ευρωπαϊκή οικονομική ολοκλήρωση θα πρέπει να οδηγήσει σε κάποια σύγκλιση μεταξύ των χωρών, οι μελέτες που υιοθετούν μια προσέγγιση σε επίπεδο ΕΕ για τη χαρτογράφηση των τάσεων στις εισοδηματικές ανισότητες παραμένουν εκπληκτικά σπάνιες.

Η τελευταία έκθεση του *Eurofound* «*Οι ανισότητες των εισοδημάτων και τα πρότυπα απασχόλησης στην Ευρώπη πριν και μετά τη Μεγάλη ύφεση*» συμβάλλει στην κάλυψη αυτού του κενού χαρτογραφώντας τις ανισότητες εισοδήματος μέσα από μια ρεαλιστική προοπτική σε ολόκληρη την ΕΕ μεταξύ 2004-2013.

Μια ενιαία ευρωπαϊκή κατανομή του εισοδήματος

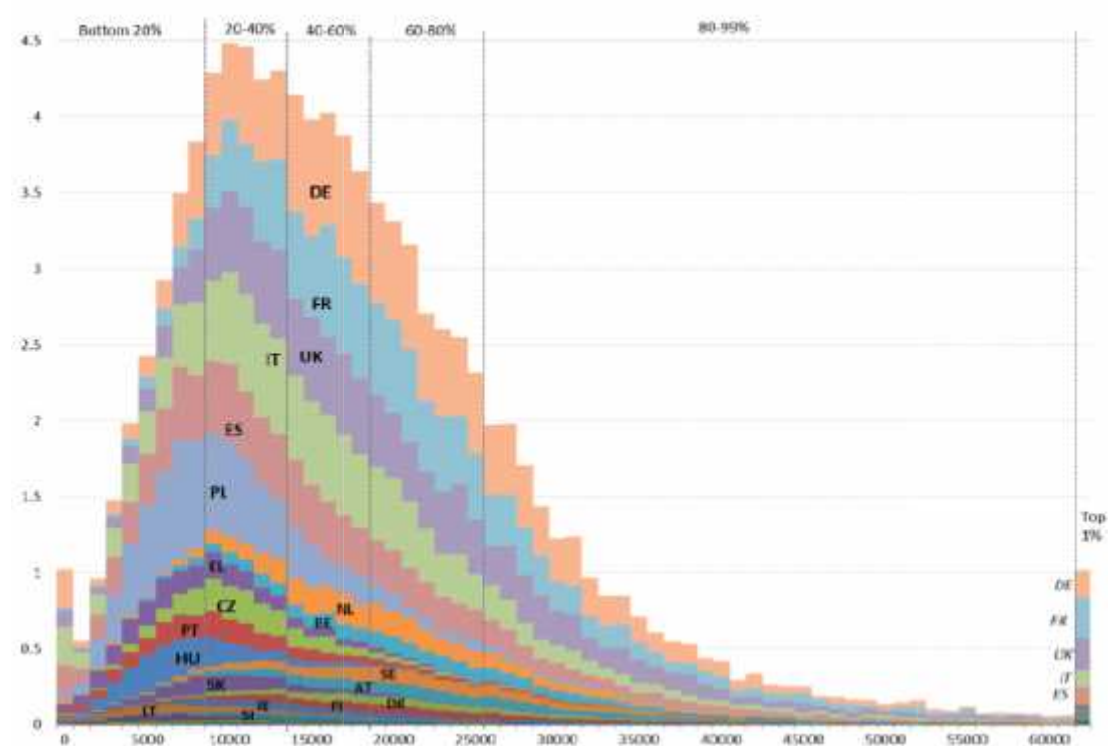
Η υιοθέτηση μιας πανευρωπαϊκής προοπτικής όσον αφορά την ανισότητα των εισοδημάτων απαιτεί την εξέταση του επιπέδου των εισοδημάτων σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες στο πλαίσιο μιας ενιαίας διανομής εισοδημάτων σε επίπεδο ΕΕ, η οποία αντικατοπτρίζει τις ανισότητες εισοδήματος τόσο μεταξύ όσο και εντός των κρατών μελών.

Αυτό γίνεται στο σχήμα 1,

¹⁹ https://www.diw.de/documents/publikationen/73/diw_01.c.508249.de/dp1482.pdf

²⁰ https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/eurofound_el

Σχήμα 1.

21

όπου φαίνεται το ποσοστό των ευρωπαίων ατόμων ηλικίας 15-64 ετών (κάθετος άξονας) που αναφέρουν διαφορετικά επίπεδα ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών (οριζόντιος άξονας). Για παράδειγμα, περίπου το 4,5% των Ευρωπαίων σε ηλικία εργασίας έχει ένα (ισοδύναμο) διαθέσιμο εισόδημα νοικοκυριού μεταξύ € 10.000 και € 11.000 ετησίως.

Δύο βασικές ιδέες προκύπτουν σχετικά με τις ανισότητες εισοδήματος. Η πρώτη είναι ότι οι ανισότητες των εισοδημάτων μεταξύ των χωρών αποδεικνύονται από τις διαφορετικές θέσεις των χωρών, δηλαδή, ενώ οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης (και οι μεσογειακές χώρες σε μικρότερο βαθμό) είναι πολύ πιο παρούσες στο κατώτατο εισόδημα, οι χώρες της ΕΕ15 αντιπροσωπεύουν σχεδόν όλους όσους βρίσκονται στο άνω πεμπτημόριο. Η δεύτερη είναι ότι υπάρχει επίσης σημαντική επικάλυψη στις κατανομές του εθνικού εισοδήματος (για παράδειγμα, οι χώρες που κυριαρχούν στο κορυφαίο πεμπτημόριο έχουν επίσης ένα σημαντικό μερίδιο του πληθυσμού στο χαμηλότερο εισόδημα), δείχνοντας ότι οι ανισότητες εισοδημάτων εντός των χωρών είναι μεγαλύτερες από τις εισοδηματικές ανισότητες μεταξύ χωρών στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ο Πίνακας 1 παρέχει μια δυναμική εικόνα της εξέλιξης των εισοδηματικών ανισοτήτων σε επίπεδο ΕΕ και των κύριων δυνάμεων που βρίσκονται πίσω από αυτήν:

²¹ <https://www.eurofound.europa.eu/publications/blog/eu-income-inequality-and-the-great-recession>

Table 1. EU household disposable income inequality, Gini and Theil indexes (Source: EU-SILC)

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Gini	0.355	0.344	0.343	0.337	0.330	0.333	0.333	0.333	0.334	0.336
Theil-Total	0.231	0.21 ²² 3	0.212	0.211	0.196	0.200	0.203	0.198	0.202	0.201
Theil-Between	0.056	0.047	0.047	0.038	0.031	0.033	0.031	0.032	0.032	0.031
Theil-Within	0.175	0.165	0.166	0.174	0.165	0.167	0.173	0.166	0.170	0.171

Ενώ οι ανισότητες εντός των χωρών αντιπροσωπεύουν το μερίδιο του λέοντος στα επίπεδα ανισότητας εισοδημάτων σε ολόκληρη την ΕΕ, η εξέλιξη των ανισοτήτων του μέσου εισοδήματος μεταξύ των χωρών διαδραμάτισε βασικό ρόλο κατά την περίοδο αυτήν.

Οι ανισότητες εισοδημάτων της ΕΕ μειώθηκαν σημαντικά πριν από την κρίση. Αυτό οφείλεται σχεδόν εξ ολοκλήρου σε μια διαδικασία σύγκλισης των μέσων επιπέδων εισοδήματος μεταξύ των χωρών, δεδομένου ότι οι ανισότητες εντός των χωρών μειώθηκαν ελάχιστα.

Από το 2008, η τάση αντιστράφηκε, ενώ οι εισοδηματικές ανισότητες σε ολόκληρη την ΕΕ παρουσίασαν μέτρια αύξηση: η διαδικασία σύγκλισης των εισοδημάτων μεταξύ των χωρών υποχώρησε και αναπτύχθηκε ανοδική τάση στις εγχώριες ανισότητες.

Διαφορές μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών

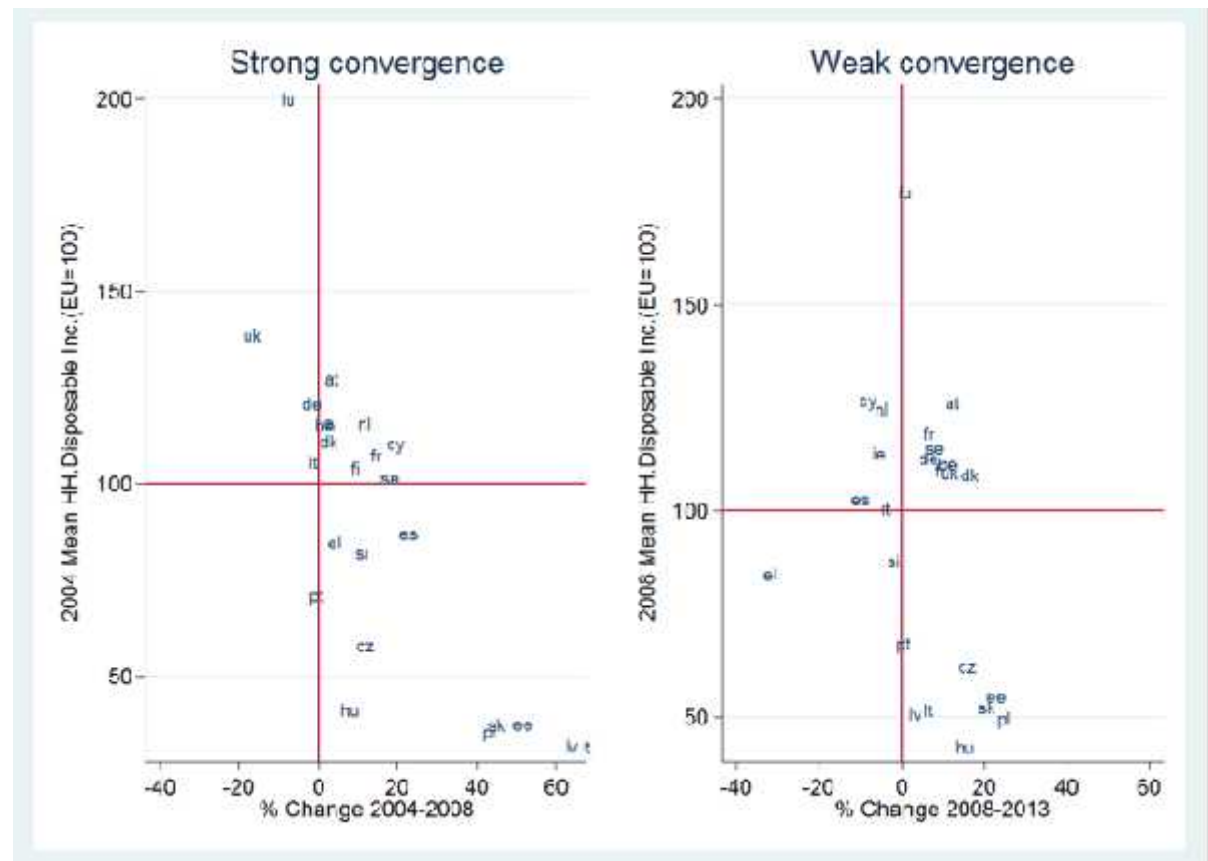
Μια λεπτομερής εικόνα της διαδικασίας σύγκλισης των εισοδημάτων μεταξύ των χωρών παρέχεται από το σχήμα 2, το οποίο απεικονίζει το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών σε συγκρίσιμες τιμές και την αλλαγή τους πριν και μετά την κρίση:

Η σύγκλιση πριν από την κρίση αποτελούσε κατά κύριο λόγο μια διαδικασία κάλυψης των χαμηλών εισοδημάτων μεταξύ των χωρών χαμηλού εισοδήματος, ιδιαίτερα ισχυρή στην Ανατολική Ευρώπη (εκτός από την Ισπανία, οι μεσογειακές χώρες δεν κατάφεραν να συγκλίνουν). Στις περισσότερες χώρες υψηλού εισοδήματος, το επίπεδο των εισοδημάτων παρέμεινε σταθερό ή και μειώθηκε (ιδίως στο Ηνωμένο Βασίλειο) μέχρι το 2008.

²² <https://www.eurofound.europa.eu/publications/blog/eu-income-inequality-and-the-great-recession>

Μετά το 2008, οι χώρες της Μεσογείου παρουσίασαν μείωση των εισοδημάτων, ενώ οι περισσότερες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης συνέχισαν να αναπτύσσονται αλλά με πολύ χαμηλότερο ρυθμό. Αυτό, σε συνδυασμό με την επιστροφή της αύξησης του εισοδήματος στο Ηνωμένο Βασίλειο και τη Γερμανία, οδήγησε σε διακοπή της διαδικασίας σύγκλισης εισοδημάτων στην ΕΕ.

Figure 2. Average household disposable income across countries (in PPP, EU24 = 100)

23

²³ <https://www.eurofound.europa.eu/publications/blog/eu-income-inequality-and-the-great-recession>

Ανισότητες εισοδήματος στις ευρωπαϊκές χώρες

Ο Πίνακας 2 συγκρίνει τις τάσεις των εισοδηματικών ανισοτήτων μεταξύ των χωρών πριν και μετά την επίδραση του δημόσιου συστήματος φόρου και παροχών.

	Household disposable income (Ginis and % change)					Household market income (Ginis and % change)					Unemployment rate (p.p)		
	2004	2008	2013	Change 04-08	Change 08-13	2004	2008	2013	Change 04-08	Change 08-13	2004	2008	2013
Cyprus	0.281	0.289	0.36	8.1	24.34	0.35	0.355	0.412	1.5	16	4.4	3.8	16.1
Hungary	0.286	0.251	0.298	-12.18	18.65	0.501	0.459	0.464	-8.4	1.2	5.9	7.9	10.2
Estonia	0.339	0.307	0.353	-9.42	14.9	0.444	0.395	0.453	-11.1	14.6	10.6	5.6	8.9
Denmark	0.232	0.242	0.277	4.03	12.69	0.396	0.391	0.431	-1.4	10.5	5.3	3.5	7.2
Slovenia	0.235	0.222	0.249	-5.7	12.11	0.416	0.377	0.422	-9.4	12	6.1	4.5	10.3
Ireland	0.317	0.287	0.318	-9.42	10.6	0.466	0.494	0.541	6	9.5	4.6	6.5	13.3
Spain	0.32	0.319	0.353	-0.1	10.6	0.397	0.423	0.487	5.5	15.2	11.1	11.3	26.2
Slovakia	0.264	0.243	0.267	-5.89	7.37	0.413	0.363	0.370	-12.1	3.5	18.6	9.5	14.3
Greece	0.33	0.334	0.357	1.2	6.89	0.412	0.451	0.510	9.5	14.4	10.5	7.9	27.7
Germany	0.277	0.281	0.257	1.48	5.87	0.44	0.425	0.423	-3.4	0.7	10.8	7.6	5.3
Italy	0.326	0.311	0.323	-4.57	5.34	0.405	0.420	0.447	4.4	5.6	8	6.8	12.3
Sweden	0.231	0.242	0.252	4.85	3.8	0.389	0.365	0.360	-6.2	1	6.8	6.3	8.2
EU	0.355	0.33	0.336	7.1	1.87	0.493	0.459	0.472	6.7	2.7	9.3	7	10.9
Czech R.	0.262	0.253	0.255	3.4	0.74	0.419	0.388	0.394	7.4	1.5	8.3	4.4	7
Austria	0.259	0.276	0.277	6.37	0.53	0.407	0.43	0.43	5.3	0	5.9	4.2	5.4
Belgium	0.285	0.257	0.258	-9.82	0.37	0.45	0.413	0.429	-8.3	4.1	7.1	7	8.5
Finland	0.259	0.251	0.251	-1.99	0.16	0.428	0.401	0.419	-5.7	3.8	10.4	6.4	8.3
Portugal	0.376	0.352	0.348	-6.23	-1.28	0.454	0.47	0.508	3.4	8.1	6.7	8	17
Netherlands	0.257	0.265	0.261	8.31	-1.61	0.405	0.407	0.413	0.4	1.4	4.7	2.7	7.3
France	0.273	0.294	0.289	7.52	-1.7	0.422	0.431	0.428	2.3	-0.8	8.9	7.1	10
UK	0.341	0.322	0.316	-5.41	-1.83	0.472	0.465	0.467	-1.6	0.5	4.6	5.7	7.7
Poland	0.379	0.377	0.314	-15.23	-2.39	0.535	0.449	0.435	-15	-2.9	19.4	7.2	10.5
Lithuania	0.371	0.359	0.35	-3.77	-2.46	0.497	0.45	0.449	-9.5	-0.1	10.8	5.9	12
Latvia	0.367	0.368	0.353	0.7	-4.09	0.458	0.442	0.448	-3.5	1.4	11.9	8	12.1
Luxembourg	0.265	0.297	0.281	11.98	-5.24	0.411	0.445	0.434	8.4	-2.6	5.1	5.1	5.9

24

Δύο βασικές ιδέες εμφανίζονται. Πρώτον, ότι η μεγάλη ύφεση ώθησε τις εισοδηματικές ανισότητες στην αγορά προς τα πάνω σε όλες σχεδόν τις χώρες και κύριος μοχλός ήταν οι απώλειες εισοδήματος από εργατικό δυναμικό που συνδέονται με την ανεργία. Αυτό αντικατοπτρίζεται από το γεγονός ότι οι χώρες που πλήττονται περισσότερο από την αυξανόμενη ανεργία μεταξύ του 2008 και του 2013 συγκαταλέγονται μεταξύ εκείνων που υπέστησαν τις μεγαλύτερες διαταραχές των ανισοτήτων στην αγορά (γενικά οι Μεσογειακές χώρες και η Ιρλανδία), ενώ το αντίθετο ισχύει για τις ευρωπαϊκές χώρες: Γερμανία, Γαλλία, Αυστρία, Λουξεμβούργο και Ηνωμένο Βασίλειο. Αν και δεν φαίνεται στο σχήμα, οι ίδιες αναταράξεις στην αγορά εργασίας οδήγησαν σε σχετικά σταθερά επίπεδα μισθολογικών ανισοτήτων (και μάλιστα σε κάμψη σε ορισμένες από τις χώρες που πλήττονται περισσότερο από την ανεργία όπως Ελλάδα), καθώς οι χαμηλότεροι

²⁴ <https://www.eurofound.europa.eu/publications/blog/eu-income-inequality-and-the-great-recession>

μισθολογικά υπάλληλοι είχαν περισσότερες πιθανότητες να χάσουν τη δουλειά τους από ό, τι οι υπόλοιποι.

Το δεύτερο είναι ότι η αναδιανεμητική επίδραση των ευρωπαϊκών κρατών πρόνοιας μείωσε εν πολλοίς αυτές τις αυξανόμενες ανισότητες, όπως αντανακλάται σε σημαντικά μεγαλύτερες αυξήσεις ανισότητας στο εισόδημα των νοικοκυριών από ό, τι στο διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών σε πολλές χώρες (γενικά, οι χώρες της Μεσογείου, Ηνωμένο Βασίλειο).

Οι ανισότητες στο διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών διευρύνθηκαν στα δύο τρίτα των κρατών μελών της ΕΕ μεταξύ 2008 και 2013 και όχι μόνο στις περιφέρειες που πλήττονται σοβαρά από τη μεγάλη ύφεση αλλά και σε ορισμένες παραδοσιακά πιο ισότιμες χώρες του ευρωπαϊκού πυρήνα (Γερμανία ή Σουηδία). Ωστόσο, οι αυξήσεις ήταν αρκετά μέτριες και μόνο πάνω από 10% σε επτά χώρες (Κύπρος, Ουγγαρία, Εσθονία, Δανία, Σλοβενία, Ισπανία και Ιρλανδία). Αντίθετα, οι ανισότητες του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών μειώθηκαν στο ένα τρίτο των χωρών κατά την ίδια περίοδο (Λουξεμβούργο, Λετονία, Λιθουανία, Πολωνία, Ηνωμένο Βασίλειο, Γαλλία, Κάτω Χώρες και Πορτογαλία).

Συνολικά, η μεγάλη ύφεση αντιστρέφει τις προηγούμενες τάσεις και ωθεί τις εισοδηματικές ανισότητες προς τα πάνω στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, κυρίως λόγω της αυξανόμενης ανεργίας, ενώ οι ανισότητες σε επίπεδο ΕΕ αυξήθηκαν εν μέρει λόγω της σύγκλισης των εισοδημάτων μεταξύ των χωρών. Ωστόσο, οι αυξήσεις των εισοδηματικών ανισοτήτων ήταν εν γένει μετριοπαθείς, ως επί το πλείστον, ως αποτέλεσμα του μετριασμού των επιπτώσεων των ευρωπαϊκών συστημάτων φορολογίας και παροχών.²⁵

ΣΧΕΣΗ ΛΙΤΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑΣ

Ανακατανομή στην εποχή της λιτότητας: Στοιχεία από την Ευρώπη, 2006-13

Ενδιαφέρουσα έρευνα από το Ινστιτούτο Λέβυ:

Εξετάζεται η σχέση μεταξύ των αλλαγών στη δημοσιονομική θέση ενός δημόσιου τομέα και της ανισότητας στην κορυφή και το κάτω μέρος της κατανομής του εισοδήματος κατά την περίοδο της λιτότητας (2006-13).

Χρησιμοποιείται ένα μοντέλο καμπύλης Lorenz και δείκτες ανισότητας τύπου Gini ως μέτρα για την αξιολόγηση των αλλαγών στη διανομή. Με βάση τα στατιστικά στοιχεία της ΕΕ για τα εισοδήματα και τις συνθήκες διαβίωσης SLIC και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο για 12 ευρωπαϊκές χώρες, διαπιστώνεται ότι η σοβαρότερη προσαρμογή στο κυκλικά προσαρμοσμένο πρωτογενές πλεόνασμα (δηλαδή, στη μεγαλύτερη λιτότητα) συνδέεται με μια πιο άνιση κατανομή του εισοδήματος .

²⁵ <https://www.eurofound.europa.eu/publications/blog/eu-income-inequality-and-the-great-recession>

Ο διανεμητικός αντίκτυπος των μέτρων λιτότητας αντικατοπτρίζει την εξάρτηση από τις πολιτικές μείωσης και πιθανά μειώνει παράλληλα τα κίνητρα για τους εργαζόμενους για αύξηση της παραγωγικότητας.

Συγκεκριμένα, η λιτότητα μεταξύ του 2006 και του 2013 αύξησε την ανισότητα με την αλλαγή της κατανομής του εισοδήματος. Αυτές οι αλλαγές είναι ασυμβίβαστες με τη θέση ότι η απελευθέρωση των αγορών αυξάνει τα κίνητρα για την πλειοψηφία του πληθυσμού να συμμετέχει βέλτιστα στις εθνικές τους οικονομίες.

Εντούτοις, είναι συνεπείς με τη θέση ότι τα μέτρα λιτότητας αναδιανέμουν τα εισοδήματα από το κατώτατο σημείο προς τα πάνω, από τους εργαζόμενους στους ιδιοκτήτες περιουσιακών στοιχείων. Οι Bougrine (2012) και Peet (2011) υποστηρίζουν ότι η στροφή προς τη λιτότητα ως κατευθυντήρια αρχή για τη δημοσιονομική πολιτική από τις κυβερνήσεις όλων των πολιτικών κατευθύνσεων αποτελεί μέρος ενός γενικού νεοφιλελεύθερου πολιτικού καθεστώτος που καθορίζεται από:

- απόσυρση του κράτος από τη διαχείριση της ζήτησης, την εντατικοποίηση της κρατικής παρέμβασης από την πλευρά του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου, μέσω της απορρύθμισης, της ιδιωτικοποίησης και του απο-συνδικαλισμού, αποδυνάμωση πολιτικών, όπως η παροχή κρατικών παροχών υγείας και κοινωνικής πρόνοιας, επιχορηγήσεις σπουδαστών, τα συμπληρώματα εισοδήματος και τα συνταξιοδοτικά ταμεία και η "απελευθέρωση" ολόκληρων οικονομιών, όπως συμβαίνει και με τις πολιτικές ανοικτού εμπορίου. (Peet, 2011, 388).

Ο ακριβής συνδυασμός των πολιτικών αλλαγών που υιοθετούνται εξαρτάται από τη δομή και τις πολιτικές προσδοκίες της (κάθε) κυβέρνησης στην εξουσία, αν και υπάρχει απροσδόκητα μικρή απόκλιση από αυτό το γενικό θέμα πολιτικής μετά το 1980, ανεξάρτητα από τον ιδεολογικό προσανατολισμό των εκλεγμένων κυβερνήσεων.

Σχετικά με την περίοδο που μελετάμε, είναι σαφές ότι οι ρητές πολιτικές αλλαγές που προωθήθηκαν από τους υποστηρικτές της δημοσιονομικής εξυγίανσης περιλάμβαναν κάποιο συνδυασμό μείωσης του μεγέθους του κράτους πρόνοιας, ιδιωτικοποίησης και απελευθέρωσης. Το επιχείρημα πίσω από αυτό είναι πάντοτε ότι η κυβερνητική παρέμβαση στρεβλώνει τα ιδιωτικά κίνητρα και η απελευθέρωση των αγορών θα έχει ως αποτέλεσμα κέρδη από την αποτελεσματικότητα. Το ίδιο επιχείρημα χρησιμοποιείται για να υπερασπιστεί τις αυξανόμενες άνισες κατανομές των εισοδημάτων (Mankiw, 2013).

Σ' αυτό το πλαίσιο εξετάζουμε τις αλλαγές κατανομής μεταξύ των χωρών κατά τη διάρκεια μιας περιόδου πολιτικής, όταν η δημοσιονομική ευθύνη που πιστεύεται ότι προσελκύει τους επενδυτές σε τέτοιο βαθμό ώστε οποιαδήποτε αντισταθμιστικά αποτελέσματα θα αντισταθμιστούν / μεταφερθούν σε ολόκληρη την Ευρώπη.

Η γενική κατανομή των επιπτώσεων της δημοσιονομικής εξυγίανσης που συνίσταται σε αυτές τις πολιτικές αλλαγές δεν αποτελεί έκπληξη για την αύξηση της

ανισότητας . Ο βαθμός εφαρμογής αυτών των θεμάτων της ημερήσιας διάταξης εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη θέση που επικρατεί στην ευρωπαϊκή οικονομία και τη δημοσιονομική θέση της χώρας.

Η μεγαλύτερη οικονομία της Ευρώπης, η Γερμανία, η οποία είχε επίσης ένα πρωτογενές πλεόνασμα κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών του 2000, μπόρεσε να δεσμευθεί σε πολύ χαμηλή λιτότητα και να καθυστερήσει την εφαρμογή του μεγάλου μέρους των δεσμεύσεων της.

Η Γαλλία αντιστάθηκε επίσης σε πολλές από τις πιο επιθετικές αλλαγές παρά τον συνεχή κακό Τύπο για τη δημοσιονομική της θέση.

Οι μικρότερες οικονομίες χωρών που θεωρούνταν περιφερειακές - όπως η Ισπανία, η Ιρλανδία και η Ελλάδα - ήταν λιγότερο ικανές να αντισταθούν στις προσκλήσεις για μεταρρύθμιση και αναγκάστηκαν να εφαρμόσουν πολύ αυστηρότερα μέτρα λιτότητας. Το μόνο αντίθετο δείγμα αυτού του χαρακτηριστικού είναι το Ηνωμένο Βασίλειο, όπου υιοθετήθηκαν σκληρά μέτρα λιτότητας, με σοβαρές συνέπειες για την οικονομία του και τον πληθυσμό (Ginn, 2013).

Η ανησυχία μας είναι ο διαφορετικός αντίκτυπος των μέτρων λιτότητας στη διανομή του εισοδήματος σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες. Η Zezza (2012) δείχνει συγκεκριμένα ότι η στροφή προς λιτότητα προϋποθέτει μια ανακατανομή από τους εργαζόμενους σε ιδιοκτήτες περιουσιακών στοιχείων - από την πλειοψηφία της διανομής στην κορυφαία μειονότητα.

Η λιτότητα φαίνεται να ενθαρρύνει την κακή συμπεριφορά στις χρηματοπιστωτικές αγορές, όπως υποστήριξε ο Stiglitz, (2012), μειώνοντας ταυτόχρονα τα κίνητρα των εργαζομένων να αυξήσουν την παραγωγικότητά τους.

Συμπερασματικά, διαπιστώνουμε ότι στις χώρες που πραγματοποίησαν μεγαλύτερες δημοσιονομικές προσαρμογές στο όνομα της λιτότητας κατά την περίοδο 2006 έως 2013 παρατηρήθηκαν επίσης μεγαλύτερες αυξήσεις στην ανισότητα λόγω της αύξησης της ανισότητας στην κορυφή και ενδεχομένως μειωμένης ανισότητας στο κατώτατο σημείο. Όποιοι και αν είναι οι λόγοι για τη θέσπιση μέτρων λιτότητας σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, ο αντίκτυπός τους ήταν σε γενικές γραμμές κατακόρυφος.

Η επίπτωση της μειωμένης ανισότητας στο κάτω μέρος όταν οι προϋπολογισμοί είναι αυστηρότεροι είναι ότι τα κίνητρα για τους εργαζόμενους επιδεινώθηκαν.

Δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι οι υψηλότεροι φόροι και η λιγότερη ασφάλεια θα έχουν αυτό το αποτέλεσμα. Το πιο σημαντικό, έγκειται στο ότι η πίεση για λιτότητα στο όνομα των αγορών και της ανάπτυξης όχι μόνο απέτυχε να επιφέρει αύξηση, αλλά στην πραγματικότητα είχε ως αποτέλεσμα τη στρέβλωση των κινήτρων σε όλο το φάσμα του εισοδήματος, ακριβώς προς την αντίθετη κατεύθυνση από ό,τι θα έπρεπε για να εξασφαλιστεί η μελλοντική ανάπτυξη στην αγορά. Οι περιπτώσεις της Ιρλανδίας, της Ελλάδας, της Γερμανίας και της Ισπανίας

δείχνουν την ευαισθησία αυτών των συμπερασμάτων στις ιδιαίτερες συνθήκες της χώρας και τον ρόλο των τοπικών εφαρμογών λιτότητας.²⁶

ΣΧΕΣΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑΣ

Το γεγονός ότι τώρα έχουμε μικρο-δείγματα φορολογικών δηλώσεων περιουσίας (με λεπτομερείς πληροφορίες σχετικά με την ηλικία, το επάγγελμα, τους τύπους περιουσιακών στοιχείων κ.λπ.) μας επιτρέπει να ρίξουμε φως στον αντίκτυπο της ανισότητας στην ανάπτυξη.²⁷

Η φορολογία και οι δημόσιες δαπάνες μειώνουν την ανισότητα

Ένας τρόπος μέτρησης του βαθμού στον οποίο η φορολογία και οι δημόσιες δαπάνες συμβάλλουν στην αναδιανομή των πόρων μεταξύ των ατόμων μιας χώρας είναι η εξέταση του τρόπου με τον οποίο αλλάζουν οι κατανομές των εισοδημάτων πριν και μετά τους φόρους και τις μεταβιβάσεις.

Το εισόδημα πριν από την αναδιανομή αναφέρεται στα κέρδη της αγοράς προ φόρων και μεταβιβάσεων (μισθοί και ημερομίσθια, εισόδημα αυτό-απασχόλησης, εισόδημα κεφαλαίου και περιουσίας). Τα έσοδα μετά την αναδιανομή αντιστοιχούν στο διαθέσιμο εισόδημα μετά από φόρους και μεταβιβάσεις (έσοδα της αγοράς, συν κοινωνική ασφάλιση, μεταφορές μετρητών και ιδιωτικές μεταβιβάσεις, μείον τους φόρους εισοδήματος).

Οι φόροι και οι μεταβιβάσεις μειώνουν σημαντικά την ανισότητα: σε όλες τις χώρες υπάρχει λιγότερη ανισότητα μετά την αναδιανομή μέσω των φόρων και των μεταβιβάσεων. Είναι ενδιαφέρον, ωστόσο, ότι οι επιτευχθείσες μειώσεις στην ανισότητα ποικίλλουν σημαντικά μεταξύ των χωρών και ότι μετά την ανακατανομή παραμένει σημαντική ετερογένεια μεταξύ των χωρών στην ανισότητα.

Στη Βόρεια Ευρώπη, για παράδειγμα, οι συντελεστές Gini εντός της χώρας μετά από φόρους και μεταβιβάσεις είναι κάτω από 0,28. Στις ΗΠΑ και τη Λατινική Αμερική, οι συντελεστές Gini μετά την ανακατανομή είναι πάνω από 0,39. Ως δείκτη αναφοράς, 0,39 είναι ο συντελεστής Gini στην Ισλανδία πριν από την αναδιανομή. Οι χώρες που επιτυγχάνουν τις μεγαλύτερες μειώσεις ανισότητας μέσω της αναδιανομής τείνουν να είναι εκείνες με τη χαμηλότερη ανισότητα μετά τη φορολογία.

Ωστόσο, οι διαφορές μεταξύ των χωρών είναι σημαντικές, με μειώσεις που κυμαίνονται από περίπου 45% στη Δανία και τη Σουηδία, έως περίπου 8% στη Νότια Κορέα. Η χώρα των ΗΠΑ με υψηλά βασικά επίπεδα ανισότητας επιτυγχάνει μείωση περίπου 17%, που είναι σχεδόν το ήμισυ του μέσου όρου του ΟΟΣΑ.

²⁶ http://www.levyinstitute.org/pubs/wp_856.pdf Working Paper No. 856 Redistribution in the Age of Austerity: Evidence from Europe, 2006–13* by Markus P. A. Schneider University of Denver Stephen Kinsella University of Limerick Antoine Godin Kingston University November 2015

²⁷ «Top Incomes over the Twentieth Century-A Contrast between Continental European and English-Speaking Countries». Edited by A. B. ATKINSON, NuYeld College, Oxford and T. PIKETTY PSE, Paris

Σε γενικές γραμμές, οι χώρες που επιτυγχάνουν τις μεγαλύτερες μειώσεις ανισότητας μέσω φόρων και μεταβιβάσεων τείνουν να είναι εκείνες με τη χαμηλότερη ανισότητα μετά τη φορολογία.

Παρόλο που είναι χρήσιμες για τις συγκρίσεις μεταξύ χωρών, τα αποτελέσματα αυτά πρέπει να ερμηνεύονται προσεκτικά, αφού η κατανομή των εισοδημάτων πριν από τη φορολογία είναι ήδη αποτέλεσμα επιλογών που πραγματοποιούνται από άτομα που λαμβάνουν υπόψη τους φόρους και τις μεταβιβάσεις. Με απλά λόγια, οι κατανομές εισοδημάτων προ φόρων είναι πιθανόν να διαφέρουν από τις πραγματικές κατανομές των εισοδημάτων που θα εφαρμοστούν εάν δεν υπήρχαν φόροι ή μεταβιβάσεις. Αυτό μπορεί να εξηγηθεί σαφώς στο πλαίσιο των συντάξεων: τα άτομα που λαμβάνουν κρατικές συντάξεις εμφανίζονται στα δεδομένα ως φτωχά πριν από τις μεταφορές · αλλά πολλοί από αυτούς θα είχαν ασφαλώς ιδιωτικές συντάξεις αν ζούσαν σε μια χώρα χωρίς κρατικές μεταβιβάσεις.

Ένα άλλο σημείο που πρέπει να έχουμε κατά νου όταν εξετάζουμε αυτές τις εκτιμήσεις είναι ότι η ανισότητα δεν περιορίζεται μόνο από την ανακατανομή μεταξύ ατόμων σε δεδομένο χρονικό σημείο, αλλά και από την επίτευξη της ανακατανομής κατά τη διάρκεια της ζωής. Πράγματι, οι συντάξεις έχουν τη δυνατότητα να μειώσουν τις ανισότητες εντός των χωρών επιτρέποντας την ανακατανομή των εισοδημάτων μεταξύ των γενεών.²⁸

Ο ρόλος της προοδευτικής φορολογίας

Σύμφωνα με το World Inequality Report του 2018, η προοδευτικότητα του φόρου εισοδήματος είναι ένα αποδεδειγμένο εργαλείο για την καταπολέμηση της αύξησης του εισοδήματος και της ανισότητας του πλούτου στην κορυφή. Η προοδευτικότητα της φορολογίας δεν περιορίζει μόνο την ανισότητα μετά τη φορολογία. Επηρεάζει επίσης την ανισότητα προ φόρων, αποθαρρύνοντας τα κορυφαία εισοδήματα να κατακτήσουν μεγαλύτερο μερίδιο μέσω επιθετικών διαπραγματεύσεων για υψηλότερες αμοιβές.

Η προοδευτικότητα της φορολογίας μειώθηκε απότομα στις πλούσιες χώρες από τη δεκαετία του 1970 έως τα μέσα της δεκαετίας του 2000. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, ο ανώτατος συντελεστής οριακού φόρου εισοδήματος στις πλούσιες χώρες αυξήθηκε από 70% σε 42% κατά μέσο όρο. Από την παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008, η καθοδική τάση έχει σταματήσει, ακόμη και αντιστραφεί, σε ορισμένες χώρες. Ωστόσο, οι μελλοντικές εξελίξεις παραμένουν αβέβαιες. Η προοδευτική φορολόγηση του πλούτου και των κληρονομιών αποτελεί βασικό στοιχείο της ανακατανομής.²⁹

²⁸ World Inequality Report 2018

²⁹ World Inequality Report 2018

<https://wir2018.wid.world/files/download/wir2018-full-report-english.pdf>

ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΔΙΑΝΟΜΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΠΑΡΟΧΕΣ

Η ανακατανομή του εισοδήματος και του πλούτου είναι ένα από τα σημαντικότερα αποτελέσματα της λειτουργίας οποιουδήποτε οικονομικού συστήματος και, ως εκ τούτου, αξίζει να δοθεί μεγάλη προσοχή, ιδιαίτερα σε μια καπιταλιστική παγκόσμια οικονομία. Η δικαιοσύνη μιας τέτοιας διανομής είναι ένα κρίσιμο ζήτημα της κοινωνικής δικαιοσύνης και έχει επίσης σημαντικές θεσμικές και οικονομικές συνέπειες.

Το κεντρικό επιχείρημα είναι ότι υπάρχουν αρκετοί σοβαροί λόγοι για τους οποίους δεν πρέπει να θεωρούμε ότι η οικονομική ανισότητα περιορίζεται στην κατανομή του εισοδήματος και του πλούτου. Η οικονομική ανισότητα έχει πολλές διαστάσεις που δεν μπορούν να αναπαρασταθούν, να μετρηθούν και να αναλυθούν χρησιμοποιώντας μόνο τις συμβατικές νομισματικές μεταβλητές. Αν και η πολυδιάστατη ανισότητα παρουσιάζει μια μεγαλύτερη πρόκληση, τόσο από μεθοδολογική όσο και από θεωρητική άποψη, είναι μια πιο κατάλληλη προσέγγιση της πολυπλοκότητας της οικονομικής ανισότητας και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Τέλος, η πολυδιάστατη προσέγγιση έχει επίσης ένα σημαντικό πλεονέκτημα όσον αφορά την οικονομική πολιτική, διότι, υπογραμμίζοντας τις διασυνδέσεις μεταξύ διαφόρων διαστάσεων ανισότητας, συμβάλλει στην υπέρβαση των στενών ορίων των απλών αναδιανεμητικών πολιτικών.³⁰

ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΔΙΑΝΟΜΗ ΣΤΗΝ ΕΕ

Τα χρόνια της κρίσης και της στασιμότητας έχουν αφήσει τους Ευρωπαίους να ανησυχούν για τις αυξανόμενες εισοδηματικές ανισότητες. Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 φαίνεται να έχει σταματήσει τη διαδικασία σύγκλισης, ενώ η ανισότητα εντός των χωρών για πολλές χώρες έχει αυξηθεί. Το αποτέλεσμα αυτό οφείλεται στη σχετική άνοδο των υψηλότερων εισοδημάτων και στη σχετική μείωση των νοικοκυριών χαμηλού εισοδήματος, ιδιαίτερα στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (ΚΑΕ), κυρίως λόγω των διαφορών στην αύξηση του εργατικού εισοδήματος στην κορυφή και στο κάτω μέρος της διανομής εισοδήματος. Ποιος ήταν ο ρόλος της πολιτικής στην άμβλυνση της αυξανόμενης ανισότητας στο εισόδημα;

Ένα χαρακτηριστικό της πολιτικής της ΕΕ είναι ο αναδιανεμητικός χαρακτήρας των συστημάτων φορολογίας και παροχών. Γενικά, οι προοδευτικές πολιτικές άμεσων

³⁰ "Varieties of Economic Inequality". Edited by Sebastiano Fadda and Pasquale Tridico. Published by Routledge.

φόρων και μεταφορών μειώνουν τη φτώχεια και την ανισότητα σε όλες τις χώρες της ΕΕ. Ωστόσο, τα αποτελέσματα αυτά ποικίλλουν μεταξύ των χωρών, σύμφωνα με τον σχεδιασμό των πολιτικών φορολογίας και το μέγεθος αυτών των προγραμμάτων.

Η δημοσιονομική πολιτική έχει μεγάλο αντίκτυπο στην ανισότητα στις χώρες της ΕΕ, περισσότερο απ' ό,τι σε άλλα μέρη του κόσμου. Κατά μέσο όρο, οι άμεσοι φόροι και οι καθαρές μεταβιβάσεις απ' το κράτος μειώνουν τον συντελεστή Gini του εισοδήματος της αγοράς κατά περισσότερο από 20 μονάδες στην ΕΕ, πολύ πάνω από τον μέσο αντίκτυπο για τις χώρες του ΟΟΣΑ που δεν ανήκουν στην ΕΕ. Αν και ο αντίκτυπος τείνει να είναι μεγαλύτερος στις χώρες της ΕΕ με υψηλότερη δημοσιονομική ικανότητα, ο αντίκτυπος είναι σταθερά μεγάλος σε όλες τις χώρες της ΕΕ.

Σήμερα, η καθαρή εισοδηματική ανισότητα είναι σημαντικά χαμηλότερη στην ΕΕ από ό,τι στις ΗΠΑ, παρά το γεγονός ότι έχουν ουσιαστικά ίδιο επίπεδο εισοδηματικής ανισότητας στην αγορά. Γενικότερα, οι χώρες της ΕΕ στον ΟΟΣΑ είναι περισσότερο αναδιανεμητικές από τις χώρες εκτός ΕΕ στον ΟΟΣΑ.

Το 2016, ο συνδυασμός των άμεσων φόρων, των μεταβιβάσεων και των συντάξεων μείωσε την εισοδηματική ανισότητα κατά 0,21 μονάδες Gini κατά μέσο όρο στην ΕΕ. Αυτός ο αντίκτυπος τείνει να είναι μεγαλύτερος στις πλουσιότερες χώρες της ΕΕ-17 και στην ΕΕ-ηπειρωτική χώρα.

Οι συντάξεις είναι το ισχυρότερο αναδιανεμητικό μέσο, το οποίο αντιπροσωπεύει τουλάχιστον το 50% των συνολικών επιπτώσεων της δημοσιονομικής πολιτικής στις ανισότητες σε όλες τις χώρες της ΕΕ, εκτός από το Ηνωμένο Βασίλειο, την Ιρλανδία και τις Κάτω Χώρες. Εάν οι συντάξεις θεωρούνται ως έσοδα επόμενων χρήσεων, με τις αντίστοιχες εισφορές να θεωρούνται μορφή εξοικονόμησης, τότε ο αναδιανεμητικός αντίκτυπος είναι πολύ μικρότερος. Για παράδειγμα, οι συνταξιοδοτικές εισφορές αντιπροσωπεύουν πάνω από το 60% του αναδιανεμητικού αποτελέσματος στη Γερμανία, την Ελλάδα, την Ιταλία, τη Μάλτα, τη Σλοβακία και τη Βουλγαρία. Οι άμεσοι φόροι και οι κοινωνικές εισφορές είναι σημαντικοί, ιδιαίτερα στις χώρες της Βόρειας και της Ηπειρωτικής της ΕΕ-17.

Ο αναδιανεμητικός αντίκτυπος των φόρων και παροχών εξαρτάται από τη διαμόρφωση των πολιτικών, καθώς και από το σχετικό μέγεθος τους. Είναι σαφές ότι σε όλες τις χώρες της ΕΕ, οι άμεσοι φόροι και τα οφέλη μειώνουν την ανισότητα των εισοδημάτων στην αγορά. Ωστόσο, εάν ληφθούν υπόψη οι έμμεσοι φόροι, η αναδιανεμητική προσπάθεια μπορεί να αντιστραφεί σε ορισμένες περιπτώσεις.

Παρόλο που μόνο μερικές μελέτες έχουν εξετάσει διεξοδικά τον αντίκτυπο των άμεσων και έμμεσων φόρων, μαζί με τα κοινωνικά οφέλη, υπάρχουν πολλές ενδείξεις ότι οι έμμεσοι φόροι τείνουν να υποχωρούν όταν μετριοούνται με το διαθέσιμο εισόδημα. Επομένως, εάν ληφθεί υπόψη η καθαρή ταμειακή κατάσταση ενός νοικοκυριού μετά από όλους τους φόρους και τις κοινωνικές εισφορές (που ονομάζεται και αναλώσιμο εισόδημα), όχι μόνο θα αντανakλούσε ένα χαμηλότερο

επίπεδο ευημερίας αλλά και ένα υψηλότερο επίπεδο ανισότητας. Αυτό θα ισχύει ιδιαίτερα σε χώρες που εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τον ΦΠΑ ή άλλους έμμεσους φόρους. Για παράδειγμα, στην περίπτωση της Κροατίας, η υπάρχουσα ανάλυση έδειξε ότι ο αναδιανεμητικός αντίκτυπος των άμεσων φόρων και των μεταβιβάσεων αντιστρέφεται σε μεγάλο βαθμό όταν οι έμμεσοι φόροι συμπεριλαμβάνονται στην ανάλυση, περισσότερο απ' ό,τι σε άλλες χώρες της περιοχής. Όταν συμπεριλαμβάνονται οι μεταφορές σε είδος με τη μορφή της εκπαίδευσης και της υγείας, η συνολική δημοσιονομική προσπάθεια είναι μείωση της ανισότητας (η τελική ανισότητα εισοδήματος είναι χαμηλότερη από την ανισότητα των αναλωσίμων εισοδημάτων).

Άμεσοι φόροι και κοινωνικές εισφορές

Οι άμεσοι φόροι και οι κοινωνικές εισφορές είναι σε μεγάλο βαθμό προοδευτικοί, σε όλες σχεδόν τις χώρες της ΕΕ.

Οι πολλαπλοί συντελεστές δεν αποτελούν εγγύηση για την προοδευτικότητα εάν υπάρχουν ελάχιστοι συντελεστές και τα κατώτατα όρια είναι τόσο χαμηλά ώστε όλοι να πληρώνουν τους φόρους, όπως στην περίπτωση της Δανίας, της Σλοβακικής Δημοκρατίας και της Πολωνίας. Ωστόσο, οι πιο προοδευτικοί φόροι δεν μεταφράζονται αναγκαστικά σε μεγαλύτερη ανακατανομή εάν τα εισπραχθέντα έσοδα είναι πολύ μικρά για να κάνουν τη διαφορά. Τα υψηλότερα ποσοστά εισοδήματος θα μπορούσαν να είναι πολλές φορές υψηλότερα από τα ποσοστά που εφαρμόζονται στο κατώτατο σημείο, καθιστώντας το σύστημα πολύ προοδευτικό, αλλά ο αναδιανεμητικός αντίκτυπος θα ήταν ακόμη πολύ μικρός εάν οι συλλογές είναι τόσο χαμηλές ώστε δεν έχουν μεγάλη διαφορά στο ατομικό εισόδημα και το εισόδημα των νοικοκυριών.

Αυτή είναι η περίπτωση των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, οι οποίες έχουν προοδευτικούς φόρους, αλλά σχετικά χαμηλή αναδιανεμητική ισχύ. Από την άλλη πλευρά, η Ιρλανδία και η Πορτογαλία ξεχωρίζουν αφού διαθέτουν αποτελεσματικότερο σύστημα φορολογίας εισοδήματος όσον αφορά τον αναδιανεμητικό αντίκτυπό τους, λαμβάνοντας υπόψη τα έσοδα που συλλέγουν.

Αυτές οι χώρες εισέπραξαν φόρο εισοδήματος ισοδύναμο με περίπου 11% του ΑΕΠ το 2015 (λιγότερο από την Αυστρία, την Ιταλία ή τη Φινλανδία), ωστόσο η μείωση του Gini λόγω του φόρου εισοδήματος ήταν από τις υψηλότερες στην ΕΕ. Παρά τον αναδιανεμητικό αντίκτυπό τους, οι φόροι και οι κοινωνικές εισφορές επιβαρύνουν σημαντικά τους φτωχούς. Οι άμεσοι φόροι επιβαρύνουν όλα τα νοικοκυριά.

Το φαινόμενο αυτό είναι σχετικά υψηλό σε χώρες όπως η Σουηδία, η Δανία, η Πολωνία και η Ουγγαρία, όπου το κατώτατο σημείο της διανομής φέρει σχετικά υψηλές φορολογικές επιβαρύνσεις.

Στο βαθμό που οι έμμεσοι φόροι αντιπροσωπεύουν μεγαλύτερο μερίδιο των εισοδημάτων των φτωχών, αυτό το αποτέλεσμα θα μπορούσε να είναι ακόμη υψηλότερο. Για παράδειγμα, στην περίπτωση της Κροατίας, ο ΦΠΑ επιβαρύνει σε

μεγάλο βαθμό τα νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος, τα οποία δεν αντισταθμίζονται από τις δαπάνες για τους φτωχούς, οδηγώντας σε συνολική αύξηση της φτώχειας (Inchauste and Rubil, 2017). Ομοίως, στην περίπτωση της Πολωνίας, οι έμμεσοι φόροι ήταν αρκετά ρυθμιζόμενοι ώστε να αυξήσουν τη φτώχεια μέχρι το 2016, μετά από την οποία τα κοινωνικά οφέλη αυξήθηκαν έτσι ώστε να μειωθεί το αποτέλεσμα (Goraus and Inchauste, 2016).³¹

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΠΑΡΟΧΕΣ

Τα οφέλη είναι προοδευτικά, ιδίως εκείνα που είναι δοκιμασμένα με βάση το εισόδημα, με το μεγαλύτερο μερίδιο των αποδεδειγμένων παροχών να ανέρχονται στο κατώτατο 40% της διανομής εισοδήματος. Οι κοινωνικές παροχές είναι προοδευτικές σε όλες τις χώρες της ΕΕ. Τα οφέλη που έχουν δοκιμαστεί ως προς τα μέσα είναι γενικά πιο προοδευτικά, αν και υπάρχουν μερικές εξαιρέσεις.

Η προοδευτικότητα των προγραμμάτων από μόνη της δεν εγγυάται ότι τα προγράμματα είναι αναδιανεμητικά.

Για παράδειγμα, τα προγράμματα που εξετάζονται από τα μέσα στην Εσθονία είναι ιδιαίτερα προοδευτικά, με το 95% των οφελών να φθάνουν στο φτωχότερο 10% της διανομής. Ωστόσο, μόνο το 0,1% του ΑΕΠ δαπανήθηκε για αυτά τα προγράμματα το 2014, μειώνοντας έτσι την αναδιανεμητική ισχύ τους. Τα προοδευτικά προγράμματα που χρηματοδοτούνται καλά έχουν μεγαλύτερη αναδιανεμητική ισχύ.

Για παράδειγμα, τα οφέλη στη Λετονία είναι πιο προοδευτικά από αυτά της Φινλανδίας ή της Γαλλίας, αλλά δεδομένου ότι η Λετονία δαπανά μόνο 0,2% του ΑΕΠ στα προγράμματα αυτά, έναντι 1,8% στη Φινλανδία και 3,7% στη Γαλλία, ο αναδιανεμητικός αντίκτυπος αυτών των προγραμμάτων είναι πολύ χαμηλότερος στη Λετονία.

Ένα απλό μέτρο της αναδιανεμητικής αποτελεσματικότητας περιλαμβάνει την αξιολόγηση του λόγου της μεταβολής του Gini που επιτυγχάνεται από κάθε πρόγραμμα σε σχέση με τους πόρους που δαπανώνται.

Τόσο η Ιρλανδία όσο και το Ηνωμένο Βασίλειο έχουν σχετικά μεγάλη συμβολή στη μείωση της φτώχειας. Και στις δύο περιπτώσεις τα οφέλη από τα έσοδα που έχουν δοκιμαστεί έχουν μεγάλα αναδιανεμητικά αποτελέσματα, με παρόμοιο επίπεδο πόρων. Τα πιο επίκαιρα προγράμματα που εξετάζονται στο Ηνωμένο Βασίλειο και την Ιρλανδία απευθύνονται σε ευάλωτες οικογένειες, ανέργους και ηλικιωμένους που δεν έχουν πρόσβαση σε παροχές με συνεισφορά. Στην περίπτωση της Ιρλανδίας, το επίδομα για τους αιτούντες εργασία και η μη ανταποδοτική κρατική σύνταξη φαίνεται να κάνουν το μεγαλύτερο μέρος της διαφοράς. Το επίδομα για άτομα που αναζητούν εργασία είναι μια εβδομαδιαία πληρωμή μη ανταποδοτικού χαρακτήρα με βάση τα εισοδήματα, που καταβάλλεται στους ανέργους που δεν έχουν (ή έχουν εξαντλήσει) την ασφάλιση κατά της ανεργίας.

³¹ <http://pubdocs.worldbank.org/en/632981520461235859/EU-IG-Report-Fiscal-Redistribution.pdf>

Στην περίπτωση του Ηνωμένου Βασιλείου, η πίστωση φόρου για τα τέκνα και το επίδομα στέγης είναι τα σημαντικότερα προγράμματα αναδιανομής και μείωσης της φτώχειας. Η πίστωση φόρου τέκνων καταβάλλεται σε οικογένειες με παιδιά, ανεξάρτητα από το αν εργάζονται. Η μεταφορά αποτελείται από δύο συνιστώσες: το πρώτο στοιχείο είναι ένα "οικογενειακό στοιχείο" το οποίο καταβάλλεται ανεξάρτητα από το εισόδημα για όσους βρίσκονται κάτω από το φορολογικό σκέλος 40%. Το δεύτερο στοιχείο είναι μια πληρωμή ανά παιδί (υψηλότερη αν το παιδί είναι ανάπηρο) για οικογένειες με ακαθάριστο ετήσιο εισόδημα έως ένα συγκεκριμένο κατώτατο όριο και μετέπειτα. Το επίδομα στέγας είναι ένα πρόγραμμα που εξετάζει τα μέσα που καλύπτει το ενοίκιο για τους αποδέκτες χαμηλού εισοδήματος και μειώνεται με πρόσθετο εισόδημα (De Agostini, 2017).

Συμπερασματικά,

Τα συστήματα αναδιανομής φόρων και παροχών διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στις χώρες της ΕΕ, αν και υπάρχουν σημαντικές διαφορές σε ολόκληρη την περιοχή. Οι προοδευτικές πολιτικές άμεσων φόρων και μεταφορών μειώνουν τη φτώχεια και την ανισότητα σε όλες τις χώρες της ΕΕ. Ωστόσο, τα αποτελέσματα αυτά ποικίλλουν μεταξύ των χωρών, με τους άμεσους φόρους και τις μεταφορές να έχουν μεγαλύτερο αναδιανεμητικό ρόλο στη Βόρεια και τη Ηπειρωτική Ευρώπη των 15. Οι άμεσοι φόροι είναι προοδευτικοί σε όλες τις χώρες, αλλά έχουν σχετικά χαμηλή αναδιανεμητική ισχύ στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη.

Τα κοινωνικά οφέλη είναι προοδευτικά και αυξανόμενα, ιδιαίτερα εκείνα που είναι δοκιμασμένα με βάση τα μέσα, αλλά ο αναδιανεμητικός τους αντίκτυπος εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το μέγεθος αυτών των προγραμμάτων. Ο συνδυασμός των πολιτικών άμεσης φορολογίας και μεταβίβασης μειώνει τη φτώχεια στις περισσότερες χώρες, αν και υπάρχουν κάποιες εξαιρέσεις. Οι φόροι επιβαρύνουν όλα τα νοικοκυριά, αλλά και εκείνοι που βρίσκονται στο κατώτατο σημείο της διανομής λαμβάνουν κοινωνικές μεταβιβάσεις και μπορούν να είναι καθαροί δικαιούχοι του συστήματος.

Ωστόσο, αυτό δεν ισχύει για τη Λετονία, την Ουγγαρία, τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία, όπου οι κοινωνικές μεταβιβάσεις που εισπράχθηκαν δεν είναι αρκετά μεγάλες για να μετριάσουν τον αντίκτυπο των άμεσων φόρων στα απόλυτα επίπεδα φτώχειας.

Παρόλο που σε ορισμένες περιπτώσεις υπάρχει επιπλέον περιθώριο δημοσιονομικής ανακατανομής, οι προσπάθειες αυτές πρέπει να ευθυγραμμιστούν με άλλες προκειμένου να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητα και η αποτελεσματικότητα των συστημάτων φορολογίας και παροχών. Σε χώρες όπου η φορολογική επιβάρυνση και οι δαπάνες για κοινωνικές παροχές είναι υψηλές, οι πολιτικές μεταρρυθμίσεις θα πρέπει να επιτύχουν τη σωστή ισορροπία όσον αφορά την αποτελεσματικότητα και την ισότητα. Περαιτέρω αυξήσεις φόρων ή κοινωνικές παροχές θα μπορούσαν να προκαλέσουν αντικίνητρο για την εργασία, που θα μείωνε την οικονομική αποδοτικότητα. Σε αυτές τις περιπτώσεις, οι χώρες θα

μπορούσαν αντίθετα να εξετάσουν τις περικοπές φόρων εργασίας που επικεντρώνονται στις ομάδες που αντιμετωπίζουν τις μεγαλύτερες προκλήσεις στην απασχόληση και εκείνες που ανταποκρίνονται περισσότερο στις φορολογικές περικοπές, όπως οι μακροχρόνια άνεργοι, οι εργαζόμενοι χαμηλής ειδίκευσης αλλά και οι νέοι. Σε χώρες όπου οι φόροι εργασίας και οι άμεσες μεταβιβάσεις είναι περιορισμένοι, οι προσπάθειες ανακατανομής μέσω της αύξησης των προοδευτικών φόρων και των υψηλότερων δαπανών σε προγράμματα με απόλυτη ασφάλεια θα μπορούσαν να συμβάλουν στην περαιτέρω μείωση της φτώχειας και της ανισότητας.³²

ΣΧΕΣΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑΣ

Η σημασία της άμεσης ανακατανομής χρημάτων απαιτεί αυξημένη αναγνώριση και ενδέχεται να συνεπάγεται κάποια αναπροσαρμογή των προτεραιοτήτων σε ορισμένες χώρες, μεταξύ άλλων σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Αρκεί η αύξηση της απασχόλησης;

Η αύξηση της απασχόλησης δεν απέφερε την ελπίδα για μείωση της φτώχειας στο παρελθόν. Για να μειωθεί η φτώχεια στο άμεσο μέλλον, πρέπει να επανεκτιμήσουμε τα συστήματα μεταφοράς χρημάτων, τόσο για τους εργαζόμενους όσο και για τους άνεργους. Παρόλο που υπάρχουν περιθώρια για σταδιακή βελτίωση μέσω της αύξησης των υφιστάμενων κύριων διαύλων άμεσης αναδιανομής - κοινωνικής ασφάλισης και κοινωνικής πρόνοιας - υπάρχουν πιθανώς συστημικά όρια στην προσέγγιση αυτή. Πρέπει να σκεφτούμε νέους τρόπους αναδιανομής του εισοδήματος.

Πώς λοιπόν η αύξηση της απασχόλησης επηρέασε την οικονομική θέση των ανθρώπων στο κάτω μέρος της διανομής (τα χαμηλά εισοδήματα);

Η απασχόληση αυξήθηκε σημαντικά σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες πριν από την κρίση. Ωστόσο, αυτές οι αυξήσεις δεν αντανakλούνταν στην αντίστοιχη μείωση της ανισότητας εισοδήματος ή του ποσοστού φτώχειας. Στο ελάχιστο δυνατό, μπορεί να ειπωθεί ότι τα ιδιαίτερα σημαντικά καθαρά κέρδη από την απασχόληση δεν οδήγησαν σε χαμηλότερα επίπεδα ανισότητας των νοικοκυριών και ότι σε περισσότερες από μία περιπτώσεις η αύξηση της απασχόλησης στην πραγματικότητα συνοδεύτηκε από την αύξηση της ανισότητας και τη σχετική εισοδηματική φτώχεια. Υπάρχουν τρεις κύριοι λόγοι για τους οποίους η προηγούμενη αύξηση της απασχόλησης δεν προκάλεσε πτώση της φτώχειας: α) επειδή η προηγούμενη αύξηση της απασχόλησης δεν είχε επαρκώς ευνοήσει τους φτωχούς, ενώ παράλληλα επιδεινώθηκε η επάρκεια της προστασίας του ελάχιστου εισοδήματος, β) γιατί η απόκτηση μιας δουλειάς δεν αυξάνει πάντοτε επαρκώς το εισόδημα για να ξεφύγει κανείς από τη φτώχεια και γ) επειδή το μέσο ισοδύναμο

³² <http://pubdocs.worldbank.org/en/632981520461235859/EU-IG-Report-Fiscal-Redistribution.pdf>

εισόδημα μετατοπίστηκε προς τα πάνω σε συνδυασμό με την αύξηση της απασχόλησης και τις πολιτικές που προωθούν την αύξηση της απασχόλησης.³³

Ενώ οι θέσεις των νοικοκυριών που απέκτησαν πρόσθετο εισόδημα βελτιώθηκαν, η σχετική εισοδηματική θέση των νοικοκυριών (σχεδόν) ανέργων επιδεινώθηκε λόγω της γενικής διάβρωσης των επιπέδων προστασίας του ελάχιστου εισοδήματος, ασφαλώς όσον αφορά την κοινωνική βοήθεια αλλά και σε ορισμένες περιπτώσεις στο επίπεδο της κοινωνικής ασφάλισης. Ένας δεύτερος λόγος για τον οποίο η αύξηση της απασχόλησης δεν έχει κατ' ανάγκην ως αποτέλεσμα τη μείωση της φτώχειας είναι το γεγονός ότι μια δουλειά μπορεί να μην είναι αρκετή για να ξεφύγει κανείς από τη φτώχεια. Αυτό αναφέρεται συνήθως ως "φτώχεια στην εργασία". Ένας παραπάνω λόγος για τον οποίο η αύξηση της απασχόλησης στο παρελθόν δεν μεταφράστηκε σε χαμηλότερα ποσοστά σχετικής φτώχειας οφείλεται στη δυναμική της γραμμής της φτώχειας που συνδέεται με την αύξηση της απασχόλησης και, πιο έμμεσα, τις πολιτικές, ιδιαίτερα σε μακροοικονομικό επίπεδο, που προωθούν την αύξηση της απασχόλησης. *Εάν η αύξηση της απασχόλησης έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση του μέσου βιοτικού επιπέδου αλλά όχι την αύξηση του βιοτικού επιπέδου στα χαμηλότερα τμήματα της διανομής, το αποτέλεσμα μπορεί να είναι η άνοδος της σχετικής εισοδηματικής φτώχειας.* Αυτό συμβαίνει σε πολλές χώρες. Οι φτωχότεροι δεν κατάφεραν να επωφεληθούν πλήρως από την αυξανόμενη ζήτηση εργασίας όταν συνέβη αυτό και η κατάσταση τους επιδεινώθηκε περαιτέρω από το γεγονός ότι τα επίπεδα παθητικής προστασίας, όπως προβλέπονται από την κοινωνική ασφάλιση και την κοινωνική αρωγή, διαβρώθηκαν σε σχέση με τους μισθούς και το βιοτικό επίπεδο.

Στα πρώτα χρόνια της κρίσης, ένας μικρός αριθμός χωρών έλαβε επιπλέον μέτρα για την αύξηση των επιπέδων προστασίας. Ωστόσο, παρά τις θετικές εξελίξεις, τα καθαρά εισοδήματα των δικαιούχων ελάχιστου εισοδήματος εξακολουθούν να υπολείπονται του ορίου της ΕΕ για τη φτώχεια σε όλες τις χώρες εκτός από ορισμένες χώρες της ΕΕ. Το μέγεθος του χάσματος μεταξύ του επιπέδου του δικτύου κοινωνικής προστασίας και του ορίου φτώχειας ποικίλλει ανάλογα με τις χώρες και τους τύπους της οικογένειας, αλλά απαιτεί και πάλι ειδικής προσοχής.³⁴

Ανεργία στους νέους και ανισότητα

Παρατηρείται ένα σαφές "μειονέκτημα" των νέων στην αγορά εργασίας, με αξιοσημείωτες διαφορές στις χώρες της ΕΕ. Έτσι, ένας νέος τύπος ανισότητας αναφέρεται στη σχετική θέση των διαφόρων γενεών στην αγορά εργασίας (όσον αφορά την ποσότητα και την ποιότητα των ευκαιριών απασχόλησης και όσον

³³ "Inequality in Europe: What Can Be Done? What Should Be Done?" Maurizio Franzini and Michele Raitano
file:///C:/Users/melpo/Desktop/Franzini%20et%20al._%20Inequality%20in%20Europe_What%20Can%20Be%20Done_What%20Should%20Be%20Done.pdf

³⁴ I've Marx* Why Direct Income Redistribution Matters if We Are Really Concerned with Reducing Poverty
file:///C:/Users/melpo/Desktop/Franzini%20et%20al._%20Inequality%20in%20Europe_What%20Can%20Be%20Done_What%20Should%20Be%20Done.pdf

αφορά το εισόδημα του κύκλου ζωής). Ενώ στις περισσότερες ανεπτυγμένες οικονομίες η "παλαιά γενιά" συνεχώς αυξάνει το μερίδιο του εισοδήματός της λόγω της δημογραφικής κοινωνίας "γηράσκουσας" και της θεσμικής (δημόσιες δαπάνες για συντάξεις γήρατος, υγείας κ.λπ.), η νέα γενιά "λαμβάνει μια λεπτή φέτα της παραγωγής και του εισοδήματος. Η σχετική θέση των νέων επιδεινώθηκε περαιτέρω μετά τις πρόσφατες κρίσεις. Οι κυριότερες συνέπειες της πολιτικής αφορούν τόσο τις μακροοικονομικές πολιτικές όσο και τις ειδικές πολιτικές για τους νέους στην αγορά εργασίας.

Τα νέα ιδρύματα μετάβασης από το σχολείο στο εργατικό δυναμικό θα πρέπει να περιλαμβάνουν καινοτόμα εκπαιδευτικά συστήματα, πρακτικά τοποθέτησης και κατάρτιση. Οι γενναιόδωρες ενεργές πολιτικές για την αγορά εργασίας θα πρέπει να ενσωματωθούν στις απαραίτητες πολιτικές για την παθητική αγορά εργασίας. Ειδικότερα, η ανάγκη αποτελεσματικών ενεργών πολιτικών για την αγορά εργασίας με στόχο την πρόληψη της βραχυπρόθεσμης ανεργίας από το να γίνει διαρθρωτική ή μακροπρόθεσμη. Οι προαναφερόμενες πολιτικές μπορούν να μειώσουν τα μειονεκτήματα των νέων στην αγορά εργασίας, ιδίως στις χώρες που παρουσιάζουν υψηλή ανισότητα μεταξύ των γενεών.³⁵

ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Εκπαίδευση

Τα τελευταία χρόνια, οι κοινωνικές επιστήμες έχουν δείξει αυξανόμενο ενδιαφέρον για την ανάλυση της αποτελεσματικότητας και της απόδοσης των εκπαιδευτικών πολιτικών. Μέσα από συστηματικές σχέσεις μεταξύ της σύνθεσης των εκπαιδευτικών πολιτικών και του βαθμού κοινωνικής ανισότητας εντός της ΕΕ, μπορούν να εξαχθούν τα ακόλουθα συμπεράσματα.

Αναλύοντας τα δεδομένα από το PISA 2006, καταδεικνύεται ότι ο βαθμός της κοινωνικής ανισότητας στην εκπαίδευση ποικίλλει σημαντικά μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ. Επιπλέον, υπάρχουν εντυπωσιακές διαφορές στην εκπαιδευτική ανισότητα μεταξύ των δυτικοευρωπαϊκών και των μετακομμουνιστικών κρατών μελών. Σε γενικές γραμμές, οι επιδόσεις στο σχολείο εξαρτώνται περισσότερο από το κοινωνικό υπόβαθρο στις χώρες της Ανατολικής ΕΕ από ό,τι στη Δυτική Ευρώπη. Τα αποτελέσματα αυτά πρέπει να εξεταστούν στο πλαίσιο των συνεχιζόμενων διαδικασιών μετασχηματισμού στις χώρες αυτές.

Είναι η εκπαιδευτική πολιτική ικανή να καθορίσει την έκταση της κοινωνικής ανισότητας στην εκπαίδευση; Χρησιμοποιώντας τα δεδομένα της μελέτης PISA του 2006, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι δεν διαφέρει μόνο ο βαθμός κοινωνικής ανισότητας στην εκπαίδευση που ποικίλλει μεταξύ των δυτικών και μετακομμουνιστικών κρατών μελών της ΕΕ, αλλά και οι μηχανισμοί πίσω από αυτές τις ανισότητες. Μόνο η υπόθεση για τις δαπάνες για την εκπαίδευση θα μπορούσε

³⁵ "Varieties of Economic Inequality". Edited by Sebastiano Fadda and Pasquale Tridico. Published by Routledge.

να επιβεβαιωθεί για ολόκληρο το γεωγραφικό πεδίο της ΕΕ. Μόνο σε μία γεωγραφική περιοχή, στις μετακομμουνιστικές χώρες, η ολοκληρωμένη προσχολική εκπαίδευση μετριάξει την εκπαιδευτική ανισότητα, ενώ η παρακολούθηση στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ενισχύει τον βαθμό της κοινωνικής ανισότητας στην εκπαίδευση.

Στις χώρες της Δυτικής ΕΕ, το ολόήμερο σχολείο είναι ένα έγκυρο μέσο μείωσης της εκπαιδευτικής ανισότητας. Πέραν αυτών των αποτελεσμάτων, διαπιστώθηκαν περαιτέρω επιπτώσεις των εκπαιδευτικών πολιτικών που είναι αντίθετες προς τις προσδοκίες: το ολόήμερο σχολείο τείνει να επιδεινώνει την κοινωνική ανισότητα στην εκπαίδευση στα μετακομμουνιστικά κράτη μέλη και όχι να τη μετριάξει.

Στα δυτικά κράτη μέλη της ΕΕ, οι επιπτώσεις του ιδιωτικού σχολικού τομέα και του μέσου μεγέθους τάξης τείνουν να αντικρούσουν τις υποθέσεις. Δεδομένων αυτών των διαπιστώσεων, είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι η εξάλειψη των εκπαιδευτικών ανισοτήτων σε όλο το πλάτος δεν είναι μια ρεαλιστική δέσμευση.

Η έντονη διακύμανση της εκπαιδευτικής ανισότητας μεταξύ των πολιτικών οντοτήτων υποδηλώνει ότι η κοινωνική ανισότητα στην εκπαίδευση δεν προκαλείται απλώς από οριακές κοινωνικές μακροοικονομικές διαδικασίες (βλ. Von Carnap και Edding, 1962).

Επιπλέον, στις δυτικές χώρες, βρούμε πράγματι καλές κοινωνικές δομές που έχουν αναπτυχθεί εδώ και αιώνες και, ως εκ τούτου, είναι δύσκολο να αλλάξουν.

Αντίθετα, στις ανατολικές χώρες, όπου η κομμουνιστική καταστροφή προκάλεσε μια πλήρη αποδιοργάνωση του πολιτικού συστήματος και της κοινωνίας, η συνεχιζόμενη διαδικασία μετασχηματισμού παρέχει καλύτερες ευκαιρίες για ανάπτυξη υψηλότερων κοινωνικών τάξεων, γεγονός που μπορεί να παρεμποδίσει την επίδραση των πολιτικών στις κοινωνικές ανισότητες.

Η ύπαρξη πολιτικών αποκεντρωμένης εκπαίδευσης στην Αυστρία, το Βέλγιο, τη Γερμανία ή την Ουγγαρία δείχνει ότι σε ορισμένες περιπτώσεις το εθνικό κράτος πιθανότατα δεν είναι το κατάλληλο για τη διερεύνηση της κοινωνικής ανισότητας στην εκπαίδευση και των πολιτικών παραγόντων της.³⁶

Επίσης, αξίζει να αναφερθούν κάποια επιπλέον στοιχεία για την ανισότητα στην εκπαίδευση εντός της ΕΕ:

-) 19 εκατομμύρια άτομα άνω των 15 ετών στην Ευρώπη δεν είχαν επίσημη εκπαίδευση μέσα από στοιχεία του 2014: υπάρχουν εκατοντάδες διαφορές όσον αφορά το ποσοστό των ατόμων αυτής της κατηγορίας ανά χώρα. Η Τουρκία και η Πορτογαλία έχουν το υψηλότερο ποσοστό πάνω από 10%, με τη Δανία και τη Νορβηγία στο άλλο άκρο του φάσματος με 0,14% και 0,2%.

³⁶ Schlicht, Raphaela & Stadelmann-Steffen, Isabelle & Freitag, Markus. (2010). Educational Inequality in the EU. European Union Politics - EUR UNION POLIT. 11. 29-59. 10.1177/1465116509346387.

-)] 106 εκατομμύρια άτομα στην Ευρώπη εκπαιδεύονται σε ανώτατο επίπεδο: αυτό είναι το 21% των ατόμων άνω των 15 ετών με το υψηλότερο ποσοστό 16 φορές το χαμηλότερο. Η Τουρκία (41%) και η Πορτογαλία (44%) έχουν υψηλά ποσοστά, αλλά και η Δανία στο 40,8%. Η Νορβηγία έχει το χαμηλότερο ποσοστό στην κατηγορία αυτή στο 2,8%.
-)] 300 εκατομμύρια άτομα στην Ευρώπη εκπαιδεύονται σε δευτεροβάθμια εκπαίδευση: το 58% των ατόμων άνω των 15 ετών. Η Ουγγαρία και η Αλβανία έχουν το υψηλότερο ποσοστό στο 80%, με την Ισλανδία και την Πορτογαλία το χαμηλότερο στο 34%.
-)] 87 εκατομμύρια άνθρωποι στην Ευρώπη έχουν πανεπιστημιακούς τίτλους: αντιπροσωπεύουν το 17% των ατόμων άνω των 15 ετών. Η Ιρλανδία έχει το υψηλότερο ποσοστό στο 30,5%, η Ιταλία και η Αλβανία μεταξύ των χαμηλότερων στο 9,3% - τριπλή διαφορά με σημαντική διακύμανση από το μέσο όρο.

Αυτά τα δεδομένα μας δίνουν μια αίσθηση της σύνθετης δημογραφίας της εκπαιδευτικής συμμετοχής σε όλη την Ευρώπη και για να κατανοήσουμε πλήρως τον οικονομικό αντίκτυπο αυτών των ανισοτήτων, πρέπει να μάθουμε περισσότερα σχετικά με τις διαφορετικές απαιτήσεις προσόντων των διαφόρων τοπικών αγορών εργασίας. Ωστόσο, καθώς η κινητικότητα της εργασίας στην Ευρώπη έχει αυξηθεί, είναι σαφές ότι όσοι έχουν χαμηλότερα επίπεδα προσόντων θα μειονεκτούν όλο και περισσότερο.

Είναι επίσης αλήθεια ότι η διαπιστευμένη μάθηση και το χρονικό διάστημα στην εκπαίδευση δεν είναι πάντα τα καλύτερα μέτρα για εκπαιδευτικό επίτευγμα. Όμως, με τόσα πολλά επαγγέλματα που απαιτούν πτυχιούχους υποψηφίους, άτομα χωρίς πτυχίο θα βρεθούν να αγωνίζονται για να φτάσουν στο πρώτο βήμα στην κλίμακα απασχόλησης.

Γνωρίζουμε επίσης ότι πάρα πολλοί νέοι ενήλικες στην Ευρώπη έχουν χαμηλά επίπεδα αριθμητικής και γραμματισμού, όπως μετριέται στην έρευνα του ΟΟΣΑ για τις δεξιότητες για τους ενήλικες (2012), η οποία ανέδειξε το Ηνωμένο Βασίλειο ως τη χειρότερη ευρωπαϊκή χώρα σε σχέση με χώρες όπως η Φινλανδία και η Δανία.

Το πιο συγκλονιστικό γεγονός είναι ότι 125 εκατομμύρια άτομα άνω των 15 ετών σε όλη την Ευρώπη δεν έχουν εμπειρία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Πρόκειται για μια μεγαλύτερη ομάδα από όσους έχουν πανεπιστημιακούς τίτλους, γεγονός που υποδηλώνει μαζική υποαπασχόληση στην εκπαίδευση που οδηγεί σε αδυναμία εκμετάλλευσης του ανθρώπινου δυναμικού στην ΕΕ. Η απλή αναστροφή αυτού του λόγου θα απαιτούσε τουλάχιστον ένα 8ετές πρόγραμμα επενδύσεων για την εκπαίδευση, το οποίο θα περιλάμβανε μια συνολική ομάδα της Πολωνίας (38 εκατομμύρια), συμπεριλαμβανομένης μιας συντονισμένης προσπάθειας για την

προώθηση της εκπαίδευσης ενηλίκων και της διά βίου μάθησης και την επέκταση της δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.³⁷

Οι ανισότητες στην εκπαίδευση επηρεάζουν και επηρεάζονται από πολλούς σημαντικούς τομείς της ζωής.

Το γονικό υπόβαθρο αποτελεί βασικό καθοριστικό παράγοντα της ανισότητας στην εκπαίδευση, η χαμηλή κοινωνικοοικονομική κατάσταση των οικογενειών, το εισόδημα και η εκπαίδευση των γονέων είναι μερικοί από τους βασικούς παράγοντες για τη μείωση της πρόσβασης των παιδιών στην ποιοτική εκπαίδευση. Πρόσφατα στοιχεία δείχνουν ότι τα παιδιά από δυσμενή κοινωνικοοικονομικά υπόβαθρα αντιμετωπίζουν συχνά σημαντικά ψυχολογικά εμπόδια που σχετίζονται με τα επίπεδα της οικογενειακής υποστήριξης, της αυτοεκτίμησης και της αξίας που συνδέεται με την εκπαίδευση, οι οποίες συμβάλλουν στις ανισότητες στην εκπαίδευση τα επόμενα χρόνια.

Ομοίως, το καθεστώς των μεταναστών και το μεταναστευτικό υπόβαθρο είναι ένας άλλος βασικός αρνητικός παράγοντας που συμβάλλει στις ανισότητες της εκπαίδευσης. Η γνώση της γλώσσας της χώρας υποδοχής ήταν ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες διαμεσολάβησης στο εκπαιδευτικό επίπεδο των μεταναστών.

Όσον αφορά τις αναπηρίες και τις ανισότητες στον τομέα της εκπαίδευσης, υπάρχει θετική τάση στις περισσότερες χώρες της ΕΕ, οι οποίες έχουν ήδη μεγάλο ποσοστό παιδιών σε εντελώς αποκλειστικά περιβάλλοντα. Ωστόσο, υπάρχουν επίσης ενδείξεις ότι ορισμένες δημόσιες πολιτικές παράγουν και αναπαράγουν τον εκπαιδευτικό αποκλεισμό και την ανισότητα για τους μαθητές με αναπηρίες, προσδιορίζοντας, και κατηγοριοποιώντας τη «διαφορά» εντός των (ή και εκτός) κανονικών σχολικών εγκαταστάσεων.

Όσον αφορά την εκπαίδευση και το φύλο, η πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου στην Ευρώπη εμφανώς ποικίλλει σημαντικά ανάλογα με το φύλο, ενώ τα αγόρια (ιδίως από χαμηλότερο κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο) διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου. Διαφορές φύλου παρατηρούνται επίσης στην ανάγνωση και τις μαθηματικές επιδόσεις: τα κορίτσια ξεπερνούν τα αγόρια στην ανάγνωση του γραμματισμού σε ολόκληρη την ΕΕ, ενώ τα αγόρια (με αρκετές εξαιρέσεις) επιδεικνύουν καλύτερα επιτεύγματα στα μαθηματικά.

Συμπερασματικά, το μέλλον της νέας γενιάς εξαρτάται και από το μορφωτικό επίπεδο, συμπεριλαμβανομένων των ατομικών δεξιοτήτων, του εισοδήματος, της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης, της υγείας και της συνολικής ποιότητας ζωής. Το εκπαιδευτικό επίτευγμα έχει μια πολύ ισχυρή σχέση τόσο με την ικανότητα γραφής όσο και με την επίλυση προβλημάτων στην τεχνολογία, πριν και μετά τη συνεκτίμηση της επίδρασης άλλων κοινωνικό-δημογραφικών χαρακτηριστικών.

³⁷ The Social Atlas of Europe (Policy Press, 2014) by Danny Dorling, Dimitris Ballas and Benjamin Hennig

Το επίπεδο εκπαίδευσης επηρεάζει επίσης άμεσα το εισόδημα και την κοινωνικοοικονομική κατάσταση των ατόμων αργότερα: οι Ευρωπαίοι με κακή εκπαίδευση είναι σχεδόν τρεις φορές πιο πιθανό να διατρέχουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού από εκείνους με τριτοβάθμια εκπαίδευση. Παρομοίως, υπάρχει ισχυρή σχέση μεταξύ υψηλότερων επιπέδων εκπαίδευσης, υψηλότερων επιπέδων υγείας και καλύτερης πρόσβασης στην υγειονομική περίθαλψη.

Επιπλέον, όσον αφορά το προσδόκιμο ζωής, οι Ευρωπαίοι με τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι 5,5 έτη μεγαλύτεροι σε σύγκριση με αυτούς της πρωτοβάθμιας και κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Τέλος, σε κοινωνικό επίπεδο, η ανοδική κοινωνική κινητικότητα που βασίζεται στην εκπαίδευση προσδιορίζεται ως μία από τις βασικές προϋποθέσεις, ιδίως μεταξύ των ατόμων με μεταναστευτικό υπόβαθρο, για την αντιμετώπιση του πολιτικού εξτρεμισμού, τη βελτίωση της κοινωνικής συνοχής, την ένταξη στην κοινωνία και τη συμμετοχή τους ως πολίτες.³⁸

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ

Σχέση τεχνολογικής αλλαγής και ανισότητας

Οι οικονομολόγοι υποστηρίζουν συχνά ότι οι αλλαγές στις παραγωγικές τεχνολογίες αυξάνουν την ανισότητα. Η διαίσθηση πίσω από αυτόν τον ισχυρισμό είναι ότι η τεχνική αλλαγή ευνοεί τους πιο εξειδικευμένους εργαζόμενους, αντικαθιστώντας τα καθήκοντα που είχαν προηγουμένως εκτελεστεί από τους ανειδίκευτους. Ο Atkinson (2015) παρέχει μια απλή συζήτηση της οικονομικής θεωρίας που υποστηρίζει αυτή την υπόθεση.

Η άποψη ότι οι παραγωγικές τεχνολογίες αυξάνουν την ανισότητα υποστηρίζονται από περιγραφικά στοιχεία από τις προηγούμενες δεκαετίες, όταν οι χώρες υψηλού εισοδήματος παρακολούθησαν και τις δύο σημαντικές αλλαγές στην τεχνολογία - συμπεριλαμβανομένης της ταχείας εξάπλωσης των υπολογιστών στους χώρους εργασίας - και την απότομη αύξηση της μισθολογικής ανισότητας.

Ο Acemoglu (2002) δείχνει την εξέλιξη της σχετικής προσφοράς δεξιοτήτων των κολλεγίων, καθώς και των αποδόσεων σε αυτά τα προσόντα (το ασφάλιστρο των μισθών των φοιτητών) . Στις ΗΠΑ σημειώθηκε μεγάλη αύξηση στην προσφορά πιο μορφωμένων εργαζομένων κατά το δεύτερο μισό του 20ου αιώνα. Από τότε που οι αποδόσεις στην εκπαίδευση αυξήθηκαν, ενώ η προσφορά αυξανόταν, μπορούμε να το ερμηνεύσουμε ως αποδεικτικό στοιχείο για να υποστηρίξουμε την υπόθεση ότι η τεχνολογική αλλαγή ήταν προκατειλημμένη υπέρ των ειδικευμένων εργαζομένων. *Η παραπάνω παρατήρηση συνεπάγεται μια θετική συσχέτιση μεταξύ της τεχνολογικής αλλαγής και της μισθολογικής ανισότητας.* Όπως πάντα, μια συσχέτιση δεν συνεπάγεται την αιτιώδη συνάφεια - δεν γνωρίζουμε αν ήταν τεχνολογία προκαθορισμένη από δεξιότητες που προκάλεσε συγκεκριμένα περισσότερες ανισότητες. Ωστόσο, το γεγονός ότι αυτή η συσχέτιση παρατηρήθηκε και σε άλλες

³⁸ The role of education for social inequality in modern societies (with a special perspective on EU Member States) NESET II ad hoc question No. 5/2017 By Dovydas Caturianas, PPMI; Laima Užpelkienė, PPMI; Valentina Migliarini, Roma Tre University, Department of Education

χώρες υποδηλώνει ότι η τεχνολογία είναι πιθανό μέρος-αν και μόνο μέρος της εξήγησης- για την αυξανόμενη ανισότητα στις χώρες υψηλού εισοδήματος.³⁹

Σύμφωνα με άλλη πηγή, βραχυπρόθεσμα, οι περιφερειακές τεχνολογικές ανισότητες ενδέχεται να εμβαθύνουν τις εισοδηματικές ανισότητες και να έχουν ως αποτέλεσμα την υπονόμηση της βιώσιμης μακροπρόθεσμης ανάπτυξης. Μπορεί να γεφυρωθεί το χάσμα μεταξύ των περιφερειών; Η μελέτη μας έδειξε ότι η μείωση του χάσματος είναι πολύ απίθανη. Παρά τις κάποιες θετικές τάσεις που παρατηρήθηκαν σε πολλές χώρες την τελευταία δεκαετία, οι τεχνολογικές ανισότητες είναι πολύ επίμονες. Το πρόβλημα είναι αναγνωρισμένο από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αλλά η σωστή διάγνωση απαιτεί λεπτομερέστερες μελέτες. Επιπλέον, θα πρέπει να δημιουργηθεί μια ενεργός πολιτική, αλλά όχι απαραίτητα με βάση την αναδιανομή του εισοδήματος.

Ο Boosker σε έρευνα του το 2009 παρουσιάζει ένα παρόμοιο συμπέρασμα σχετικά με την Ανατολική Ευρώπη. Αξίζει να σημειωθεί ως ιστορική λεπτομέρεια που αποδεικνύει τη σημασία της τεχνολογίας στην ύπαρξη και διαιώνιση ανισοτήτων, ότι οι γερμανικές περιφέρειες που αύξησαν την καινοτομία τον 19ο αιώνα βάσισαν τη δύναμή τους σε τεχνολογικές συσπειρώσεις πρωταρχικής σημασίας (Streb et al., 2006). Στα μέσα της δεκαετίας του 1920, σχεδόν 40% των εγγεγραμμένων διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας στην Πολωνία χορηγήθηκαν σε εταιρείες και εφευρέτες που κατοικούσαν στην πρωτεύουσα της Βαρσοβίας (Wallusch 2015).⁴⁰

ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ ΚΑΙ BREXIT

Η έξοδος από το ευρωπαϊκό μπλοκ θα μπορούσε να βλάψει δυσανάλογα τις περιοχές που ήθελαν να αποχωρήσουν περισσότερο.

Η Βρετανία είναι μία από τις πλέον άνισες από όλες τις ανεπτυγμένες χώρες, σύμφωνα με το Cross-National Data Center των ΜΚΟ LIS. Το 31% του εισοδήματος της χώρας πηγαίνει στο 10 % του πληθυσμού της και ο πλούτος είναι ακόμη πιο έντονα διαφορετικός: Το πλουσιότερο 10% κατέχει το 45%, ενώ το φτωχότερο μισό κατέχει λιγότερο από 9%.

Η ανισότητα του πλούτου συσχετίζεται με την ψήφο της εξόδου από το ευρώ. Ορισμένες από τις φτωχότερες περιοχές της χώρας είχαν τις μεγαλύτερες πλειοψηφίες υπέρ του Brexit. Αυτή η απόφαση θα μπορούσε να επανέλθει για να τους στοιχειώσει. Οι τελικές εμπορικές σχέσεις μεταξύ του Ηνωμένου Βασιλείου και της ΕΕ δεν έχουν ακόμη καθοριστεί, αλλά είναι πιθανό να δημιουργηθούν φραγμοί στο εμπόριο.

Ορισμένες από τις περιφέρειες που ψήφισαν υπέρ έχουν επίσης την υψηλότερη εξάρτηση από το εμπόριο με την ΕΕ.

³⁹ World Inequality Report 2018

⁴⁰ "Varieties of Economic Inequality". Edited by Sebastiano Fadda and Pasquale Tridico. Published by Routledge

Αυτό θα μπορούσε να είναι ιδιαίτερα επιζήμιο για τα βορειοανατολικά της χώρας, το Yorkshire και το Humber, τα οποία βασίζονται στην ΕΕ για το 62% και το 55% των εξαγωγών της περιοχής τους, αντίστοιχα. Η Ουαλία, η οποία εξάγει συνολικά 67 % των προϊόντων της στην ΕΕ, ψήφισε επίσης υπέρ της εξόδου.

Αντίθετα, μερικές από τις περιφέρειες που ψήφισαν εναντίον με τον πιο συντριπτικό τρόπο, όπως η Σκωτία και η περιοχή του Λονδίνου, έχουν πιο διαφοροποιημένα χαρτοφυλάκια εξαγωγών, πράγμα που σημαίνει ότι οι εμπορικές τους προοπτικές μετά το Brexit θα μπορούσαν να υποστούν μικρότερη ζημιά από τυχόν νέα εμπόδια.⁴¹

ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΛΟΥΤΟΣ –WEALTH INEQUALITY

Τάσεις και προβολές σύμφωνα με το World Inequality Report του 2018.

Τα στοιχεία για την παγκόσμια ανισότητα στον πλούτο είναι πιο λίγα και δύσκολο να εξαχθούν από τα δεδομένα για την ανισότητα των εισοδημάτων, επομένως οι εκτιμήσεις πρέπει να ερμηνεύονται με προσοχή. Δεν είναι δυνατόν να οικοδομηθεί σε αυτό το στάδιο μια σταθερή παγκόσμια κατανομή του πλούτου. Ωστόσο, η διαθέσιμη έρευνα σε βασικές περιφέρειες -ιδίως η Κίνα, η Ευρώπη και οι Ηνωμένες Πολιτείες- παρέχουν πολύτιμες γνώσεις για τη δυναμική του πλούτου παγκοσμίως.

Τα στοιχεία καταδεικνύουν την αύξηση της παγκόσμιας ανισότητας του πλούτου τις τελευταίες δεκαετίες. Σε παγκόσμιο επίπεδο - που αντιπροσωπεύεται από την Κίνα, την Ευρώπη και τις Ηνωμένες Πολιτείες - το υψηλότερο μερίδιο του 1% του πλούτου αυξήθηκε από 28% το 1980 σε 33% σήμερα, ενώ το κατώτατο 75% κυμάνθηκε γύρω στο 10% του πλούτου.

Ο πλούτος είναι ουσιαστικά *πιο συγκεντρωμένος* από το εισόδημα. Το 10% κατέχει παραπάνω από το 70% του συνολικού πλούτου της Κίνας, της Ευρώπης και των Ηνωμένων Πολιτειών, το κατώτατο 50% κατέχει λιγότερο από το συνολικό 2% και το μεσαίο 40% ("η μεσαία τάξη του παγκόσμιου πλούτου") κατέχει λιγότερο από το 30% του συνόλου.

Εάν οι διαπιστωθείσες τάσεις στην ανισότητα των περιουσιακών στοιχείων συνεχιστούν, το τοπ 0,1% θα έχει μεγαλύτερο πλούτο από την παγκόσμια μεσαία τάξη μέχρι το 2050!⁴²

⁴¹ <https://www.politico.eu/article/brexit-economy-inequality/>

⁴² <https://wir2018.wid.world/files/download/wir2018-full-report-english.pdf>

Ενδεικτικά παραδείγματα ευρωπαϊκών χωρών

Γαλλία

Η ανισότητα του πλούτου αυξήθηκε μετρίως στη Γαλλία από τα μέσα της δεκαετίας του '80. Το 2014, στο κορυφαίο 10% ανήκε το 55% του συνολικού γαλλικού πλούτου, από 50% το 1984, το χαμηλότερο επίπεδο που καταγράφηκε ποτέ.

Η ανισότητα του πλούτου μειώθηκε δραματικά μεταξύ του 1914 και του 1984. Στις αρχές της δεκαετίας του 1900, το ποσοστό πλούτου του πρώτου 1% ανερχόταν στο 55% του συνολικού πλούτου. Οι μεγάλες διαταραχές μεταξύ 1914 και 1945 (ύφεση, πληθωρισμός, πόλεμοι), ακολουθούμενες από εθνικοποιήσεις, έλεγχο μισθωμάτων και φορολογικές πολιτικές μείωσαν το μερίδιο του πλουσιότερου 1% σε περίπου 16% στις αρχές της δεκαετίας του 1980.

Η περίοδος 1980-1984 είδε την αυξανόμενη ευημερία της μεσαίας τάξης καθώς σημειώθηκαν σημαντικές αυξήσεις στα απόλυτα επίπεδα πλούτου. Αυτό οφείλεται εν μέρει στην άνοδο των ποσοστών αποταμίευσής τους κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου υψηλής ανάπτυξης.

Η άνοδος των τιμών των κατοικιών διαδραμάτισε επίσης σημαντικό ρόλο στη συγκράτηση της αύξησης της ανισότητας των περιουσιακών στοιχείων μετά το 1984, καθώς αυτά τα στοιχεία ενεργητικού αποτελούν ένα μεγάλο μέρος του χαρτοφυλακίου της μεσαίας τάξης.

Η μακροχρόνια δυναμική της ανισότητας του πλούτου διέπεται σε μεγάλο βαθμό από την ανισότητα των ποσοστών αποταμίευσης, οι οποίες διαμορφώνονται μέσα από τη συνήθεια, την ανισοτήτων εισοδήματος, φορολογικών και ρυθμιστικών πολιτικών.

Οι μικρές διακυμάνσεις των ποσοστών αποταμίευσης και των ποσοστών απόδοσης μπορούν να έχουν σημαντικές μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στην ανισότητα των περιουσιακών στοιχείων. Εάν οι πρόσφατες τάσεις παραταθούν, η ανισότητα του πλούτου θα μπορούσε να επανέλθει στο επίπεδο του 1900 μέχρι τα τέλη του αιώνα.

Ισπανία

Τα ισπανικά στεγαστικά και χρηματιστηριακά κίνητρα τα τελευταία 30 χρόνια έχουν δείξει ότι ο δείκτης προσωπικού πλούτου προς το εθνικό εισόδημα της χώρας σχεδόν διπλασιάστηκε από περίπου 380% το 1984 σε 730% το 2007, πριν μειωθεί σε μόλις κάτω από 650% μέχρι το 2014.

Με μέσο όρο πλούτου ύψους περίπου 813.000 ευρώ ανά ενήλικο, το υψηλότερο 10% κατέχει σχεδόν το 57% του προσωπικού πλούτου της Ισπανίας το 2013. Το μερίδιο του κατώτατου 50% ήταν 7%, με μέσο όρο πλούτου λίγο πάνω από 18.900 ευρώ. τα σχετικά μερίδια του προσωπικού πλούτου παρέμειναν ουσιαστικά αμετάβλητα τα τελευταία τριάντα χρόνια.

Η ικανότητα των πλουσίων να προσαρμόσουν και να διαφοροποιήσουν το χαρτοφυλάκιο των περιουσιακών τους στοιχείων, ανάλογα με το ποια περιουσιακά στοιχεία βιώνουν τη μεγαλύτερη ανάπτυξη, τους επέτρεψε να επωφεληθούν από την ισπανική στεγαστική έκρηξη και να αποφύγουν σε κάποιο βαθμό την πτώση αυτής. Περίπου 146 δισ. ευρώ διατηρήθηκαν από Ισπανούς πολίτες σε υπεράκτιους πλούτους (offshore) το 2012, αυξάνοντας σημαντικά τη συγκέντρωση πλούτου.

Αγγλία

Η ανισότητα των περιουσιακών στοιχείων του Ηνωμένου Βασιλείου έχει σημειώσει μέτρια αύξηση από τη δεκαετία του '80, με το μερίδιο του συνολικού πλούτου που ανήκει στο πρώτο 1% (σχεδόν μισό εκατομμύριο άτομα) να αυξάνεται από 15% το 1984 σε 20-22% μέχρι το 2013.

Η αύξηση της συγκέντρωσης πλούτου τις τελευταίες τέσσερις δεκαετίες είναι ένα φαινόμενο που περιορίζεται στην κορυφή του 0,5 % και, ειδικότερα, στην κορυφή 0,1 % (οι πλουσιότεροι 50.000 Βρετανοί), των οποίων το μερίδιο του συνολικού πλούτου διπλασιάστηκε από 4,5 σε 9% μεταξύ 1984 και 2013.

Η σημερινή ανισότητα στον πλούτο παραμένει, ωστόσο, πολύ χαμηλότερη από ό, τι πριν από έναν αιώνα. Μετά την πρώτη εποχή της παγκοσμιοποίησης το 1914, το μερίδιο του προσωπικού πλούτου που πηγαίνει στο πιο πλούσιο 1% των ατόμων του Ηνωμένου Βασιλείου ήταν περίπου 70%, αλλά το μερίδιό τους άρχισε να μειώνεται στη συνέχεια. Αυτό αφορούσε δύο παγκόσμιους πολέμους και δόθηκε μεγάλη προσοχή στην απώλεια κεφαλαίου κατά τις περιόδους 1914-1918 και 1939-1945. Οι κορυφαίες μετοχές έπεσαν σίγουρα στο Ηνωμένο Βασίλειο κατά τη διάρκεια των πολεμικών ετών, αλλά αυτές αντιπροσωπεύουν μόνο ένα μέρος της μεγάλης μείωσης που σημειώθηκε κατά την περίοδο ως σύνολο.

Η σημαντική αύξηση της ιδιοκτησίας κατοικιών κατά τον εικοστό αιώνα, που προωθήθηκε επιπλέον από την πώληση δημόσιων κατοικιών, βοήθησε τη μείωση της ανισότητας του πλούτου στα ιστορικά χαμηλά επίπεδα της δεκαετίας του 1980, καθώς το μερίδιο πλούτου του πρώτου 1% μειώθηκε στο 15%. Αλλά στη δεκαετία του 1990 υπήρξε μία αλλαγή, με επιστροφή στην ιδιοκτησία ως αποτέλεσμα της επιχειρηματικής κίνησης «αγόρασε για να ενοικιάσεις» (buy to let).

Η συγκέντρωση του μη στεγαστικού πλούτου (χρηματοοικονομικά και επιχειρηματικά περιουσιακά στοιχεία) αυξήθηκε σημαντικά μεταξύ 1995 και 2013. Την ίδια στιγμή, η αύξηση της συνολικής ανισότητας του πλούτου ήταν μικρότερη. Φαίνεται ότι ο στεγαστικός πλούτος έχει μετριάσει μια σαφή τάση να υπάρξει αύξηση τα τελευταία χρόνια στα κορυφαία επίπεδα πλούτου σε χρηματοοικονομικό πλούτο. Όταν αναφέρονται στην αύξηση της συγκέντρωσης του πλούτου στο Ηνωμένο Βασίλειο, τότε πιθανότατα το τελευταίο έχουν κατά νου (financial wealth).⁴³

Σχέση πλούτου (wealth) και δημοσίου χρέους- Ρόλος κυβερνήσεων

Το μερίδιο του δημόσιου πλούτου στον εθνικό πλούτο μειώθηκε στις περισσότερες χώρες που αναλύθηκαν στην παρούσα έκθεση του World Inequality Report. Σε πολλές πλούσιες χώρες, είναι πλέον κοντά στο μηδέν (Γαλλία, Γερμανία, Ιαπωνία) ή ακόμη και αρνητικά (ΗΠΑ, Ηνωμένο Βασίλειο).

Αυτά τα χαμηλά επίπεδα δημόσιου πλούτου καθιστούν εξαιρετικά δύσκολη την αντιμετώπιση της υφιστάμενης και της μελλοντικής ανισότητας δεδομένου ότι οι κυβερνήσεις δεν διαθέτουν επί του παρόντος τους απαραίτητους πόρους για επενδύσεις στην εκπαίδευση, την υγειονομική περίθαλψη και την προστασία του περιβάλλοντος.

Η πώληση δημόσιων περιουσιακών στοιχείων ή / και η παρατεταμένη περίοδος λιτότητας θα ήταν ελάχιστα επαρκής ή ακόμη και ανεπαρκής για την αποπληρωμή δημόσιων χρεών. Επιπλέον, αυτές οι πολιτικές θα αφήσουν τις κυβερνήσεις χωρίς μέσα για τη βελτίωση της ισότητας ευκαιριών για τους πολίτες τους.

Η ιστορία δείχνει ότι υπάρχουν τρεις διαφορετικοί τρόποι - και ένας συνδυασμός των τριών - με τον οποίο μπορεί να επιτευχθεί μείωση των μεγάλων δημόσιων χρεών: προσοδευτικοί φόροι επί του ιδιωτικού κεφαλαίου, ελάφρυνση του χρέους και πληθωρισμός. Δεδομένων των πιθανών δυσκολιών στον έλεγχο της επίπτωσης και της έκτασης του πληθωρισμού, ο συνδυασμός των πρώτων δύο πολιτικών φαίνεται πιο ενδεδειγμένος.

Ωστόσο, η μείωση του δημόσιου χρέους δεν είναι εύκολο έργο. Ενώ υπάρχουν πολλές επιλογές και έχουν χρησιμοποιηθεί σε ολόκληρη την ιστορία, είναι δύσκολο να προσδιοριστούν οι καλύτερες επιλογές για κάθε χώρα. Πρόκειται για σοβαρό δημόσιο διάλογο, ο οποίος πρέπει να βασίζεται σε υγιή οικονομικά, κοινωνικά και ιστορικά στοιχεία και αναλύσεις.⁴⁴

⁴³ <https://wir2018.wid.world/files/download/wir2018-full-report-english.pdf>

⁴⁴ <https://wir2018.wid.world/files/download/wir2018-full-report-english.pdf>

Μεσαία Τάξη

Ως μεσαία τάξη στο μεγαλύτερο μέρος της μεθοδολογίας των πηγών ορίζεται η μεταβολή του μεριδίου των ενηλίκων στα νοικοκυριά ανώτερου εισοδήματος μείον τη μεταβολή του μεριδίου των νοικοκυριών με χαμηλότερο εισόδημα.⁴⁵

Ποιος αποτελεί μεσαίο εισόδημα;

⁴⁵http://www.pewglobal.org/2017/04/24/middle-class-fortunes-in-western-europe/st_2017-04-24_western-europe-middle-class_1-04/#

Who is 'middle income' and 'upper income' in Western Europe and the U.S. in 2010?

Minimum 2010 disposable household income needed to qualify for middle- and upper-income tiers, by household size

		HOUSEHOLD SIZE				
		1	2	3	4	5
						
Denmark	Upper income	\$49,833	70,475	86,313	99,666	111,430
	Middle income	16,611	23,491	28,771	33,222	37,143
Finland	Upper income	46,549	65,830	80,625	93,097	104,086
	Middle income	15,516	21,943	26,875	31,032	34,695
France	Upper income	47,432	67,079	82,154	94,863	106,060
	Middle income	15,810	22,359	27,384	31,621	35,353
Germany	Upper income	47,398	67,030	82,094	94,794	105,983
	Middle income	15,799	22,343	27,364	31,598	35,327
Ireland	Upper income	45,111	63,797	78,134	90,222	100,871
	Middle income	15,037	21,265	26,044	30,074	33,623
Italy	Upper income	37,359	52,833	64,707	74,717	83,536
	Middle income	12,453	17,611	21,569	24,905	27,845
Luxembourg	Upper income	75,594	106,906	130,933	151,188	169,033
	Middle income	25,198	35,635	43,644	50,396	56,344
Netherlands	Upper income	49,875	70,534	86,386	99,749	111,523
	Middle income	16,625	23,511	28,795	33,249	37,174
Norway	Upper income	60,397	85,413	104,609	120,792	135,060
	Middle income	20,132	28,471	34,869	40,264	45,016
Spain	Upper income	36,819	52,070	63,772	73,637	82,329
	Middle income	12,273	17,356	21,257	24,545	27,443
UK	Upper income	43,679	61,770	75,653	87,356	97,667
	Middle income	14,559	20,590	25,217	29,118	32,555
U.S.	Upper income	61,132	86,453	105,882	122,262	136,693
	Middle income	20,377	28,817	35,294	40,754	45,564

Note: Incomes are expressed in 2011 prices and purchasing power parities. Middle-income households have disposable incomes that are two-thirds to double the national median disposable income, after incomes have been adjusted for household size. Lower-income households have incomes less than two-thirds of the median and upper-income households have incomes that are more than double the median.

Source: Pew Research Center analysis of data from the Cross-National Data Center in Luxembourg (LIS).

"Middle-Class Fortunes in Western Europe"

PEW RESEARCH CENTER

Οι ενήλικοι μεσαίου εισοδήματος έχουν ετήσια διαθέσιμα εισοδήματα νοικοκυριού από τα δύο τρίτα για να διπλασιάσουν το εθνικό διαθέσιμο εθνικό εισόδημα των νοικοκυριών, αφού τα εισοδήματα έχουν προσαρμοστεί για το μέγεθος των νοικοκυριών. Το διαθέσιμο εισόδημα - τα έσοδα από όλες τις πηγές, συμπεριλαμβανομένων των κρατικών μεταβιβάσεων, μείον τους φόρους εισοδήματος και τις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης - είναι η μόνη συγκρίσιμη μετρική μεταξύ των χωρών στα δεδομένα για όλα τα έτη ενδιαφέροντος. Τα όρια εισοδήματος ποικίλλουν ανάλογα με τις χώρες, ανάλογα με το μέσο διαθέσιμο εισόδημα νοικοκυριού μιας χώρας. Έτσι, το βιοτικό επίπεδο της μεσαίας τάξης και των νοικοκυριών σε άλλα επίπεδα εισοδήματος ποικίλλει επίσης μεταξύ των

χωρών. Το εισόδημα που απαιτείται να αποτελεί μεσαία τάξη αλλάζει επίσης με την πάροδο του χρόνου με τις αλλαγές στο εθνικό μέσο εισόδημα των νοικοκυριών.

Το μερίδιο των ενήλικων μεσαίων εισοδημάτων εκτιμάται ότι είναι υψηλότερο εάν χρησιμοποιείται διαθέσιμο εισόδημα, επειδή ο προοδευτικός σχεδιασμός των φόρων εισοδήματος μειώνει την ανισότητα των εισοδημάτων μεταξύ των νοικοκυριών.⁴⁶

Ρόλος μεσαίας τάξης

Ο ρόλος της μεσαίας τάξης στις ανεπτυγμένες οικονομίες

Το μέγεθος και η ευημερία της μεσαίας τάξης αλληλοσυνδέονται με μερικές από τις βασικές οικονομικές προκλήσεις που αντιμετωπίζει ο ανεπτυγμένος κόσμος τον αιώνα αυτό - η εισοδηματική ανισότητα αυξάνεται σε πολλές χώρες, η οικονομική ανάπτυξη είναι αναιμική και η οικονομική κινητικότητα είναι μικρότερη από ό, τι στο παρελθόν.

Μια μικρότερη μεσαία τάξη ή μια σχετικά λιγότερο ευνοημένη μεσαία τάξη αντανakλά συχνά μια πιο άνιση κατανομή του εισοδήματος. Με τη σειρά τους, η αύξηση της ανισότητας των εισοδημάτων παρουσιάζει ένα δυσμενές κλίμα για την οικονομική ανάπτυξη. Μια σχετική μείωση των εισοδημάτων των οικογενειών με χαμηλό και μεσαίο εισόδημα μπορεί να δημιουργήσει μια συρρίκνωση της συνολικής κατανάλωσης στην οικονομία, να οδηγήσει σε υπερβολικό δανεισμό από αυτές τις οικογένειες ή να δώσει αντικίνητρα για επενδύσεις στην εκπαίδευση.

Μια πιο ζωντανή μεσαία τάξη μπορεί επίσης να βελτιώσει τις οικονομικές προοπτικές για τις μελλοντικές γενιές. Στις ΗΠΑ, για παράδειγμα, οι κοινότητες με μεγαλύτερες μεσαίες τάξεις προσφέρουν μεγαλύτερη πιθανότητα τα παιδιά να βιώσουν ανοδική κινητικότητα σε σχέση με το καθεστώς των γονιών τους στην κατανομή του εισοδήματος. Μία παρόμοια σχέση έχει επίσης βρεθεί ότι υπάρχει μεταξύ των χωρών, όπου η κινητικότητα μεταξύ των γενεών είναι μεγαλύτερη σε χώρες με μικρότερη ανισότητα εισοδήματος.

Οι οικονομικές ανησυχίες της μεσαίας τάξης, ή γενικότερα εκείνων που δεν ανήκουν στην ανώτερη βαθμίδα, μπορούν επίσης να συμβάλουν στις αλλαγές των κοινωνικών και πολιτικών τροχιών μιας χώρας. Για παράδειγμα, η αύξηση της ανισότητας εισοδήματος στην Αμερική μπορεί να συνδέεται με την αύξηση της πολιτικής πόλωσης. Πιο πρόσφατα, οι ψήφοι που κέρδισε το δημοκρατικό κόμμα στις μεσαίες τάξεις της Αμερικής και στους ψηφοφόρους της εργατικής τάξης αποτέλεσαν βασικό παράγοντα για την εκλογή του Donald Trump το 2016. Αυτό ανανεώνει το ενδιαφέρον για τον τρόπο με τον οποίο η συνεχιζόμενη οικονομική επιβράδυνση, ο αυτοματισμός και η παγκοσμιοποίηση έχουν επηρεάσει τις μεσαίες τάξεις.⁴⁷

⁴⁶ <http://www.pewglobal.org/2017/04/24/middle-class-fortunes-in-western-europe/>

⁴⁷ <http://www.pewglobal.org/2017/04/24/middle-class-fortunes-in-western-europe/>

In Western European countries studied, up to eight-in-ten adults live in middle-income households; U.S. has among the highest lower- and upper-income shares

% of adults in each income tier

	Lower income		Middle income		Upper income	
	1991	2010	1991	2010	1991	2010
Denmark	15%	14	80%	80	5%	7
Finland	14	17	82	75	4	8
France	19	17	72	74	9	9
Germany	15	18	78	72	7	10
Ireland	27	19	60	69	13	12
Italy	21	22	69	67	10	11
Luxembourg	15	17	79	75	6	8
Netherlands	19	13	76	79	6	8
Norway	14	14	81	80	5	6
Spain	20	24	69	64	12	13
UK	24	19	61	67	15	14
U.S.	25	26	62	59	13	15

Note: Middle-income households have disposable incomes that are two-thirds to double the national median disposable income, after incomes have been adjusted for household size. Lower-income households have incomes less than two-thirds of the median and upper-income households have incomes that are more than double the median. The survey dates for some countries differ slightly from the dates shown as follows: Denmark - 1992, France - 1989, Germany - 1989, Ireland - 1987, Netherlands - 1993, Spain - 1990. The 1989 sample for Germany covers (former) West Germany only. See Methodology for details.

Source: Pew Research Center analysis of data from the Cross-National Data Center in Luxembourg (U.S.).

"Middle Class Fortunes in Western Europe"

PEW RESEARCH CENTER

Ανάλυση

Πιο συγκεκριμένα, εξαιρετική συμβολή στη μελέτη του αντικειμένου της εργασίας αποτελεί η έρευνα του Ινστιτούτου Pew (PEW RESEARCH CENTER) για τη μεσαία τάξη στον ανεπτυγμένο, δυτικό κόσμο, με έμφαση στην Ευρώπη.⁴⁸

Ειδικότερα:

Από το 1991 έως το 2010, η μεσαία τάξη επεκτείνεται στη Γαλλία, τις Κάτω Χώρες και το Ηνωμένο Βασίλειο, αλλά συρρικνώνεται στη Γερμανία, την Ιταλία και την Ισπανία και τις ΗΠΑ.

Οι περιουσίες των μεσαίων τάξεων στις μεγαλύτερες οικονομίες της Δυτικής Ευρώπης κινούνται προς αντίθετες κατευθύνσεις. Από το 1991 έως το 2010, τα μερίδια των ενήλικων που ζούσαν σε μεσαίου εισοδήματος νοικοκυριά αυξήθηκαν στη Γαλλία, τις Κάτω Χώρες και το Ηνωμένο Βασίλειο, αλλά συρρικνώθηκαν στη Γερμανία, την Ιταλία και την Ισπανία.

⁴⁸ <http://www.pewresearch.org/>

Οι αποκλίνουσες τροχιές συνδέονται με τις διαφορές στον τρόπο με τον οποίο τα εισοδήματα των νοικοκυριών έχουν εξελιχθεί σε κάθε χώρα ξεχωριστά. Η Γαλλία, οι Κάτω Χώρες και το Ηνωμένο Βασίλειο γνώρισαν αξιοσημείωτη αύξηση του εισοδήματος των νοικοκυριών μετά από επιβολή φόρων από το 1991 έως το 2010. Εν τω μεταξύ, τα εισοδήματα είτε ήταν στάσιμα είτε έπεφταν στη Γερμανία, την Ιταλία και την Ισπανία.

Μεταξύ των 11 χωρών της Δυτικής Ευρώπης που εξετάστηκαν στην παρούσα έκθεση,

In Western European countries studied, up to eight-in-ten adults live in middle-income households; U.S. has among the highest lower- and upper-income shares

% of adults in each income tier

	Lower income		Middle income		Upper income	
	1991	2010	1991	2010	1991	2010
Denmark	15%	14	60%	60	5%	7
Finland	14	17	82	78	4	8
France	19	17	72	74	9	9
Germany	15	18	73	72	7	10
Ireland	27	19	63	69	13	12
Italy	21	22	69	67	10	11
Luxembourg	15	17	79	75	6	8
Netherlands	19	13	79	79	6	8
Norway	14	14	81	80	5	6
Spain	20	24	69	64	12	13
UK	24	19	61	67	15	14
U.S.	25	26	62	59	13	15

Note: Middle-income households, based on a possible median, third and fourth, to divide the national household disposable income after taxes into three income tiers for a household size of three. Lower income households have incomes less than two thirds of the national median income. Households have incomes that are more than double the median. The survey dates for some countries differ slightly from the dates shown in tables. Denmark: 1990; France: 1994; Germany: 1994; Ireland: 1991; Netherlands: 1995; Spain: 1991; The 1994 estimate for Germany is based on West Germany only. For Middle East countries, see the 1994 estimate for Germany. Data for Luxembourg from the Cross National Data Center in Luxembourg (U.S.).

Source: Pew Research Center analysis of data from the Cross National Data Center in Luxembourg (U.S.).

Pew Research Center

η Ιρλανδία παρουσίασε την ταχύτερη αύξηση του εισοδήματος από το 1991 έως το 2010 και τη μεγαλύτερη επέκταση της μεσαίας τάξης. Πολλές άλλες χώρες της Δυτικής Ευρώπης γνώρισαν επίσης σημαντικά κέρδη στο εισόδημα των νοικοκυριών. Ωστόσο, τα αυξανόμενα εισοδήματα δεν μεταφράστηκαν στις αναπτυσσόμενες μεσαίες τάξεις στις χώρες αυτές (Δανία, Λουξεμβούργο και Νορβηγία).

Συνολικά, το μερίδιο της μεσαίας τάξης του ενήλικου πληθυσμού μειώθηκε σε επτά από τις 11 χώρες της Δυτικής Ευρώπης που εξετάστηκαν, αντικατοπτρίζοντας τη μακροπρόθεσμη συρρίκνωση της μεσαίας τάξης στις Ηνωμένες Πολιτείες.

Εν μέρει, η έξοδος από τη μεσαία τάξη αποτελεί ένδειξη οικονομικής προόδου, ανεξάρτητα από τις μεταβολές των συνολικών εισοδημάτων των νοικοκυριών. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η μετατόπιση προς τα έξω συνοδεύεται από την αύξηση της εισοδηματικής κλίμακας, στην ανώτερη βαθμίδα εισοδήματος, σε όλες τις χώρες με συρρικνούμενη μεσαία τάξη.

Ταυτόχρονα, υπάρχει πτώση της εισοδηματικής κλίμακας στις περισσότερες χώρες με συρρικνούμενη μεσαία τάξη. Συνολικά, υπάρχει μεγαλύτερη αύξηση της εισοδηματικής κλίμακας σε σχέση με την πτώση στις περισσότερες χώρες από το 1991 έως το 2010, με αποτέλεσμα τη γενική βελτίωση της οικονομικής κατάστασης. Ωστόσο,

παρατηρείται επίσης σημαντική άνοδος των οικονομικών διαιρέσεων μεταξύ των νοικοκυριών σε πολλές χώρες της Δυτικής Ευρώπης και στις ΗΠΑ καθώς σχετικά περισσότεροι ενήλικες βρίσκονται στα χαμηλότερα και ανώτερα επίπεδα εισοδήματος και σχετικά λιγότερα βρίσκονται στη μέση.

Αυτά είναι τα βασικά ευρήματα μιας νέας συγκριτικής, διακρατικής ανάλυσης από το ερευνητικό κέντρο Pew, χρησιμοποιώντας δεδομένα από το Cross-National Data Center του Λουξεμβούργου (LIS), ένα ερευνητικό κέντρο που εναρμονίζει και παρέχει πρόσβαση σε δεδομένα από κυβερνητικές έρευνες και άλλα πηγές. Η μελέτη καλύπτει την περίοδο 1991-2010 για τις ακόλουθες χώρες: Δανία, Φινλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Ιρλανδία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Κάτω Χώρες, Νορβηγία, Ισπανία, Ηνωμένο Βασίλειο και ΗΠΑ.

Στην παρούσα έκθεση, οι «μεσαίες» κατηγορίες ενηλίκων ζουν σε νοικοκυριά με διαθέσιμο εισόδημα που κυμαίνεται από τα δύο τρίτα έως το διπλάσιο του εθνικού μέσου διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών. Το διαθέσιμο εισόδημα περιλαμβάνει τα έσοδα από εργασία, εισόδημα από τόκους και μερίσματα, έσοδα από ενοίκια και έσοδα από μεταβιβάσεις ως κρατική βοήθεια και οικογενειακές μεταβιβάσεις, αλλά αφαιρεί τους φόρους εισοδήματος και τις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης. Είναι το μόνο μέτρο εισοδήματος συγκρίσιμο σε όλες τις χώρες στα δεδομένα της πηγής.

Οι εκτιμήσεις εισοδήματος στην παρούσα έκθεση προσαρμόζονται για το μέγεθος των νοικοκυριών και εκφράζονται στις τιμές του 2011 και τις ισοτιμίες αγοραστικής δύναμης. Αυτό επιτρέπει συγκρίσεις μεταξύ των νοικοκυριών διαφορετικών μεγεθών προσαρμόζοντας παράλληλα τις διαφορές στο κόστος ζωής με την πάροδο του χρόνου και ανά χώρα.

Σύμφωνα με τα παγκόσμια πρότυπα, οι χώρες που περιλαμβάνονται στην παρούσα έκθεση είναι όλες με υψηλά εισοδήματα. Η οριοθέτηση των κατώτερων, μέσων και ανώτερων βαθμίδων τους βασίζεται στη σχετική ευημερία των νοικοκυριών σε αυτές τις χώρες. Τα νοικοκυριά μεσαίου εισοδήματος στη Δυτική Ευρώπη και στις Η.Π.Α. βρίσκονται στο υψηλότερο επίπεδο σε παγκόσμια κλίμακα και τα περισσότερα νοικοκυριά με χαμηλότερα εισοδήματα στις χώρες αυτές θα είναι στην παγκόσμια μεσαία τάξη.

Ορισμένα από τα ευρήματα της έκθεσης ενδέχεται να αντικατοπτρίζουν τον αντίκτυπο της μεγάλης ύφεσης της περιόδου 2007-2009 που έγινε αισθητός σε όλες τις ΗΠΑ και τη Δυτική Ευρώπη, ίσως πιο βαθιά στην Ιρλανδία, την Ιταλία και την Ισπανία. Οι εκτιμήσεις των μεριδίων των ατόμων που ήταν μέσης τάξης το 2010 θα μπορούσαν επίσης να επηρεαστούν από τη μεγάλη ύφεση. Αλλά ο αντίκτυπος σβήνει από το γεγονός ότι το εισόδημα που απαιτείται να συμπεριληφθεί στις μεσαίες τάξεις μεταβάλλεται με την πάροδο του χρόνου, καθώς αυξάνεται το εθνικό εισόδημα ή μειώνεται.

Παρά την αυξημένη ολοκλήρωση και την ευρεία ανάπτυξη, η οικονομική πορεία της Δυτικής Ευρώπης απέχει πολύ από την ενοποίηση.

Η περίοδος μετά το 1990 στην Ευρώπη χαρακτηρίζεται από αρκετά σημαντικά οικονομικά και πολιτικά γεγονότα. Η γερμανική επανένωση το 1990 ακολουθήθηκε από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ για την Ευρωπαϊκή Ένωση το 1993. Η Συμφωνία Σένγκεν τέθηκε σε ισχύ το 1995, επιτρέποντας ταξίδια χωρίς διαβατήρια σε μεγάλο μέρος της Ευρώπης και το ευρώ τέθηκε σε κυκλοφορία το 2002, σφίγγοντας οικονομικούς δεσμούς σε ολόκληρη την Ευρώπη.

Αλλά οι οικονομίες της Δυτικής Ευρώπης δεν έμοιαζαν με την εμφάνιση μιας ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς. Οι οικονομίες στο νότο, όπως αυτές της Ιταλίας και της Ισπανίας, δεν ευημερούν όπως οι βόρειες, όπως η Νορβηγία και οι Κάτω Χώρες. Η Ιρλανδία, για παράδειγμα, ονομάστηκε «Κελτική Τίγρης» λόγω της ταχείας επέκτασης της οικονομίας της από το 1990. Η βρετανική οικονομία επεκτάθηκε επίσης λόγω μεταρρυθμίσεων που τέθηκαν στη δεκαετία του 1980, σύμφωνα με αναλυτές.

Η Γερμανία, η μεγαλύτερη οικονομία στη Δυτική Ευρώπη και ένας παγκόσμιος σταθμός ηλεκτροπαραγωγής, αγωνίστηκε από το 1991 έως το 2010. Η αύξηση του κατά κεφαλήν ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος της Γερμανίας κατά τη δεκαετία του 1990 ήταν η χαμηλότερη μεταξύ των χωρών που εξετάστηκαν στην παρούσα έκθεση.

Οι αναλυτές υπογραμμίζουν το ρόλο της γερμανικής επανένωσης ως σημαντικό παράγοντα πίσω από την κακή οικονομική απόδοση κατά τη δεκαετία του 1990. Παρόλο που η Γερμανία προχώρησε καλύτερα από πολλές άλλες δυτικές οικονομίες από το 2000 έως το 2010, αισθάνθηκε επίσης ότι ο αντίκτυπος της μεγάλης ύφεσης και της συνολικής ανάπτυξης παρέμεινε αργός. Οι παρατεινόμενες διαφορές μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης παραμένουν στα επίπεδα του εισοδήματος και της παραγωγικότητας, των αποτελεσμάτων της αγοράς εργασίας και της συνολικής ανταγωνιστικότητας ορισμένων οικονομιών. Μεταξύ των χωρών που περιλαμβάνονται στην παρούσα μελέτη, η Ιταλία και η Ισπανία υστερούν σε σχέση με τις άλλες στις περισσότερες από αυτές τις μετρήσεις.

Οι επιλεγμένες χώρες στη Δυτική Ευρώπη εμπίπτουν επίσης σε τρεις ευρείες ομάδες με βάση το συνολικό τους εισόδημα και το σύνολο των ενηλίκων που είναι μέρος της μεσαίας τάξης. Μια ομάδα αποτελείται από την Ισπανία, την Ιταλία, το Ηνωμένο Βασίλειο και την Ιρλανδία. Το εθνικό μεσαίο διαθέσιμο εισόδημα στις τέσσερις αυτές χώρες κυμάνθηκε από 30.000 έως 39.000 δολάρια το 2010 και οι μετοχές της μεσαίας τάξης κυμάνθηκαν από 64% έως 69%, τα χαμηλότερα εισοδήματα και οι μικρότερες μεσαίες τάξεις μεταξύ των χωρών της Δυτικής Ευρώπης που εξετάστηκαν.

Η δεύτερη ομάδα χωρών περιλαμβάνει τη Γερμανία, τη Γαλλία και τη Φινλανδία, με εθνικό διαθέσιμο εισόδημα από περίπου 40.000 έως 41.000 δολάρια και συμμετοχή στη μεσαία τάξη που κυμαίνονται από 72% έως 75%. Η τρίτη ομάδα περιλαμβάνει το Λουξεμβούργο, τις Κάτω Χώρες, τη Δανία και τη Νορβηγία. Το μεσαίο εισόδημα στις χώρες αυτές κυμαινόταν από 43.000 έως 65.000 δολάρια και η μεσαία τάξη αυξήθηκε από 75% σε 80% το 2010.

Οι Η.Π.Α. αντιπροσωπεύουν μια σημαντική εξαίρεση από αυτή τη γενική σχέση μεταξύ εθνικού εισοδήματος και μεσαίου εισοδήματος. Το μεσαίο εισόδημα στις ΗΠΑ - 53.000

δολάρια - υπερέβη το μεσαίο εισόδημα σε όλες τις χώρες, εκτός από το Λουξεμβούργο το 2010. Όπως σημειώνεται, ωστόσο, η μεσαία τάξη στις ΗΠΑ (59%) είναι μικρότερη από οποιαδήποτε από τις επιλεγμένες χώρες της Δυτικής Ευρώπης.

Σε σύγκριση με τη Δυτική Ευρώπη, η μεσαία τάξη των ΗΠΑ είναι μικρότερη, αλλά το εισόδημά της είναι μεγαλύτερο.

Η συμμετοχή στη μεσαία τάξη κυμαίνονταν από 64% στην Ισπανία έως 80% στη Δανία και τη Νορβηγία το 2010. Το μερίδιο των ενηλίκων που ήταν χαμηλότερου εισοδήματος ήταν χαμηλότερο στις Κάτω Χώρες (13%) και υψηλότερο στην Ισπανία (24%), και τα υψηλότερα εισοδήματα κυμαίνονταν από 6% στη Νορβηγία έως 14% στο Ηνωμένο Βασίλειο (με ιστορικά τη μεγαλύτερη ανισότητα στην Ευρώπη).

Τα νοικοκυριά μέσου εισοδήματος στο Λουξεμβούργο ζούσαν το 2010 με μέση τιμή 71.799 δολαρίων, ενώ \$ 60.884 στις ΗΠΑ. Η μέση τάξη στην Ιταλία με μέσο εισόδημα \$ 35.608, το πιο μέτριο μεταξύ των 12 χωρών.

Το εισόδημα που θεωρείται εισόδημα μεσαίας τάξης ποικίλλει μεταξύ των χωρών, επειδή τα όρια βασίζονται στο διαθέσιμο εισόδημα κάθε χώρας. Το 2010 το μέσο διαθέσιμο εισόδημα ήταν τόσο χαμηλό όσο 31,885 δολάρια στην Ισπανία, αλλά 65,466 δολάρια στο Λουξεμβούργο σε τιμές 2011 και ισοτιμίες αγοραστικής δύναμης και τυποποιημένες σε μέγεθος νοικοκυριού τριών ατόμων. Αυτό σήμαινε ότι ένα νοικοκυριό στην Ισπανία ήταν μεσαία τάξη το 2010 αν το διαθέσιμο εισόδημά του ήταν από \$ 21.257 έως \$ 63.771, ενώ τα νοικοκυριά μέσου εισοδήματος στο Λουξεμβούργο ζούσαν με εισόδημα από \$ 43.644 έως \$ 130.932.

Στις ΗΠΑ, με μέσο ετήσιο διαθέσιμο εισόδημα νοικοκυριού ύψους 52.941 δολαρίων το 2010, το μεσαίο εισόδημα ήταν 35.294 δολάρια έως 105.881 δολάρια για ένα νοικοκυριό τριών ατόμων αντίστοιχα. Αυτό το βιοτικό επίπεδο αντιστοιχούσε περίπου στα νοικοκυριά μεσαίου εισοδήματος στη Νορβηγία. Ωστόσο, τα νοικοκυριά μεσαίου εισοδήματος στις Κάτω Χώρες, τη Δανία, τη Γαλλία, τη Γερμανία, τη Φινλανδία, την Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο παρέμειναν πίσω, όπως και το μεσαίο εισόδημα στην Ιταλία, το οποίο αντικατοπτρίζει αυτό στην Ισπανία.

Μια μεγάλη πλειοψηφία των ενηλίκων στις επιλεγμένες χώρες της Δυτικής Ευρώπης ζουν σε νοικοκυριά μεσαίου εισοδήματος. Το 2010, τα μερίδια των ενηλίκων μεσαίου εισοδήματος κυμάνθηκαν από 64% στην Ισπανία έως περίπου 80% στη Δανία, τις Κάτω Χώρες και τη Νορβηγία. Αυτά τα μερίδια ήταν σημαντικά υψηλότερα από ό, τι στις ΗΠΑ, όπου λιγότεροι από 6/10 ενήλικες ήταν μεσαίου εισοδήματος το 2010.

Σε όλες τις εξεταζόμενες χώρες, μια μικρότερη βαθμίδα μεσαίου εισοδήματος σηματοδοτεί έναν πιο οικονομικά διαιρεμένο πληθυσμό. Συγκριτικά, τα επίπεδα χαμηλότερων και ανώτερων εισοδημάτων στη Δανία, τις Κάτω Χώρες και τη Νορβηγία έχουν μέτριο μέγεθος. Το μέγεθος της μεσαίας τάξης σε μια χώρα σηματοδοτεί επίσης τον βαθμό ανισότητας του εισοδήματος εκεί: Οι χώρες με μικρότερες μεσαίες τάξεις έχουν υψηλότερα επίπεδα εισοδηματικής ανισότητας.

Οι περισσότερες από τις χώρες που εξετάστηκαν σε αυτήν την έκθεση γνώρισαν μια διεύρυνση των οικονομικών διαιρέσεων από το 1991. Υπήρξε μια κοινή τάση στην πλειονότητα των χωρών για τη μεσαία τάξη να συρρικνώνεται και τα επίπεδα χαμηλότερων και ανώτερων εισοδημάτων να επεκταθούν από το 1991 στο 2010. Αυτές οι μετατοπίσεις ήταν πιο έντονες στη Φινλανδία και τη Γερμανία. Ωστόσο, η Γαλλία, η Ιρλανδία, οι Κάτω Χώρες και το Ηνωμένο Βασίλειο αποτελούν σημαντικές εξαιρέσεις από την τάση αυτή.

Το μέγεθος της μεσαίας τάξης στα επιλεγμένα κράτη της Δυτικής Ευρώπης σχετίζεται με τα γενικά πρότυπα διαβίωσης των χωρών. Οι χώρες κατατάσσονται σε τρεις ομάδες βάσει του εθνικού μεσαίου διαθέσιμου εισοδήματός τους το 2010. Τα εθνικά εισοδήματα και τα μεσαία εισοδήματα ήταν τα χαμηλότερα στην Ιρλανδία, την Ιταλία, την Ισπανία και το Ηνωμένο Βασίλειο (64% έως 69%). υψηλότερη στη Φινλανδία, τη Γαλλία και τη Γερμανία (72% έως 75%) · και ακόμη υψηλότερα στη Δανία, τις Κάτω Χώρες, το Λουξεμβούργο και τη Νορβηγία (75% έως 80%).

Γενικά, η κατάταξη των χωρών δεν έχει αλλάξει πολύ από το 1991. Η Δανία και η Νορβηγία - μεταξύ των χωρών με τα μεγαλύτερα μεσαία εισοδήματα το 2010 - είχαν επίσης μεταξύ των μεγαλύτερων μεσαίων εισοδημάτων το 1991. Ενώ η Ισπανία, το Ηνωμένο Βασίλειο και οι ΗΠΑ είχαν μερικές από τις μικρότερες βαθμίδες μεσαίου εισοδήματος τόσο το 1991 όσο και το 2010.

Ωστόσο, η Φινλανδία, όπου το 82% των ενηλίκων αποτελούσε νοικοκυριό μεσαίου εισοδήματος το 1991, είδε το μεσαία τάξη να μειώνεται στο 75% το 2010. Αντιστρόφως, η Ιρλανδία ανέβηκε στη σκάλα, με το μεσαίο εισόδημα να αυξάνεται από 60% το 1991, το χαμηλότερο τότε, στο 69% το 2010.

Γενικά, όσο μεγαλύτερο είναι το μεσαίο εισόδημα, τόσο μικρότερο είναι το μερίδιο των κατώτερων και ανώτερων επιπέδων σε μια χώρα. Στις εξεταζόμενες χώρες της Δυτικής Ευρώπης, το μεσαίο εισόδημα ήταν το υψηλότερο στη Δανία, τις Κάτω Χώρες και τη Νορβηγία το 2010 και οι χώρες αυτές είχαν το μικρότερο επίπεδο χαμηλότερων εισοδημάτων το 2010, περίπου 13% έως 14% του πληθυσμού σε κάθε μία. Είχαν επίσης μεταξύ των μικρότερων ανώτερων εισοδημάτων το 2010, από 6% έως 8%.

Η εισοδηματική ανισότητα σχετίζεται με το μέγεθος της μεσαίας τάξης σε μια χώρα.

Το 2010, η Δανία, οι Κάτω Χώρες και η Νορβηγία, οι οποίες είχαν το μεγαλύτερο μεσαίο εισόδημα, είχαν επίσης χαμηλότερα έως μέτρια επίπεδα εισοδηματικής ανισότητας.

Η μεσαία τάξη συρρικνώνεται στην πλειονότητα των εξεταζόμενων χωρών, αλλά υπάρχουν αξιοσημείωτες εξαιρέσεις.

Το μερίδιο των ενηλίκων στα νοικοκυριά μεσαίου εισοδήματος παρουσιάζει μείωση στη πλειοψηφία των εξεταζόμενων χωρών. Από το 1991 έως το 2010, το μερίδιο του μεσαίου εισοδήματος μειώθηκε κατά 5+ ποσοστιαίες μονάδες στη Φινλανδία, τη Γερμανία και την Ισπανία. Στη Φινλανδία και τη Γερμανία, το ποσοστό αυτό

αντιπροσωπεύει μεγαλύτερη άνοδο της κλίμακας, καθώς η αύξηση του μεριδίου του ανώτατου εισοδήματος υπερέβαινε την αύξηση του μεριδίου που αποτελούσε χαμηλότερο εισόδημα. Στην Ισπανία, ωστόσο, η μείωση κατά 5 ποσοστιαίες μονάδες του μεσαίου εισοδήματος συνοδεύτηκε από αύξηση κατά 4,2 μονάδες του μεριδίου χαμηλότερου εισοδήματος.

Η Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο παρουσίασαν τις σημαντικότερες επεκτάσεις του μεσαίου εισοδήματος από το 1991 έως το 2010. Στην Ιρλανδία, το μεσαίο εισόδημα αυξήθηκε κατά 8,5 ποσοστιαίες μονάδες από 6% σε 69%. Εν τω μεταξύ, το μερίδιο των Ιρλανδών ενηλίκων που έχουν χαμηλότερο εισόδημα μειώθηκε κατά 7,3 ποσοστιαίες μονάδες. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, η αύξηση κατά 6 μονάδες στο μεσαίο εισόδημα συνοδεύτηκε από μείωση κατά 4,8 μονάδες στο μερίδιο χαμηλότερου εισοδήματος.

Οι Κάτω Χώρες είναι μια άλλη χώρα που γνώρισε σημαντική μείωση του μεριδίου της χαμηλότερης εισοδηματικής της βαθμίδας. Από το 1991 έως το 2010, το μερίδιο χαμηλότερων εισοδημάτων στις Κάτω Χώρες μειώθηκε κατά 5,8 εκατοστιαίες μονάδες και αυτό οδήγησε σε αύξηση των μεριδίων τόσο του μεσαίου εισοδήματος (συν 3,4 μονάδες) όσο και του υψηλότερου εισοδήματος (συν 2,4 μονάδες) .

Τα πιο πρόσφατα δεδομένα για το 2013 είναι διαθέσιμα για οκτώ από τις 12 χώρες που καλύπτονται από την παρούσα έκθεση. Η περίοδος 2010-2013, η οποία περιλαμβάνει την αρχή της ανάκαμψης από τη μεγάλη ύφεση, αποκαλύπτει μικρή αλλαγή στην τάση μέχρι το 2010. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, το μεσαίο εισόδημα αυξήθηκε από 67% το 2010 σε 68% το 2013. Το μεσαίο εισόδημα μειώθηκε ελαφρώς στις Κάτω Χώρες από 79% το 2010 σε 78% το 2013, αλλά παρέμεινε υψηλότερο από το μερίδιό του το 1991.

Οι περισσότερες χώρες που παρουσίασαν πτώση στις μετοχές της μεσαίας τάξης από το 1991 έως το 2010 παρέμειναν μέχρι το 2013. Οι οικονομικές διαιρέσεις ενισχύθηκαν στο Λουξεμβούργο, τις Κάτω Χώρες, τη Νορβηγία, την Ισπανία και τις ΗΠΑ, με περαιτέρω μειώσεις των μεσαίων εισοδημάτων και αυξήσεις στα χαμηλά και ανώτερα εισοδήματα, αν και στις περισσότερες περιπτώσεις είναι μέτριες.

Οι ενήλικες στις Κάτω Χώρες και στην Ιρλανδία παρουσίασαν τη μεγαλύτερη πρόοδο στην οικονομική κλίμακα

Η μετακίνηση των ατόμων τόσο σε επίπεδο χαμηλότερου όσο και σε επίπεδο ανώτερου εισοδήματος, ή και από τις δύο κατηγορίες, υποδηλώνει ότι η συνολική μεταβολή της οικονομικής κατάστασης μιας χώρας μετριέται ίσως καλύτερα από τη διαφορά των μεγεθών αυτών των κινήσεων. Γενικά, οι αυξήσεις της εισοδηματικής κλίμακας ήταν πιο έντονες από ό, τι οι μετακινήσεις και σημειώθηκε βελτίωση στην οικονομική κατάσταση των ενηλίκων την εποχή μετά το 1990 στις περισσότερες από τις εξεταζόμενες χώρες.

Μεταξύ των χωρών της Δυτικής Ευρώπης που εξετάστηκαν, οι κερδισμένοι στην οικονομική κατάσταση από το 1991 έως το 2010 ήταν οι Ολλανδοί. Στις Κάτω Χώρες,

το μερίδιο των ενηλίκων στη βαθμίδα χαμηλότερου εισοδήματος μειώθηκε κατά 5,8 ποσοστιαίες μονάδες την περίοδο αυτή και το μερίδιο υψηλότερου εισοδήματος αυξήθηκε κατά 2,4 μονάδες. Και τα δύο αυτά κινήματα αντιπροσωπεύουν ένα οικονομικό όφελος και το συνδυασμένο αποτέλεσμα τους ήταν ένα κέρδος 8,2 σημείων στη συνολική οικονομική κατάσταση των ενηλίκων στις Κάτω Χώρες.

Το καθαρό κέρδος στην Ιρλανδία ήταν 6,2 ποσοστιαίες μονάδες από το 1991 έως το 2010. Αυτό οφείλεται σε δύο αντισταθμιστικές κινήσεις - μείωση κατά 7,3 μονάδες στο μερίδιο χαμηλότερων εισοδημάτων, αλλά και μείωση κατά 1,1 μονάδες στο μερίδιο ανώτερου εισοδήματος. Οι άνθρωποι στο Ηνωμένο Βασίλειο (έως 3,5 μονάδες) και η Δανία (3,1 μονάδες) ήταν επίσης οι μεγαλύτεροι κερδισμένοι στην περίοδο αυτή. Τα κέρδη στις άλλες χώρες της Δυτικής Ευρώπης κυμάνθηκαν από 0,4 μονάδες στην Ιταλία έως 1,8 μονάδες στη Γαλλία.

Όμως, οι ενήλικες στο Λουξεμβούργο και στην Ισπανία ήταν πιο πιθανό να έχουν μεταφερθεί στη χαμηλότερη εισοδηματική βαθμίδα από ό, τι στις ανώτερες εισοδηματικές βαθμίδες. Στην Ισπανία, η αύξηση του μεριδίου χαμηλότερου εισοδήματος υπερέβη την αύξηση του μεριδίου των υψηλότερων εισοδημάτων κατά 3,2 ποσοστιαίες μονάδες από το 1991 έως το 2010. Η ζημία στο Λουξεμβούργο ήταν μικρή 0,3 μονάδες.

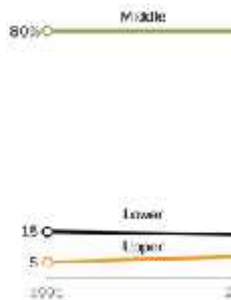
Οι αλλαγές στις συνθήκες της αγοράς εργασίας σε μια χώρα συσχετίζονται με αλλαγές στο καθεστώς εισοδήματος των ενηλίκων. Το ποσοστό ανεργίας στην Ισπανία, το οποίο είναι πολύ υψηλότερο από ό, τι στις άλλες χώρες (για το 2010), αυξήθηκε από 16,3% το 1991 σε 19,9% το 2010. Στη συνέχεια αυξήθηκε σε 26,1% το 2013. Το ποσοστό ανεργίας στο Λουξεμβούργο δεν είναι τόσο υψηλό, αλλά αυξήθηκε από μόλις 1,4% το 1991 σε 5,9% το 2010 και στη συνέχεια σε 6,9% έως το 2013.

Στο άλλο άκρο του φάσματος, το ποσοστό ανεργίας στην Ιρλανδία μειώθηκε από 19% το 1991 σε 13,9% το 2010. Το ποσοστό ανεργίας μειώθηκε επίσης στη Δανία και το Ηνωμένο Βασίλειο κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου. Γενικότερα, οι χώρες που παρουσίασαν μείωση του ποσοστού ανεργίας από το 1991 έως το 2010 ή λιγότερο από μια αύξηση παρουσίασαν βελτίωση της κατάστασης εισοδήματος των ενηλίκων.

Η αύξηση του εθνικού μεσαίου εισοδήματος νοικοκυριού σε μια χώρα σχετίζεται επίσης με την μετακίνηση των ενηλίκων στα επίπεδα εισοδήματος. Η Δανία, η Γαλλία, η Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο κατέγραψαν μεταξύ των υψηλότερων ρυθμών αύξησης του εθνικού μέσου εισοδήματος των νοικοκυριών από το 1991 έως το 2010 και οι ενήλικες στις χώρες αυτές παρουσίασαν μεγαλύτερη βελτίωση της οικονομικής τους κατάστασης. Από την άλλη πλευρά, η Γερμανία, η Ιταλία, η Ισπανία και οι Η.Π.Α. συγκαταλέγονταν στις χώρες με το χαμηλότερο ποσοστό αύξησης του εθνικού μεσαίου εισοδήματος των νοικοκυριών, ενώ οι ενήλικες στις χώρες αυτές παρουσίαζαν ελάχιστα κέρδη στην οικονομική κατάσταση ή απώλεια στην περίπτωση της Ισπανίας.

Denmark

Share of adults in middle-, lower- and upper-income households, 1991 and 2010

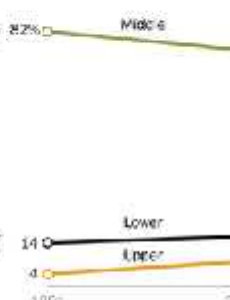

Note: See Methodology for more on survey dates and other details.
Source: Pew Research Center analysis of data from the Cross-National Data Center in Luxembourg (LUX).
"Middle Class Fortunes in Western Europe"

PEW RESEARCH CENTER

Finland

Share of adults in middle-, lower- and upper-income households, 1991 and 2013

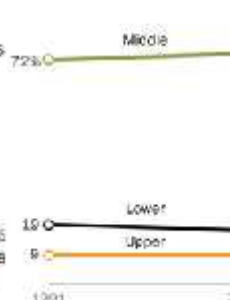

Note: See Methodology for more on survey dates and other details.
Source: Pew Research Center analysis of data from the Cross-National Data Center in Luxembourg (LUX).
"Middle Class Fortunes in Western Europe"

PEW RESEARCH CENTER

France

Share of adults in middle-, lower- and upper-income households, 1991 and 2010

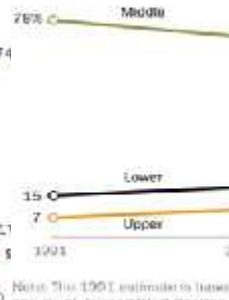

Note: See Methodology for more on survey dates and other details.
Source: Pew Research Center analysis of data from the Cross-National Data Center in Luxembourg (LUX).
"Middle Class Fortunes in Western Europe"

PEW RESEARCH CENTER

Germany

Share of adults in middle-, lower- and upper-income households, 1991 and 2013

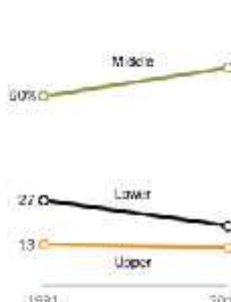

Note: This 1991 estimate is based on a sample of women West German households only. See Methodology for more on survey dates and other details.
Source: Pew Research Center analysis of data from the Cross-National Data Center in Luxembourg (LUX).
"Middle Class Fortunes in Western Europe"

PEW RESEARCH CENTER

Ireland

Share of adults in middle-, lower- and upper-income households, 1991 and 2010

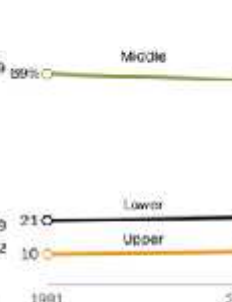

Note: See Methodology for more on survey dates and other details.
Source: Pew Research Center analysis of data from the Cross-National Data Center in Luxembourg (LUX).
"Middle Class Fortunes in Western Europe"

PEW RESEARCH CENTER

Italy

Share of adults in middle-, lower- and upper-income households, 1991 and 2010

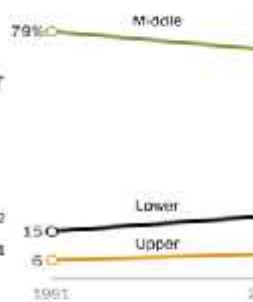

Note: See Methodology for more on survey dates and other details.
Source: Pew Research Center analysis of data from the Cross-National Data Center in Luxembourg (LUX).
"Middle Class Fortunes in Western Europe"

PEW RESEARCH CENTER

Luxembourg

Share of adults in middle-, lower- and upper-income households, 1991 and 2013

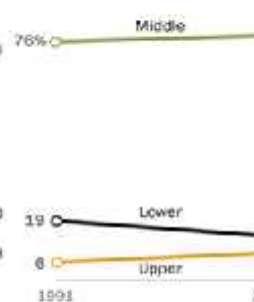

Note: See Methodology for more on survey dates and other details.
Source: Pew Research Center analysis of data from the Cross-National Data Center in Luxembourg (LUX).
"Middle Class Fortunes in Western Europe"

PEW RESEARCH CENTER

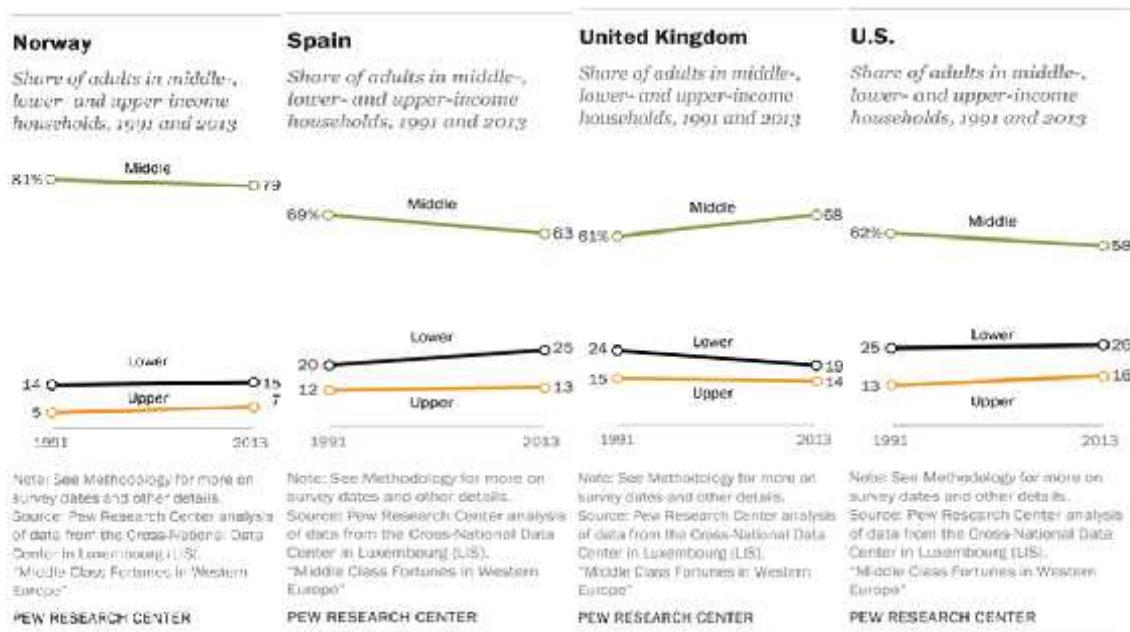
Netherlands

Share of adults in middle-, lower- and upper-income households, 1991 and 2013

Note: See Methodology for more on survey dates and other details.
Source: Pew Research Center analysis of data from the Cross-National Data Center in Luxembourg (LUX).
"Middle Class Fortunes in Western Europe"

PEW RESEARCH CENTER

Κατανομές εισοδήματος

Το παρακάτω διάγραμμα δείχνει την κατανομή των ενηλίκων στις ΗΠΑ και σε επιλεγμένες χώρες από τη Δυτική Ευρώπη από το εισόδημα των νοικοκυριών τους. Οι ενήλικες σε κάθε χώρα χωρίζονται σε 51 ομάδες με εισοδήματα νοικοκυριών που κυμαίνονται από \$ 0-4.999, \$ 5.000-9.999, \$ 10.000-14.999 και ούτω καθεξής μέχρι την υψηλότερη εισοδηματική κατηγορία \$ 250.000 ή μεγαλύτερη. Τα εισοδήματα σε όλες τις χώρες προσαρμόζονται στο μέγεθος των νοικοκυριών, κλιμακώνονται σ' ένα νοικοκυριό τριών ατόμων και εκφράζονται σε τιμές του 2011 και ισοτιμίες αγοραστικής δύναμης.

Οι επιλεγμένες χώρες από τη Δυτική Ευρώπη εμπίπτουν σε τρεις ομάδες βάσει της κατανομής των εισοδημάτων τους. Η πρώτη ομάδα αποτελείται από την Ιρλανδία, την Ιταλία, την Ισπανία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Οι χώρες αυτές είχαν μεταξύ των χαμηλότερων μεσαίων εισοδημάτων των νοικοκυριών, που κυμαίνονταν από \$ 30.000 έως \$ 40.000 το 2010, έναντι 53.000 δολαρίων στις ΗΠΑ. Όπως φαίνεται στο διάγραμμα, η Ιρλανδία, η Ιταλία, η Ισπανία και το Ηνωμένο Βασίλειο έχουν σημαντικά υψηλότερες συγκεντρώσεις ανθρώπων από τις ΗΠΑ τις κατώτερες κατηγορίες των διανομών εισοδήματος.

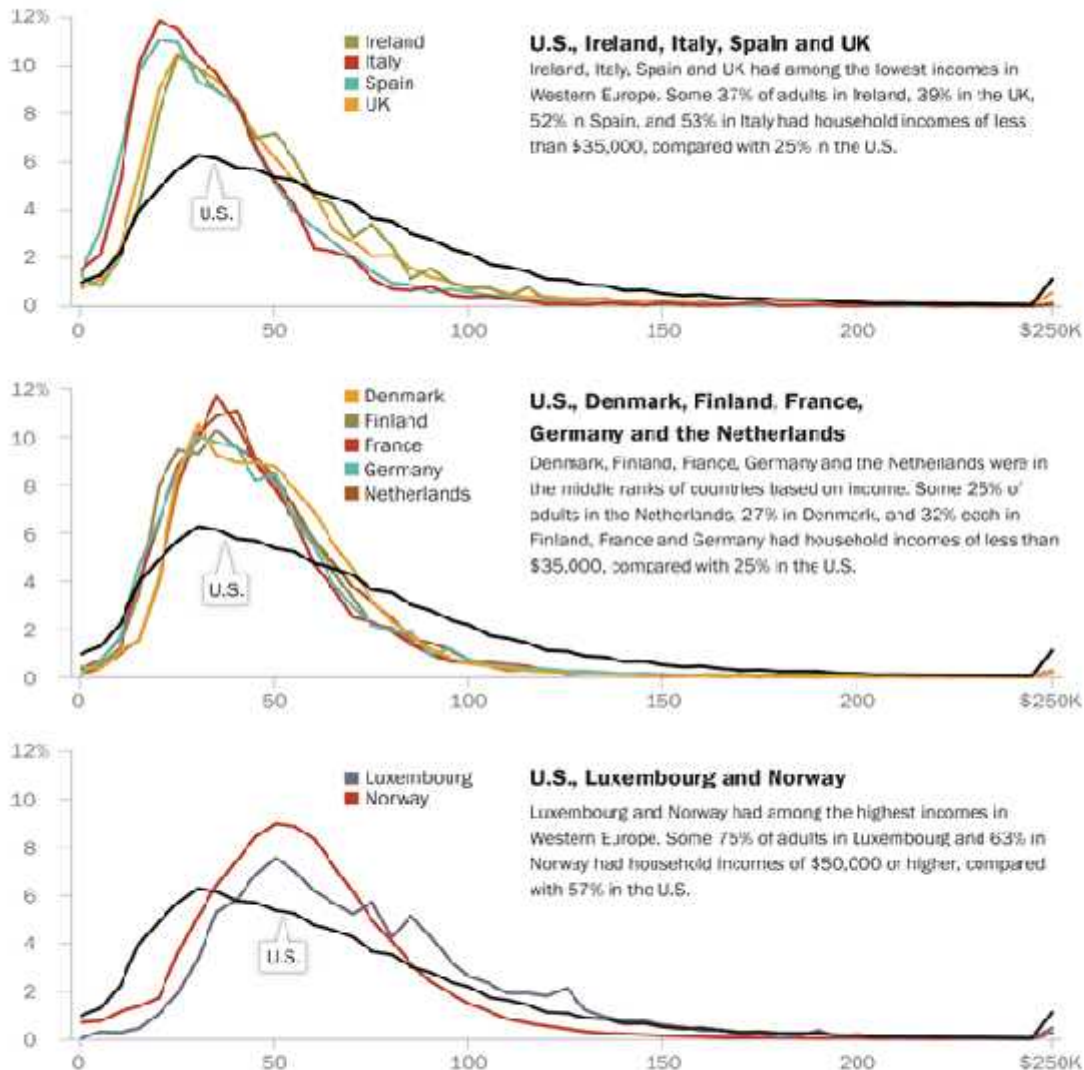
Η δεύτερη ομάδα αποτελείται από τη Δανία, τη Φινλανδία, τη Γαλλία, τη Γερμανία και τις Κάτω Χώρες. Το μέσο διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών σε αυτές τις χώρες ήταν εντός του εύρους των 40.000 έως 45.000 δολαρίων το 2010. Σε σύγκριση με τις ΗΠΑ, οι χώρες αυτές έχουν παρόμοιες συγκεντρώσεις των ενηλίκων στις χαμηλότερες παραμέτρους των κατανομών εισοδήματος, αλλά οι έντονες κορυφές στη μέση και οι σχετικώς λιγότερες των ενηλίκων στα ανώτατα όρια των κατανομών του εισοδήματος.

Η τελική ομάδα αποτελείται από το Λουξεμβούργο, με μέσο διαθέσιμο εισόδημα 65.000 δολαρίων το 2010 και τη Νορβηγία, με μέσο εισόδημα 52.000 δολαρίων. Σε σύγκριση με τις Η.Π.Α., το Λουξεμβούργο και η Νορβηγία έχουν σχετικά λίγους ενήλικες στα χαμηλότερα άκρα των κατανομών εισοδήματος και περισσότερους στη μέση. Το Λουξεμβούργο και η

Νορβηγία έχουν επίσης σημαντικά μερίδια ενηλίκων στα ανώτατα όρια της διανομής εισοδήματος.

What share lives on how much

% of adults with a given level of disposable household income in 2010

Note: Incomes are adjusted for household size, scaled to reflect a household of three, and expressed in 2011 prices and purchasing power parities. See Methodology for details.

Source: Pew Research Center analysis of data from the Cross-National Data Center in Luxembourg (LIS).

"Middle Class Fortunes in Western Europe"

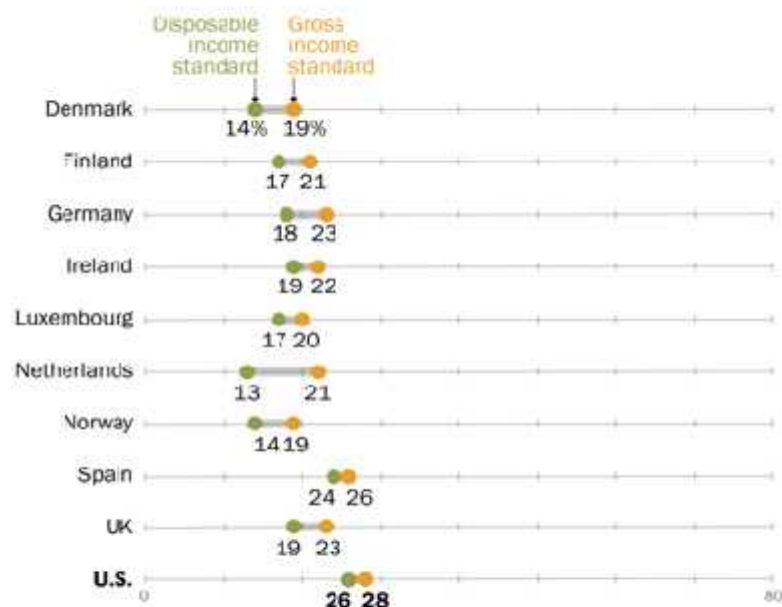
PEW RESEARCH CENTER

Τα ακαθάριστα εισοδήματα δεν αντικατοπτρίζουν τις αναδιανεμητικές επιδράσεις των φόρων εισοδήματος. Οι διαφορές στα ακαθάριστα εισοδήματα μεταξύ των νοικοκυριών είναι πιο έντονες από τις διαφορές στο διαθέσιμο εισόδημα. Έτσι, όταν το ακαθάριστο εισόδημα χρησιμοποιείται για τον καθορισμό των βαθμίδων εισοδήματος, το αποτέλεσμα είναι ότι τα υψηλότερα μερίδια των ενηλίκων εκτιμάται ότι είναι χαμηλότερα εισοδήματα ή ανώτερα εισοδήματα και ότι τα μικρότερα μερίδια των ενηλίκων υπολογίζονται ως μεσαία εισοδήματα. Στη Δανία, για παράδειγμα, το μερίδιο χαμηλότερου εισοδήματος το 2010 είναι 14% σύμφωνα με το πρότυπο του διαθέσιμου εισοδήματος και 19% κάτω από το πρότυπο ακαθάριστου εισοδήματος. Το μερίδιο μεσαίου εισοδήματος μειώνεται από

80% σε 72% όταν το ακαθάριστο εισόδημα χρησιμοποιείται αντί του διαθέσιμου εισοδήματος και το μερίδιο ανώτερου εισοδήματος αυξάνεται από 7% σε 10%.

Smaller shares of adults are in the lower-income tier based on their disposable (after-tax) income than their gross (pretax) income

% of adult population in lower-income households, 2010

Note: Lower-income households have incomes that are less than two-thirds the national median income, after incomes have been adjusted for household size. France and Italy are not shown because of the lack of data on gross income.

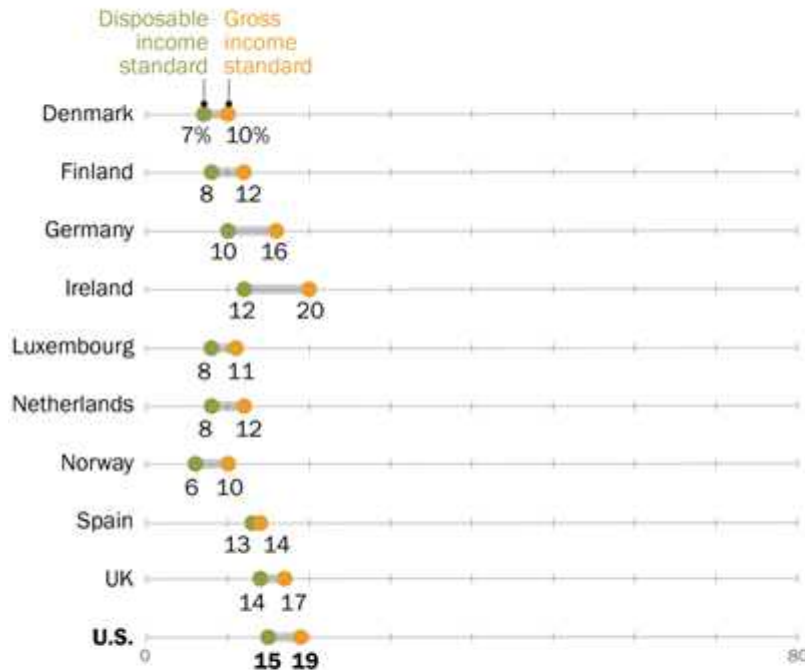
Source: Pew Research Center analysis of data from the Gross National Data Center in Luxembourg (LIS).

"Middle Class Fortunes in Western Europe"

PEW RESEARCH CENTER

Smaller shares of adults are in the upper-income tier based on their disposable (after-tax) income than their gross (pretax) income

% of adult population in upper-income households, 2010

Note: Upper-income households have incomes that are more than double the national median income, after incomes have been adjusted for household size. France and Italy are not shown because of the lack of data on gross income.

Source: Pew Research Center analysis of data from the Cross-National Data Center in Luxembourg (LIS).

"Middle Class Fortunes in Western Europe"

PEW RESEARCH CENTER

Το εισόδημα ποικίλλει ανάλογα με το μέγεθος των νοικοκυριών, επειδή τα μικρότερα νοικοκυριά απαιτούν μικρότερο εισόδημα από τα μεγαλύτερα νοικοκυριά για να υποστηρίξουν τον ίδιο τρόπο ζωής. Μεταβάλλεται με την πάροδο του χρόνου, επειδή τα νοικοκυριά μεσαίου εισοδήματος ορίζονται ως τα νοικοκυριά με εισόδημα που είναι τα δύο τρίτα του διπλάσιου αυτού του μέσου εισοδήματος ενός νοικοκυριού σε ένα δεδομένο έτος. Δεδομένου ότι το εθνικό μεσαίο εισόδημα κυμαίνεται με τις οικονομικές επεκτάσεις και συστολές, τα όρια που καθορίζουν το επίπεδο μεσαίου εισοδήματος αλλάζουν επίσης με την πάροδο του χρόνου.

Το ελάχιστο εισόδημα που ένα νοικοκυριό πέντε ατόμων πρέπει να κατέχει στο επίπεδο μεσαίου εισοδήματος είναι μεγαλύτερο από το διπλάσιο του εισοδήματος που χρειάζεται ένα νοικοκυριό ενός ατόμου.

Στη Δανία, για παράδειγμα, ένα νοικοκυριό ενός ατόμου χρειάστηκε τουλάχιστον 16.611 δολάρια για να θεωρηθεί μεσαίο εισόδημα το 2010. Αντίθετα, ένα νοικοκυριό πέντε ατόμων απαιτούσε 37.143 δολ. για να είναι μεσαίο εισόδημα.

Ομοίως, το όριο εισόδου στο μεσαίο εισόδημα στην Ισπανία κυμάνθηκε από 12.273 δολάρια για ένα νοικοκυριό ενός ατόμου σε 27.443 δολάρια για ένα νοικοκυριό πέντε ατόμων. (Τα έσοδα εκφράζονται σε τιμές του 2011 και ισοτιμίες αγοραστικής δύναμης.)

Το κατώτατο όριο για να ανήκει κανείς στο ανώτερο επίπεδο εισοδήματος ποικίλλει ανάλογα με το μέγεθος των νοικοκυριών. Στη Δανία, τα νοικοκυριά που ζούσαν με 49.833 δολάρια ή περισσότερα ήταν στην ανώτερη βαθμίδα εισοδήματος, αλλά τα νοικοκυριά των πέντε ατόμων έπρεπε να έχουν εισοδήματα ύψους 111.430 ή μεγαλύτερα. Αυτό το μοτίβο επαναλαμβάνεται σε όλες τις χώρες.

Επειδή τα μεσαία εθνικά εισοδήματα έχουν αυξηθεί από το 1991 στις περισσότερες χώρες, το όριο για την επίτευξη του καθεστώτος μεσαίου εισοδήματος έχει επίσης μετατοπιστεί από το 1991. Για παράδειγμα, στη Νορβηγία το εθνικό διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών αυξήθηκε από 35.000 το 1991 σε 57.031 δολάρια το 2013 σε νοικοκυριά μεγέθους τριών και εκφράζονται σε τιμές του 2011 και ισοτιμίες αγοραστικής δύναμης. Ενδέχεται όμως να υπάρξουν διακοπές στη ανοδική πορεία των εισοδημάτων. Στις ΗΠΑ, για παράδειγμα, η μεγάλη ύφεση του 2007-2009 προκάλεσε πτώση του εθνικού μεσαίου εισοδήματος από το 2000 έως το 2013. Ειδικότερα, το μέσο εισόδημα των νοικοκυριών στις ΗΠΑ αυξήθηκε από 48.343 δολάρια το 1991 σε 53.677 δολάρια το 2000, αλλά μειώθηκε στα 52.195 δολάρια το 2013.

Με την άνοδο των διαθέσιμων εισοδημάτων τη δεκαετία του 1990, το όριο για το μεσαίο εισόδημα στις ΗΠΑ αυξήθηκε από 32.229 δολάρια το 1991 σε 35.785 δολάρια το 2000, για νοικοκυριά τριών ατόμων που εκφράζονται σε τιμές του 2011 και ισοτιμίες αγοραστικής δύναμης. Αλλά με τις οικονομικές ανατροπές από το 2000, το όριο έπεσε στα 35.294 δολ. το 2010 και μειώθηκε περαιτέρω στα 34.797 δολάρια μέχρι το 2013. Ομοίως, το ανώτατο όριο του μεσαίου εισοδήματος αυξήθηκε και μειώθηκε στις ΗΠΑ, ξεκινώντας από 96.687 το 1991, σε 107.354 δολ. το 2000 και μειώθηκε στα 104.390 δολάρια το 2013.

Τα στοιχεία για το 2013 αφορούν τις ακόλουθες οκτώ χώρες: Φινλανδία, Γερμανία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Νορβηγία, Ισπανία, Ηνωμένο Βασίλειο και Ηνωμένες Πολιτείες.

Up to eight-in-ten adults live in middle-income households in selected countries in Western Europe; the U.S. has the greatest shares in lower- and upper-income households

% of adults in each income tier

Middle income

	1991	2010	2013
Denmark	80%	80	-
Finland	82	75	76
France	72	74	-
Germany	78	72	72
Ireland	60	69	-
Italy	69	67	-
Luxembourg	79	75	73
Netherlands	76	79	78
Norway	81	80	79
Spain	69	64	63
UK	61	67	68
U.S.	62	69	68

Lower income

	1991	2010	2013
Denmark	15%	14	-
Finland	14	17	16
France	19	17	-
Germany	15	18	18
Ireland	27	19	-
Italy	21	22	-
Luxembourg	15	17	20
Netherlands	19	13	14
Norway	14	14	16
Spain	20	24	20
UK	24	19	19
U.S.	25	26	26

Upper income

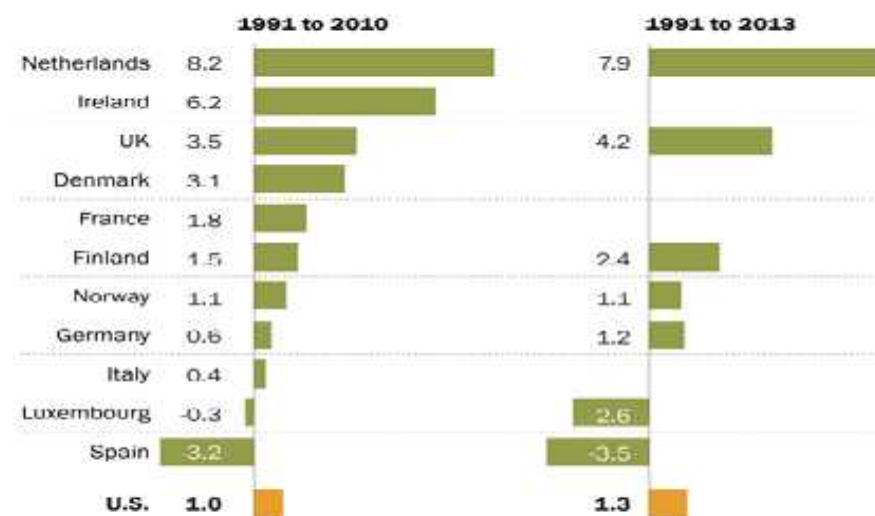
	1991	2010	2013
Denmark	5%	7	-
Finland	4	8	8
France	9	9	-
Germany	7	10	10
Ireland	13	12	-
Italy	10	11	-
Luxembourg	6	8	8
Netherlands	6	8	9
Norway	5	6	7
Spain	12	13	13
UK	15	14	14
U.S.	13	15	16

Note: Middle-income households have disposable incomes that are two-thirds to double the national median disposable income, after incomes have been adjusted for household size. Lower-income households have incomes less than two-thirds of the median and upper-income households have incomes that are more than double the median. The survey dates for some countries differ slightly from the dates shown as follows: Denmark - 1992, France - 1995, Germany - 1989, Ireland - 1987, Netherlands - 1993, Spain - 1990. The 1989 sample for Germany covers (former) West Germany only. See Methodology for details. Data for 2013 are not available for Denmark, France, Ireland and Italy.

Sources: Pew Research Center analysis of data from the Cross-National Data Center in Luxembourg (LIS), "Middle-Class Fortunes in Western Europe"

The income status of adults improved the most in the Netherlands and Ireland

Change in the share of adults in upper-income households minus the change in the share of adults in lower-income households (percentage point change)

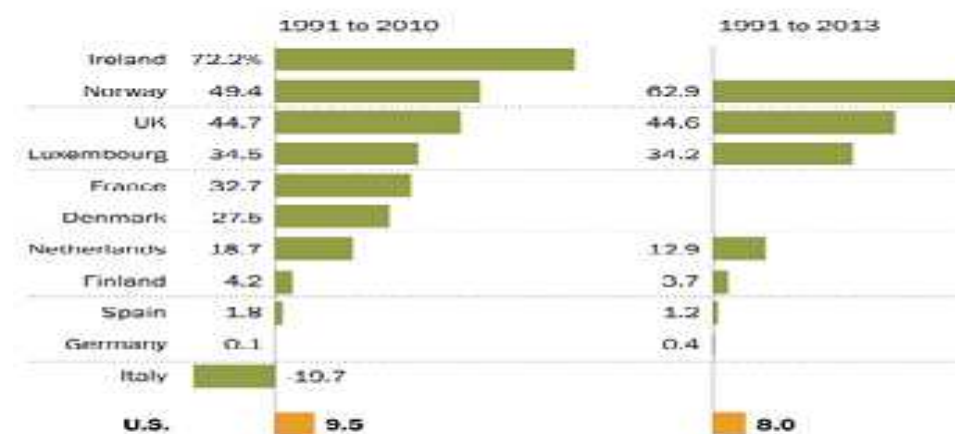
Note: For some countries the 1991 estimates are from the following survey years: Denmark - 1992, France - 1989, Germany - 1989, Ireland - 1987, Netherlands - 1993, Spain - 1990. Data for 2013 are not available for Denmark, France, Ireland and Italy. The 1989 sample for Germany covers (former) West Germany only. See Methodology for details.
Source: Pew Research Center analysis of data from the Cross-National Data Center in Luxembourg (LIG).

"Middle Class Fortunes in Western Europe"

PEW RESEARCH CENTER

Ireland and Norway lead other countries in growth in household income

% change in national median disposable household income, 1991-2010 and 1991-2013

Note: Incomes are adjusted for household size and expressed in 2011 dollars and purchasing power parity prior to computing the percentage change. Incomes for some countries are projected to 1991 from the following survey years: Denmark - 1992, France - 1989, Germany - 1989, Ireland - 1987, Netherlands - 1993, Spain - 1990. The 1989 sample for Germany covers (former) West Germany only. See Methodology for details. Data for 2013 are not available for Denmark, France, Ireland and Italy.

Source: Pew Research Center analysis of data from the Cross-National Data Center in Luxembourg (LIG).

"Middle Class Fortunes in Western Europe"

PEW RESEARCH CENTER

Το μερίδιο του συνολικού εισοδήματος των νοικοκυριών μεσαίων εισοδημάτων μειώθηκε στην πλειοψηφία των εξεταζόμενων χωρών από το 1991 έως το 2010.

Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι σε πολλές από τις χώρες το μερίδιο του ενήλικου πληθυσμού που ανήκει στο μεσαίο εισόδημα μειώθηκε και το μερίδιο αυτών που ανήκουν σε υψηλότερο εισόδημα αυξήθηκε κατά τη διάρκεια αυτής της χρονικής περιόδου. Το αποτέλεσμα ήταν η αύξηση του μεριδίου του συνολικού εισοδήματος των νοικοκυριών που κατείχε το ανώτερο εισόδημα, με το μερίδιο της κατηγορίας χαμηλότερου εισοδήματος να παραμένει σε μεγάλο βαθμό αμετάβλητο.

Η πιο σημαντική μετατόπιση του μεριδίου του συνολικού εισοδήματος των νοικοκυριών από τη μεσαία τάξη στο ανώτερο επίπεδο εισοδήματος σημειώθηκε στη *Φινλανδία*. Το μερίδιο του συνολικού εισοδήματος της χώρας αυτής, το οποίο κατείχε το μεσαίο εισόδημα, μειώθηκε από 85% το 1991 σε 74% το 2010 ή κατά 11 ποσοστιαίες μονάδες. Αυτό ήταν σχεδόν εξ ολοκλήρου το αποτέλεσμα μείωσης κατά 7 ποσοστιαίες μονάδες του μεσαίου εισοδήματος πληθυσμού στη *Φινλανδία*, από 82% το 1991 σε 75% το 2010.

Άλλες χώρες με αξιοσημείωτη μετατόπιση του μεριδίου του συνολικού εισοδήματος από τη μέση στην κορυφή συμπεριελάμβαναν τη *Γερμανία* και τις *ΗΠΑ*. Στη *Γερμανία*, το μερίδιο του μεσαίου εισοδήματος στο συνολικό εισόδημα των νοικοκυριών μειώθηκε από 77% το 1991 σε 70% το 2010 και το μερίδιο που κατέχει η ανώτερη βαθμίδα εισοδήματος αυξήθηκε από 15% σε 22%. Στις *ΗΠΑ*, το μερίδιο της μεσαίας τάξης στο συνολικό εισόδημα των νοικοκυριών υποχώρησε από 62% σε 56%, ενώ το μερίδιο υψηλότερου εισοδήματος αυξήθηκε από 28% σε 34% από το 1991 έως το 2010.

Η *Ιρλανδία* και το *Ηνωμένο Βασίλειο* είναι οι μόνες χώρες στις οποίες τα μερίδια του συνολικού εισοδήματος των νοικοκυριών που κατείχε η μεσαία τάξη αυξήθηκαν από το 1991 έως το 2010. Με το μερίδιο του μεσαίου εισοδήματος να αυξάνεται σημαντικά στην *Ιρλανδία*, από 60% το 1991 σε 66% το 2010. Ομοίως, μια μεγαλύτερη μεσαία τάξη στο *Ηνωμένο Βασίλειο* προωθούσε το μερίδιό της στο συνολικό εισόδημα των νοικοκυριών από 58% το 1991 σε 61% το 2010.

Η μείωση του μεριδίου του συνολικού εισοδήματος των νοικοκυριών που διατηρούν τα νοικοκυριά μεσαίου εισοδήματος συνεχίστηκε μέχρι το 2013 στις περισσότερες χώρες για τις οποίες υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία. Στις *Κάτω Χώρες*, το μερίδιο μειώθηκε από 77% το 2010 σε 75% το 2013 και στις *ΗΠΑ* το μερίδιο μειώθηκε από 56% σε 54%. Το μερίδιο όμως αυξήθηκε κατά περίπου 1 εκατοστιαία μονάδα το καθένα στη *Φινλανδία* και το *Ηνωμένο Βασίλειο*.

Το μέγεθος της μεσαίας τάξης σε μια χώρα και το μερίδιο του συνολικού εισοδήματος που κατέχει η μεσαία τάξη συσχετίζονται στενά. Οι χώρες με μικρότερα μερίδια ενηλίκων σε νοικοκυριά μεσαίου εισοδήματος, όπως η *Ιρλανδία*, η *Ιταλία*, η *Ισπανία*, το *Ηνωμένο Βασίλειο* και οι *Η.Π.Α.*, είναι επίσης χώρες στις οποίες οι μεσαίες τάξεις του συνολικού εισοδήματος είναι μικρότερες από ό,τι σε άλλες χώρες. Από την άλλη πλευρά, χώρες με σχετικά μεγάλες μεσαίες τάξεις, όπως

η Δανία, η Φινλανδία, οι Κάτω Χώρες και η Νορβηγία, έχουν επίσης υψηλότερα μερίδια του συνολικού εισοδήματος των νοικοκυριών στα χέρια των νοικοκυριών μεσαίας τάξης.

Η οικονομική ευημερία των βαθμίδων κατώτερης, μεσαίας και ανώτερης εισοδηματικής διακύμανσης ποικίλλει σημαντικά στις επιλεγμένες χώρες της Δυτικής Ευρώπης και στις ΗΠΑ. Υπάρχουν επίσης αξιοσημείωτες διαφορές ως προς τον τρόπο με τον οποίο τα διαθέσιμα εισοδήματα των τριών οικονομικών βαθμίδων έχουν αλλάξει με την πάροδο του χρόνου. Τα νοικοκυριά σε ορισμένες χώρες, όπως η Ιρλανδία, γνώρισαν αξιοσημείωτα κέρδη στο επίπεδο ζωής τους, αλλά τα νοικοκυριά στην Ιταλία είδαν το βιοτικό τους επίπεδο να διαβρώνεται από το 1991.

Συνολικά, το Λουξεμβούργο, οι Κάτω Χώρες, η Δανία και η Νορβηγία είχαν το υψηλότερο διάμεσο διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών μεταξύ των επιλεγμένων χωρών της Δυτικής Ευρώπης το 2010, ακολουθούμενη από τη Γερμανία, τη Γαλλία και τη Φινλανδία στη μέση και την Ισπανία, την Ιταλία, το Ηνωμένο Βασίλειο και την Ιρλανδία. Τα νοικοκυριά μεσαίου εισοδήματος και ανώτερου εισοδήματος στις ΗΠΑ προόδευαν σε σχέση τους ομολόγους τους στις εξεταζόμενες χώρες της Δυτικής Ευρώπης, με εξαίρεση το Λουξεμβούργο. Ωστόσο, τα εισοδήματα των νοικοκυριών με χαμηλότερα εισοδήματα στις Η.Π.Α. παρουσιάζουν καθυστερήσεις σε σχέση με εκείνα αρκετών χωρών της Δυτικής Ευρώπης μεταξύ των εξεταζόμενων.

Μεγάλα κενά στο εισόδημα των νοικοκυριών μεταξύ των επιλεγμένων χωρών.

Το Λουξεμβούργο κατείχε το υψηλότερο εθνικό μεσαίο εισόδημα των νοικοκυριών μεταξύ των χωρών που καλύπτονται από την παρούσα έκθεση. Από το 1991 έως το 2013, σε όλα τα εξεταζόμενα έτη, το μέσο εισόδημα στο Λουξεμβούργο ήταν περίπου διπλάσιο από το μεσαίο εισόδημα των χωρών με χαμηλότερες αποδοχές από τις επιλεγμένες χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Έτσι, ακόμη και σε αυτή την ομάδα προηγμένων οικονομιών, υπάρχει ένα μεγάλο χάσμα στα κέρδη μεταξύ των χωρών.

Το 1991, το μέσο εισόδημα των νοικοκυριών στο Λουξεμβούργο ήταν 48.657 δολάρια, περίπου το ίδιο με τις ΗΠΑ (48.343 δολάρια). Μόνο δύο άλλες επιλεγμένες χώρες - η Γερμανία και η Ιταλία - είχαν μεσαία εισοδήματα υψηλότερα από 40.000 δολάρια το 1991. Το μέσο εισόδημα της Ιρλανδίας ύψους 22.684 δολαρίων ήταν λιγότερο από το ήμισυ του εισοδήματος του Λουξεμβούργου. Το Ηνωμένο Βασίλειο με μέση τιμή 26.145 δολαρίων επίσης .

Μέχρι το 2010, το Λουξεμβούργο εξακολουθούσε να κατέχει το υψηλότερο σημείο εισοδήματος, ενώ τα χαμηλότερα στρώματα της εισοδηματικής σκάλας καταλάμβαναν η Ιταλία και η Ισπανία. Το μεσαίο εισόδημα στην Ισπανία το 2010 - 31.885 δολάρια - ήταν σχεδόν το ίδιο με το 1991, αλλά το μέσο εισόδημα στην Ιταλία υποχώρησε από 40.265 δολάρια το 1991 σε 32.353 δολάρια το 2010, με απώλεια 20% . Εν τω μεταξύ, με μέσο όρο από 22.684 δολάρια έως 39.067 δολάρια, αύξηση 72% - και από το Ηνωμένο Βασίλειο - από 26.145 δολάρια σε 37.826

δολάρια, αυξημένο κατά 45% - ώθησε τα νοικοκυριά στις χώρες αυτές να κατατάσσονται με βάση το μεσαίο εισόδημα.

Η Νορβηγία (49%), η Γαλλία (33%) και η Δανία (27%) σημείωσαν έντονη αύξηση των πραγματικών εισοδημάτων από το 1991 έως το 2010. Το μεσαίο εισόδημα στις ΗΠΑ αυξήθηκε μόνο κατά 10%, από 48.343 δολάρια το 1991 σε 52.941 δολάρια το 2010. Αποτέλεσμα, οι ΗΠΑ, που είχαν κοινά μεσαία εισοδήματα με το Λουξεμβούργο (48.657 δολάρια) με το υψηλότερο μεσαίο εισόδημα το 1991, αντιστοιχούσαν στη Νορβηγία (52.304 δολάρια) το 2010 και έπεσαν πολύ κάτω από το Λουξεμβούργο (65.466 δολάρια).

Οι περισσότερες χώρες συνέχισαν να αισθάνονται τα παρατεταμένα αποτελέσματα της Μεγάλης ύφεσης μέχρι το 2013. Τα έσοδα παρέμειναν αμετάβλητα στη Φινλανδία, τη Γερμανία, το Λουξεμβούργο, την Ισπανία, το Ηνωμένο Βασίλειο και τις ΗΠΑ από το 2010 έως το 2013, αλλά τα νοικοκυριά στις Κάτω Χώρες είδαν το μεσαίο εισόδημά τους να μειώνεται από 43.192 δολάρια το 2010 σε 41.083 δολάρια το 2013.

Η Νορβηγία παρουσίασε μια πιο ήπια ύφεση σε σύγκριση με τις άλλες εξεταζόμενες χώρες και η οικονομία της ανάκαμψε ταχύτερα. Έτσι, η Νορβηγία ξεχωρίζει ως εξαίρεση στην περίοδο μετά την ύφεση, ανεβάζοντας το μέσο εισόδημα των νοικοκυριών από 52,304 δολάρια το 2010 σε 57,031 δολάρια το 2013. Μέχρι το 2013, το τυπικό νοικοκυριό στη Νορβηγία ζούσε με διαφορά περίπου 5.000 δολάρια ετησίως από το τυπικό νοικοκυριό των ΗΠΑ.

Το 2010, το μέσο διαθέσιμο εισόδημα της αμερικανικής μεσαίας τάξης ήταν υψηλότερο από το μέσο όρο των μεσαίων τάξεων σε πολλά από τα δυτικοευρωπαϊκά έθνη που εξετάστηκαν, με μόνο το Λουξεμβούργο. Κατά το έτος αυτό, τα νοικοκυριά μεσαίας τάξης στις Η.Π.Α. ζούσαν με μέσο διαθέσιμο εισόδημα 60.884 δολαρίων, έναντι 71.799 δολαρίων στο Λουξεμβούργο. Ωστόσο, μέχρι το 2013, η μεσαία τάξη στη Νορβηγία είχε επίσης προχωρήσει μπροστά από την αμερικανική μεσαία τάξη, κερδίζοντας ένα μέσο όρο \$ 62,014 σε σύγκριση με \$ 59,940 στις ΗΠΑ.

Οι μεσαίες τάξεις στην Ιταλία και στην Ισπανία κέρδισαν λιγότερα από τα υπόλοιπα κατά τα περισσότερα από τα εξετασθέντα έτη. Στην Ισπανία, τα εισοδήματα της μεσαίας τάξης ήταν σχεδόν στάσιμα, ανερχόμενα σε 34.250 δολάρια το 1991 και σε 35.879 δολάρια το 2013. Στην Ιταλία, το μέσο εισόδημα της μεσαίας τάξης νοικοκυριού μειώθηκε απότομα, από 44.508 το 1991 σε 35.608 δολάρια το 2010, το τελευταίο διαθέσιμο έτος. Όσον αφορά τη μεσαία τάξη νοικοκυριών στη Φινλανδία και τη Γερμανία, επίσης, ο ρυθμός αύξησης των εισοδημάτων τους από το 1991 έως το 2013 παρουσίασε μέτρια αύξηση.

Τα νοικοκυριά με χαμηλότερο εισόδημα σε αρκετές χώρες της Δυτικής Ευρώπης κερδίζουν περισσότερα από τα νοικοκυριά με χαμηλότερο εισόδημα στις ΗΠΑ. Το 2010, το μέσο εισόδημα των νοικοκυριών με χαμηλότερα εισοδήματα στη Δανία (23.927 δολάρια), στις Κάτω Χώρες (24.172 δολάρια), στη Νορβηγία (27.097

δολάρια) αντιστοιχούσαν ή υπερέβησαν τον μέσο όρο στις ΗΠΑ (\$ 23.818). Ταυτόχρονα, το μεσαίο εισόδημα των νοικοκυριών με χαμηλό εισόδημα στη Φινλανδία, τη Γαλλία, τη Γερμανία, την Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο - περίπου 20.000 δολάρια ή υψηλότερα - δεν έμοιαζε πολύ με τις ΗΠΑ.

Τα εισοδήματα της μεσαίας τάξης αυξάνονται, αλλά τα κέρδη για νοικοκυριά με υψηλότερα εισοδήματα είναι μεγαλύτερα σε πολλές χώρες

Η Ιρλανδία ξεπέρασε τις άλλες χώρες όσον αφορά την αύξηση του εισοδήματος από το 1991 έως το 2010, είτε για το κατώτερο, μεσαίο ή ανώτερο εισόδημα. Αντίθετα, όλα τα επίπεδα εισοδήματος στην Ιταλία γνώρισαν απότομη πτώση του μεσαίου εισοδήματος, ενώ τα νοικοκυριά με χαμηλότερο εισόδημα στην Ισπανία και τη Γερμανία παρουσίασαν μέτριες απώλειες. Εν τω μεταξύ, η οικονομική κατάσταση των νοικοκυριών μεσαίου εισοδήματος υποχώρησε σε σχέση με το καθεστώς των νοικοκυριών με υψηλότερο εισόδημα σε πολλές χώρες κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου.

Τα νοικοκυριά μεσαίας τάξης στην Ιρλανδία παρουσίασαν κέρδος 71% στο μεσαίο εισόδημά τους από το 1991 έως το 2010. Η πρόοδος αυτή ήταν πολύ πριν από την αύξηση κατά 48% για τη μεσαία τάξη στη Νορβηγία ή την αύξηση κατά 37% στο Λουξεμβούργο και κατά 35% το Ηνωμένο Βασίλειο. Ωστόσο, στην Ιταλία, η μεσαία τάξη παρουσίασε απώλεια 20% στο μεσαίο εισόδημά τους από το 1991 έως το 2010.

Η αύξηση των εισοδημάτων της μεσαίας τάξης υπερέβαινε συχνά την ανάπτυξη για τα νοικοκυριά με υψηλότερα εισοδήματα από το 1991 έως το 2010. Αυτό συνέβη στην Ιρλανδία, όπου το μέσο εισόδημα αυξήθηκε κατά 71% για τη μεσαία τάξη και 65% για το ανώτερο εισόδημα. Τα νοικοκυριά της μεσαίας τάξης επίσης μείωσαν το οικονομικό χάσμα σε σχέση με τα νοικοκυριά με υψηλότερα εισοδήματα στη Γερμανία, το Λουξεμβούργο, τη Νορβηγία και την Ισπανία.

Ωστόσο, τα νοικοκυριά μεσαίου εισοδήματος έχασαν οικονομικό έδαφος σε σχέση με νοικοκυριά με υψηλότερο εισόδημα σε αρκετές χώρες από το 1991 έως το 2010. Αυτό ήταν πιο αξιοσημείωτο στο Ηνωμένο Βασίλειο, όπου η αύξηση του μεσαίου εισοδήματος των νοικοκυριών με υψηλότερα εισοδήματα (50%) ήταν πολύ μεγαλύτερη από το κέρδος για νοικοκυριά μεσαίου εισοδήματος (35%). Επίσης, το κέρδος για τα νοικοκυριά με υψηλότερο εισόδημα στις Κάτω Χώρες (22%) ήταν πολύ μεγαλύτερο από το κέρδος για νοικοκυριά μεσαίου εισοδήματος (11%).

Τα κέρδη ή οι ζημίες για το επίπεδο χαμηλότερου εισοδήματος είναι γενικά παρόμοια με τα κέρδη ή τις ζημίες για τα υπόλοιπα επίπεδα εισοδήματος. Η Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο κατατάχθηκαν στην κορυφή, με τα μεσαία εισοδήματα των κατηγοριών χαμηλότερων εισοδημάτων να αυξάνονται κατά 73% και 52% από το 1991 έως το 2010, αντίστοιχα. Τα επίπεδα χαμηλότερου εισοδήματος εμφάνισαν επίσης σημαντική αύξηση των εισοδημάτων στη Δανία, τη Γαλλία, το Λουξεμβούργο και τη Νορβηγία. Όμως, το μεσαίο εισόδημα των επιπέδων χαμηλότερου εισοδήματος στη Γερμανία και την Ισπανία μειώθηκε κατά

5%. Αυτό ήταν σημαντικά μικρότερο από το 23% της απώλειας εισοδήματος που επήλθε από τη χαμηλότερη εισοδηματική βαθμίδα στην Ιταλία.

Τα νομισματικά κέρδη για όλες τις βαθμίδες εισοδήματος στις Η.Π.Α. ήταν σχετικά χαμηλά σε σύγκριση με τις περισσότερες χώρες της Δυτικής Ευρώπης που εξετάστηκαν. Οι χαμηλότερες, μέσες και ανώτερες βαθμίδες στη Δανία, τη Γαλλία, την Ιρλανδία, το Λουξεμβούργο, τις Κάτω Χώρες, τη Νορβηγία και το Ηνωμένο Βασίλειο παρουσίασαν μεγαλύτερη αύξηση εισοδήματος από το 1991 έως το 2010 από ό,τι οι ομόλογοι τους στις ΗΠΑ. Επίσης υπήρξε αύξηση των εισοδημάτων από τα αντίστοιχα επίπεδα στη Φινλανδία, τη Γερμανία, την Ιταλία και την Ισπανία.⁴⁹

⁴⁹ <http://www.pewglobal.org/2017/04/24/share-of-aggregate-household-income-held-by-the-middle-class-is-falling-in-many-western-european-nations-and-the-u-s/>

ΤΙ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΓΙΝΕΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ;

Κάνοντας την ευρωπαϊκή ανισότητα λιγότερο "ανυπολόγιστη".

Η μείωση της ανισότητας αποτελεί επίσημο στόχο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αξίζει επίσης να επιτευχθεί, επειδή η μεγαλύτερη ισότητα είναι πιθανό να αυξήσει τη συνολική ευημερία μιας κοινωνίας. Η ΕΕ δεν μπορεί να θεωρηθεί ακόμη ως «κοινωνία» καθαυτή, αλλά μέσω της ενοποίησης της αγοράς εντός της ΕΕ, τα υψηλά επίπεδα ανισότητας επηρεάζουν όλους τους πολίτες. Εξάλλου μία διαδικασία ολοκλήρωσης βρίσκεται υπό συζήτηση εδώ και χρόνια. Είναι πιθανό οι ανισότητες να οδηγήσουν σε έναν αγώνα δρόμου προς τα κάτω όσον αφορά τους μισθούς και τις συνθήκες εργασίας, αν δεν υπάρχει ισχυρή αντισταθμιστική δύναμη. Παρακάτω αναφέρονται κάποιες πολιτικές που θα είχαν θετικό αντίκτυπο στη μείωση της ανισότητας, σύμφωνα με τους Michael Dauderstädt and Cem Keltek .

-)] Η χρηματοδότηση των επενδύσεων στις χώρες που βρίσκονται σε διαδικασία σύγκλισης πρέπει να στηρίζεται λιγότερο στις ιδιοτροπίες και τα κίνητρα των κεφαλαιαγορών και περισσότερο στις «δημόσιες» μεταφορές χρήματος, με βάση έναν ευρύτερο προϋπολογισμό της ΕΕ που να χρηματοδοτείται μέσω ευρωπαϊκών φόρων. Η αυστηρότερη ρύθμιση των χρηματοπιστωτικών αγορών θα πρέπει να αποτρέψει τη χρηματοδότηση των φουσκών (bubbles).
-)] Οι δαπάνες των διαρθρωτικών ταμείων της ΕΕ πρέπει να αυξηθούν, αλλά να χρησιμοποιηθούν αποτελεσματικότερα (η Ιρλανδία είναι ένα καλό μοντέλο για αυτό).
-)] Η υιοθέτηση του ευρώ θα πρέπει να εξαρτάται λιγότερο από την τήρηση των κριτηρίων για τον πληθωρισμό και τις συναλλαγματικές ισοτιμίες, καθώς οι συνθήκες αυτές εμποδίζουν την ανάπτυξη.
-)] Η διεύρυνση θα πρέπει να εξαρτάται όχι μόνο από την εκπλήρωση των κριτηρίων της Κοπεγχάγης αλλά και από την επίτευξη ορισμένων ελάχιστων επιπέδων εισοδήματος και ισότητας διανομής εισοδήματος, η είσοδος πολύ φτωχών και άνισων κοινωνιών θα επιδεινώσει τα σημερινά κοινωνικά προβλήματα εντός της ΕΕ.
-)] Ο ελάχιστος μισθός θα πρέπει να διασφαλίζει ότι οι διακινούμενοι (εντός της ΕΕ) εργαζόμενοι λαμβάνουν αξιοπρεπή αμοιβή που επιτρέπει ένα βιοτικό επίπεδο ανάλογο με τα πρότυπα της (πλούσιας) οικονομίας υποδοχής.
-)] Μια ευρωπαϊκή εισοδηματική πολιτική θα πρέπει να αποτρέψει την ουσιαστική και διαρκή απόκλιση της αύξησης του εισοδήματος από την αύξηση της παραγωγικότητας στα κράτη μέλη. Οι αποκλίσεις και στις δύο κατευθύνσεις θα πρέπει να υπόκεινται σε παρακολούθηση από την ΕΕ και τα ίδια τα κράτη.
-)] Προκειμένου να καταστεί ευκολότερη η μέτρηση της ανισότητας, η Eurostat πρέπει να καταστήσει τα στοιχεία των ερευνών των νοικοκυριών πιο εύκολα διαθέσιμα. Οι στατιστικές κατανομής εισοδήματος που δημοσιεύονται στον

διαδικτυακό τόπο της Eurostat πρέπει να περιλαμβάνουν όχι μόνο τους δείκτες S80 / 20 αλλά και το μέσο κατά κεφαλήν εισόδημα για τα δεκατημόρια και πεμπτημόρια (deciles, quintiles). Αυτά τα στοιχεία θα πρέπει να είναι διαθέσιμα για κάθε έτος, αρχής γενομένης από το 1995, προκειμένου να καταστεί δυνατή η αξιολόγηση της εξέλιξης της ανισότητας με την πάροδο του χρόνου. Οι αναλογίες που δίνονται για την ΕΕ ως σύνολο ή ομάδες χωρών (ευρωζώνη, ΕΕ15, ΕΕ25, ΕΕ27) πρέπει να υπολογίζονται με τον κατάλληλο τρόπο, αξιοποιώντας την κριτική και τις εναλλακτικές λύσεις που παρουσιάζονται στην σύγχρονη επιστημονική έρευνα.⁵⁰

⁵⁰ “Inequality”. Michael Dauberstadt and Cem Keltek, Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn, Germany and University of St Andrews, UK, and Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn, Germany

Αντί επιλόγου.

.....

Συνέντευξη διαφόρων υπουργών μελών της ΕΕ που αντικατοπτρίζει τις ανομοιότητες στο εσωτερικό των κρατών, την πλήρη αντίστροφη σχέση πολλές φορές και τις μεγάλες αποκλίσεις μεταξύ των διαφόρων ευρωπαϊκών κρατών, ακόμη κι αν πρόκειται περί πολιτικού λόγου.

Πρόλογος- Heinz Koller, Βοηθός Γενικός Διευθυντής, Περιφερειακός Διευθυντής για την Ευρώπη και την Κεντρική Ασία, ΔΟΕ.

Στις 29 Φεβρουαρίου 2016 στις Βρυξέλλες, με την ευκαιρία της διάσκεψης που διοργάνωσαν από κοινού η ΔΟΕ και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σχετικά με το «Μακροπρόθεσμο στον κόσμο της εργασίας: επιπτώσεις στις ανισότητες και τις ομάδες μεσαίου εισοδήματος», είχα το μεγάλο προνόμιο να φιλοξενήσω 7 Υπουργούς και Κρατικούς Γραμματείς σε μια στρογγυλή τράπεζα για το μέλλον της μεσαίας τάξης στην Ευρώπη. Η συζήτηση πολιτικής ήταν πολύ πλούσια και αποφασίσαμε να δημοσιεύσουμε μια σειρά αποσπάσματα από τους αξιότιμους καλεσμένους μας, που εξήχθησαν από τις απαντήσεις τους σε τρία βασικά ερωτήματα.

1. Ποιες είναι οι κύριες τάσεις στον κόσμο της εργασίας που πιστεύετε ότι επηρέασαν τις ανισότητες στη χώρα σας και, ειδικότερα, την εξέλιξη της μεσαίας τάξης;

Κ. Ivailo Kalfin, Αντιπρόεδρος της Κυβέρνησης και Υπουργός Εργασίας και Κοινωνικής Πολιτικής, Βουλγαρία

«Οι λόγοι για τους οποίους έχουμε υψηλές ανισότητες στην εργασία στη Βουλγαρία σχετίζονται με την έλλειψη προσόντων και εκπαίδευσης. Συνδέονται επίσης μ' ένα πολύ αθέμιτο φορολογικό σύστημα, το οποίο είναι ένας φόρος για το προσωπικό εισόδημα ύψους 10 τοις εκατό, καθώς και μια οπισθοδρομική φορολόγηση όσον αφορά την κοινωνική ασφάλιση».

Κ. Thorben Albrecht, Υφυπουργός στο Ομοσπονδιακό Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων της Γερμανίας

«Στη Γερμανία, η ανισότητα δεν είναι τόσο κακή όσο σε άλλες χώρες, αλλά μόνο μετά την αναδιανομή μέσω των φορολογικών και των κοινωνικών συστημάτων. Πρέπει να εξετάσουμε την κατανομή του κύριου πλούτου και την ισότητα στην αγορά εργασίας. Σε αντίθεση με ορισμένες άλλες χώρες, η μεσαία τάξη στη Γερμανία δεν συγκεντρώνεται μόνο στον δημόσιο τομέα, αλλά και στον τομέα της μεταποίησης, όπου έχουμε εργαζόμενους με μεσαία εξειδίκευση οι οποίοι είναι μάλλον υψηλά πληρωμένοι. Ωστόσο, το μοντέλο αυτό έχει υποστεί πίεση λόγω της αύξησης των μη τυποποιημένων μορφών απασχόλησης τα τελευταία 25 χρόνια, τα οποία συνδέονται συχνά με τους χαμηλότερους μισθούς και την κοινωνική

ασφάλιση. Αυτές οι τάσεις δεν ήταν τόσο αποτελεσματικές όσο θα έπρεπε να ήταν. Η απασχόληση των γυναικών αυξήθηκε, φυσικά, αλλά συχνά περιορίζεται σε θέσεις μερικής απασχόλησης και χαμηλόμισθες. Τα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο περνούν από την εκπαίδευση αλλά δεν καταφέρνουν πάντοτε να αποκτήσουν τις δεξιότητες που είναι απαραίτητες στη γερμανική αγορά εργασίας για να μπουν στην μεσαία τάξη».

Κ. Γεώργιος Κατρούγκαλος, Υπουργός Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας, Ελλάδα

«Οι ανισότητες έχουν επιδεινωθεί και η μεσαία τάξη έχει συμπιεστεί στην Ελλάδα για διάφορους λόγους. Ξεκινώντας από την παρακμή του κράτους πρόνοιας - και την παροχή δημόσιων αγαθών σε τομείς όπως η εκπαίδευση, η κοινωνική πολιτική, η κοινωνική ασφάλιση και η υγεία - και η πτώση της συνδικαλιστικής ιδιότητας η οποία, φυσικά, μειώνει τη σχετική διαπραγματευτική δύναμη της εργασίας, βιώνουμε στην κρίση την πιο μαζική απελευθέρωση των συλλογικών συμβάσεων στην Ευρώπη - μείωση του κατώτατου μισθού και αύξηση του μεριδίου της μερικής απασχόλησης και της προσωρινής απασχόλησης. Η προοδευτικότητα των φορολογικών συστημάτων μειώθηκε επίσης από 59% σε 30% από το 1980 έως το 2009».

Η κυρία Algimanta Pabedinskiene, υπουργός Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης της Λιθουανίας, καθώς και πρώην Πρόεδρος του Συμβουλίου Υπουργών Εργασίας της ΕΕ

«Ένας παράγοντας που είναι σημαντικός για την ανάπτυξη της μεσαίας τάξης στη Λιθουανία, όπως και σε άλλες χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, είναι το εκπαιδευτικό σύστημα. Την ίδια στιγμή - και είναι παράδοξο στη Λιθουανία - αν και το 60% του πληθυσμού έχει υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης, η μεσαία τάξη αντιπροσωπεύει μόνο το 20-25%. Άλλοι παράγοντες είναι επίσης σημαντικοί, όπως οι μισθοί, αλλά και το φορολογικό σύστημα - φόρος εισοδήματος αλλά και οι φόροι στα ΜΜΕ ως περιορισμός στη μεσαία τάξη. Στη Λιθουανία, η σημαντική μετανάστευση στο εξωτερικό έχει επίσης περιορίσει την ανάπτυξη της μεσαίας τάξης».

Κ. Nicolas Schmit, Υπουργό Εργασίας του Λουξεμβούργου και επίσης πρώην Πρόεδρο του Συμβουλίου Υπουργών Εργασίας

«Το Λουξεμβούργο είναι μια μικρή χώρα και μια τυπική κοινωνία μεσαίας τάξης. Γενικά, κατορθώσαμε να διατηρήσουμε αυτήν την πολύ ισχυρή μεσαία τάξη, αλλά, ωστόσο, παρατηρούμε μια αύξηση της ανισότητας. Το χάσμα μεταξύ εκείνων που είναι ανειδίκευτοι και εκείνων που βρίσκονται στο ανώτερο επίπεδο της οικονομίας αυξάνεται. Υπάρχει κίνδυνος δημιουργίας κενών μεταξύ των γενεών, επειδή οι νέοι υποφέρουν περισσότερο από την ανεργία, από την επισφάλεια και από την αυξανόμενη τιμή των ακινήτων, γεγονός που δυσχεραίνει την ιδιότητα του ιδιοκτήτη. Το μοντέλο τώρα δεν είναι ένας μισθωτός, αλλά δύο. Επιπλέον, αυτοί οι δύο μισθωτοί έχουν όλο και περισσότερες δυσκολίες στην αγορά ενός ακινήτου και

αυτό είναι κάτι που συμβάλλει στο συναίσθημα: "Αν δεν μπορώ να αγοράσω το δικό μου διαμέρισμα ή σπίτι, ανήκω στη μεσαία τάξη ή όχι;"

K. Miguel Cabrita, Υφυπουργός στο Υπουργείο Εργασίας, Αλληλεγγύης και Κοινωνικής Ασφάλισης, Πορτογαλία

«Υπάρχουν αρκετοί λόγοι πίσω από τις ανισότητες στην Πορτογαλία: ένα διαρθρωτικό έλλειμμα στο μορφωτικό επίπεδο του εργατικού δυναμικού που συνδέεται με χαμηλούς μισθούς και ένας κατακερματισμός της αγοράς εργασίας λόγω της ταχείας ανάπτυξης μη τυπικών μορφών απασχόλησης, που επιδεινώνεται περαιτέρω από τα προγράμματα δημοσιονομικής εξυγίανσης. Το ποσοστό των κατόχων ελάχιστων μισθών αυξήθηκε παρά μειώθηκε τα τελευταία χρόνια και η συλλογική διαπραγμάτευση έχει αποδυναμωθεί».

Η κ. Renata Szczech, Αναπληρωτής Υπουργός στο Υπουργείο Οικογένειας, Εργασίας και Κοινωνικής Πολιτικής της Πολωνίας

«Οι ανισότητες στην Πολωνία δεν προέρχονται τόσο από κάτω, αλλά από την αύξηση της προσωρινής εργασίας και της μερικής απασχόλησης. Σήμερα, το 80% των νέων εργάζεται με προσωρινό συμβόλαιο και θα θέλαμε να το αλλάξουμε με πρόσθετους κανόνες όσον αφορά τις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης που συνδέονται με συμβάσεις προσωρινής απασχόλησης ».

2. Ποιες είναι οι πολιτικές στα πλαίσια της εργασίας που θεωρείτε ότι μπορούν να βοηθήσουν στη μείωση των ανισοτήτων και στην προώθηση της ανάπτυξης της μεσαίας τάξης;

K. Ivailo Kalfin, Αντιπρόεδρος της Κυβέρνησης και Υπουργός Εργασίας και Κοινωνικής Πολιτικής, Βουλγαρία

«Για την καταπολέμηση των ανισοτήτων χρειαζόμαστε πρώτα μια μακροπρόθεσμη στρατηγική για την αύξηση των μισθών που θα πρέπει να αρχίσει με την παύση των ορίων για την αύξηση του κατώτατου μισθού - είναι αρκετά χαμηλά στη Βουλγαρία και οδηγούν σε χαμηλή αμοιβή και φτώχεια. Αυτό θα πρέπει στη συνέχεια να συμπληρωθεί με συλλογικές διαπραγματεύσεις για τους μισθούς. Εμείς πρέπει επίσης να επενδύσουμε στην επαγγελματική κατάρτιση».

K. Thorben Albrecht, Υφυπουργός στο Ομοσπονδιακό Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων της Γερμανίας

«Η κυβέρνησή μας - και για να τονώσει την εγχώρια ζήτηση - αποφάσισε να εφαρμόσει μια σειρά μεταρρυθμίσεων για την ενίσχυση των μισθών και του σχηματισμού των μισθών στη Γερμανία. Πρώτον, και ίσως το πιο σημαντικό, είναι η καθιέρωση ενός υποχρεωτικού κατώτατου μισθού, ο οποίος εισήχθη πέρυσι (2015) για να τεθεί ένα κατώτατο όριο στο σύστημα δημιουργίας των μισθών. Κάτι που είναι λιγότερο γνωστό από το κοινό είναι ότι ο ίδιος νόμος καθιστά τις συλλογικές συμβάσεις νομικά δεσμευτικές για ολόκληρη τη βιομηχανία και τον τομέα, για να ενισχύσουν τις συλλογικές διαπραγματεύσεις των μισθών. Προσπαθούμε επίσης να

επαναρυθμίσουμε την προσωρινή εργασία, καθώς αυτό επηρεάζει επίσης τους μισθούς στη Γερμανία».

Κ. Γεώργιος Κατρούγκαλος, Υπουργός Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας, Ελλάδα

«Πρέπει να αλλάξουμε τον προσανατολισμό μας. Για εμάς, η βασική επιταγή είναι η επιστροφή των συλλογικών διαπραγματεύσεων - κυρίως μέσω ενός νέου νόμου για τις συλλογικές διαπραγματεύσεις - και του κοινωνικού διαλόγου. Οι συνταξιοδοτικές μεταρρυθμίσεις είναι επίσης καθοριστικές για τη διασφάλιση μιας δικαιότερης αναδιανομής, παρά τα γενικά μικρότερα επίπεδα συνταξιοδότησης. Αλλά δεν θα είναι δυνατόν να έχουμε κοινωνικά φιλικές λύσεις σε μια χώρα εάν δεν αντιμετωπιστεί το γενικό κοινωνικό έλλειμμα στην Ευρώπη, αν δεν μπορέσουμε να εξισορροπήσουμε την οικονομική διάσταση της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τον ίδιο σεβασμό της κοινωνικής της διάστασης».

Κα Algimanta Pabedinskiene, Υπουργός Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης, Λιθουανία

«Ενώ η μεσαία τάξη αναπτύσσεται στις πόλεις, βιώνει στασιμότητα στις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές. Στη Λιθουανία, η οποία διαθέτει 60 δήμους, προσπαθούμε να αναπτύξουμε μια περιφερειακή πολιτική τοπικής ανάπτυξης σε όλους τους τομείς ως μοχλό ανάπτυξης μεσαίας τάξης με συνδυασμό οριζόντιων και κάθετων πολιτικών».

Κ. Nicolas Schmit, Υπουργός Εργασίας, Λουξεμβούργο

«Πρέπει να εξασφαλίσουμε στους νέους καλή εκπαίδευση και καλές δεξιότητες και να τους βοηθήσουμε να εισέλθουν στην αγορά εργασίας σε καλή βάση. Εμείς στο Λουξεμβούργο αποφασίσαμε τώρα να διαθέσουμε δωρεάν παιδική φροντίδα από το 2018 και μετά, για να παρέχουμε δωρεάν και υψηλής ποιότητας παιδική φροντίδα σε όλους, επειδή η ποιοτική φροντίδα των παιδιών είναι απαραίτητη όσον αφορά τις δεξιότητες, την εκπαίδευση και επίσης την εύρεση καλής θέσης εργασίας αργότερα. Η επιστροφή σε κάποιο είδος τιμαριθμικής αναπροσαρμογής των μισθών δεν είναι κακή ιδέα να αποφευχθεί η διάβρωση της αγοραστικής δύναμης- δεν έχει καταστρέψει την ανταγωνιστικότητα των εταιρειών του Λουξεμβούργου, αλλά έχει διατηρήσει την αγοραστική δύναμη. Πρέπει επίσης να επιστρέψουμε σε ένα είδος κανονικής σύμβασης εργασίας».

Κ. Miguel Cabrita, Υφυπουργός στο Υπουργείο Εργασίας, Αλληλεγγύης και Κοινωνικής Ασφάλισης, Πορτογαλία

«Η πορτογαλική μεσαία τάξη είναι παραδοσιακά - έστω και αποκλειστικά - συνδεδεμένη με τον δημόσιο τομέα και αυτή η μεσαία τάξη έχει επηρεαστεί τα τελευταία χρόνια από συμφωνίες πρόωρης συνταξιοδότησης, περικοπές μισθών, αυξημένη δημοσιονομική πίεση, αναστολή νέων προσλήψεων και επίσης πάγωμα στην ανέλιξη. Συγκεκριμένα για τις μεσαίες τάξεις, οι μισθοί αποτελούν την κύρια πηγή εσόδων. Πρέπει να προωθήσουμε τη μεσαία τάξη μέσω πολλών θεμελιωδών

αξόνων: μια ολοκληρωμένη εθνική στρατηγική για την καταπολέμηση της φτώχειας, η οποία θα βασίζεται επίσης σε κοινωνικά επιδόματα και οφέλη για τις πιο ευάλωτες ομάδες, μια βιώσιμη ανάπτυξη του ελάχιστου μισθού που θα καθοριστεί μέσω μιας συμφωνίας με τους κοινωνικούς εταίρους και τη δημιουργία θέσεων εργασίας μέσω ενός συνόλου μακροοικονομικών και τομεακών πολιτικών, αλλά και των καλών ποιοτικών θέσεων εργασίας, περιορίζοντας τη χρήση προσωρινών συμβάσεων και τη ρύθμιση της αυτό-απασχόλησης και άλλων άτυπων μορφών απασχόλησης».

Η κ. Renata Szczech, Αναπληρωτής Υπουργός στο Υπουργείο Οικογένειας, Εργασίας και Κοινωνικής Πολιτικής της Πολωνίας

«Η πολωνική οικονομία ενισχύει την ανταγωνιστικότητά της μέσα από τους χαμηλούς μισθούς. Αυτός είναι ο προσανατολισμός που ίσως χρειαστεί να τροποποιήσουμε ώστε να εξελιχθεί σε μια πιο σύγχρονη οικονομία, βασισμένη σε προϊόντα και υπηρεσίες υψηλότερης ποιότητας και προστιθέμενης αξίας και που θα δημιουργήσει τη μελλοντική ανάπτυξη της μεσαίας τάξης. Η εξασφάλιση της μεσαίας τάξης στο μέλλον απαιτεί επίσης ισχυρό δημογραφικό και οικογενειακή πολιτική, παράλληλα με τη μείωση του εργατικού δυναμικού και την αύξηση του αριθμού των συνταξιούχων. Όπως και σε άλλες χώρες, ένα σημαντικό θέμα για την ανάπτυξη της μεσαίας τάξης στην Πολωνία είναι η εκπαίδευση. Το 2014 δημιουργήσαμε ένα εθνικό ταμείο κατάρτισης για την υποστήριξη των εργοδοτών που επιθυμούν να εκπαιδεύσουν το εργατικό τους δυναμικό (το 80% πληρώνεται από το κράτος και το 20% από τους εργοδότες), ένα ταμείο που έχει επιτύχει μεγάλη επιτυχία, με ταχεία ανάπτυξη των εργαζομένων που επωφελούνται από αυτό το σύστημα».

3. Σε αυτό το πρόγραμμα πολιτικής, ποιος είναι ο ρόλος που διαδραματίζουν οι κοινωνικοί εταίροι και ο κοινωνικός διάλογος σε συνεργασία με την κυβέρνηση;

Κ. Ivailo Kalfin, Αντιπρόεδρος της Κυβέρνησης και Υπουργός Εργασίας και Κοινωνικής Πολιτικής, Βουλγαρία

«Η στρατηγική για το εισόδημα και τα ζητήματα της αγοράς εργασίας θα πρέπει να αποφασίζονται από κοινού με τους κοινωνικούς εταίρους. Πέρα από αυτό, οι ανισότητες και η μεσαία τάξη συζητούνται σπάνια, τουλάχιστον στη Βουλγαρία, όταν συζητούν διάφορες μακροοικονομικές παραμέτρους όπως η φτώχεια, οι μισθοί και οι κατώτατοι μισθοί. Ευχαριστούμε, λοιπόν, τη ΔΟΕ και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την προσέλκυση αυτού του θέματος στο επίκεντρο της συζήτησης πολιτικής διότι οι ανισότητες πρέπει πάντα να λαμβάνονται υπόψη κατά τη συζήτηση των κοινωνικών και οικονομικών πολιτικών».

Κ. Thorben Albrecht, Υφυπουργός στο Ομοσπονδιακό Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων της Γερμανίας

«Ο κοινωνικός διάλογος πρέπει να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο. Ενώ η ψηφιοποίηση του χώρου εργασίας απαιτεί από τις αγορές εργασίας μας να

προσαρμόζονται στις νέες αυτές μορφές εργασίας, μπορούν να γίνουν καλύτερα από τους κοινωνικούς εταίρους και μέσω των κατάλληλων λύσεων για να συνδυαστεί η ευελιξία με την προστασία των εργαζομένων για διαφορετικές βιομηχανίες και μέσα από συλλογικές συμβάσεις ».

Κ. Γεώργιος Κατρούγκαλος, Υπουργός Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας, Ελλάδα

«Ελπίζουμε να επιστρέψουμε στις συλλογικές διαπραγματεύσεις και τον κοινωνικό διάλογο στην Ελλάδα, κυρίως μέσω ενός νέου νόμου για τις συλλογικές διαπραγματεύσεις που ετοιμάζουμε σε συνεννόηση με τη ΔΟΕ».

Κα Algimanta Pabedinskiene, Υπουργός Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης, Λιθουανία

«Πιστεύουμε επίσης ότι ο κοινωνικός διάλογος είναι καθοριστικός και αλλάζουμε τον νόμο για να ενισχύσουμε τον ρόλο των κοινωνικών εταίρων στη λήψη αποφάσεων σε τομείς όπως η πολιτική απασχόλησης και η κοινωνική ασφάλιση».

Κ. Nicolas Schmit, Υπουργός Εργασίας, Λουξεμβούργο

«Πρέπει να επανεξετάσουμε το μοντέλο διανομής του πλούτου μας, ειδικά όσον αφορά τους μισθούς».

Κ. Miguel Cabrita, Υφυπουργός στο Υπουργείο Εργασίας, Αλληλεγγύης και Κοινωνικής Ασφάλισης, Πορτογαλία

«Πιστεύουμε ότι ο κοινωνικός διάλογος θα πρέπει να στηρίζει την ανάπτυξη μιας εισοδηματικής πολιτικής βασισμένης σε μια προοπτική αξιοπρεπούς εργασίας, χωρίς να υπονομεύει την ανταγωνιστικότητα. Αν και ο δυναμισμός της συλλογικής διαπραγμάτευσης εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη δέσμευση των κοινωνικών εταίρων, καταλαβαίνουμε και πιστεύουμε ότι η κυβέρνηση μπορεί και πρέπει να ενεργήσει για να τονώσει τη συλλογική διαπραγμάτευση - για παράδειγμα, μέσω της επέκτασης των συλλογικών συμβάσεων και άλλων νομικών μέσων - και να κάνουν τις διαπραγματεύσεις πιο ελκυστικές τόσο για τα συνδικάτα όσο και για τις επιχειρήσεις».

Η κ. Renata Szczech, Αναπληρωτής Υπουργός στο Υπουργείο Οικογένειας, Εργασίας και Κοινωνικής Πολιτικής της Πολωνίας

«Έχουμε δημιουργήσει ένα νέο τριμερές κοινωνικό συμβούλιο με σκοπό να διαμορφώσουμε περιοριστικές απόψεις σχετικά με νέες νομικές διατάξεις και πρωτοβουλίες».

.....

Η παραπάνω συλλογή υπουργικών κειμένων επισημαίνει τρία στοιχεία που πιστεύουμε ότι είναι απαραίτητα τόσο για τις εθνικές πολιτικές όσο και για το έργο των Διεθνών Οργανισμών. Πρώτον, οι ομάδες μεσαίου εισοδήματος θα πρέπει να αποτελέσουν στόχο πολιτικής που θα ληφθεί υπόψη κατά τις συζητήσεις πολιτικής,

συμπεριλαμβανομένων εκείνων που αφορούν τα μακροοικονομικά και δημοσιονομικά θέματα.

Δεύτερον, απαιτείται ένας νέος συνδυασμός πολιτικών για την επίτευξη αυτού του στόχου και για την κάλυψη των ζητημάτων ανισότητας ευρύτερα, η οποία θα περιλαμβάνει τομείς πολιτικής όπως η εκπαίδευση, η κοινωνική προστασία, η φορολογία και η περιφερειακή πολιτική, αλλά και η ακίνητη περιουσία, οι κεφαλαιαγορές και οι δημόσιες επενδύσεις και υπηρεσίες.

Τρίτον, η εργασία αποκαλύπτεται ως καθοριστικός παράγοντας για τη μελλοντική τύχη της μεσαίας τάξης στην Ευρώπη, όχι μόνο από την άποψη της διαθεσιμότητας θέσεων εργασίας, αλλά και από την άποψη της ποιότητας των συμβάσεων απασχόλησης και εργασίας, της αναδιανομής μέσω των μισθών και των πολιτικών εισοδήματος, την ενισχυμένη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας, τις συλλογικές διαπραγματεύσεις και τον τριμερή κοινωνικό διάλογο και η ενεργός συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων στη χάραξη πολιτικής.

Προφανώς, τα αποδεικτικά στοιχεία και τα μηνύματα που μπορούμε να αναφέρουμε σχετικά με το ρόλο του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου στη μείωση των ανισοτήτων και στην ενίσχυση της μεσαίας τάξης στην Ευρώπη παρέχουν επίσης χρήσιμα διδάγματα σε παγκόσμιο επίπεδο, καθώς επί του παρόντος οι μεσαίες τάξεις αναπτύσσονται στις BRICS και σε άλλες χώρες στον κόσμο.

Heinz Koller, Βοηθός Γενικός Διευθυντής, Περιφερειακός Διευθυντής για την Ευρώπη και την Κεντρική Ασία, ΔΟΕ.⁵¹

⁵¹ https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_630642.pdf EUROPE'S DISAPPEARING MIDDLE CLASS? EVIDENCE FROM THE WORLD OF WORK EDITED BY DANIEL VAUGHAN-WHITEHEAD, 2016

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΠΗΓΕΣ

ILO

WORLDBANK

WORLD INEQUALITY REPORT

LEVY INSTITUTE BARD COLEGGE

EUROFOUND EUROPA EU

EUROSTAT

PEW GLOBAL INSTITUTE RESEARCH CENTER

THE ECONOMIST

EU SILC

OECD

POLITICO EU

EQUALITY TRUST UK

DIW Berlin German Institute for Economic Research

UN- Development Strategy and Policy Analysis Unit Development Policy and Analysis
Division Department of Economic and Social Affairs

«The role of education for social inequality in modern societies (with a special
perspective on EU Member States)» NESET II ad hoc question No. 5/2017 By Dovydas
Caturianas, PPMI; Laima Užpelkienė, PPMI; Valentina Migliarini, Roma Tre University,
Department of Education

The Social Atlas of Europe (Policy Press, 2014) by Danny Dorling, Dimitris Ballas and
Benjamin Hennig

Schlicht, Raphaela & Stadelmann-Steffen, Isabelle & Freitag, Markus. (2010).
Educational Inequality in the EU. European Union Politics - EUR UNION POLIT. 11.

Max Roser and Esteban Ortiz-Ospina (2018) - "Income Inequality". Published online
at OurWorldInData.org

"Inequality". Michael Dauderstädt and Cem Keltek, Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn,
Germany and University of St Andrews, UK, and Friedrich-Ebert-Stiftung,
Bonn, Germany, (2011)

"European Inequalities Social Inclusion and Income Distribution in the European
Union", (2009) Edited by: Terry Ward, Orsolya Lelkes, Holly Sutherland, István
György Tóth

Ive Marx* «Why Direct Income .Redistribution Matters if We Are Really Concerned with Reducing Poverty» (2013)

“Varieties of Economic Inequality.Edited by Sebastiano Fadda and Pasquale Tridico. Published by Routledge, (2016)

«Top Incomes over the Twentieth Century-A Contrast between Continental European and English-Speaking Countries».Edited by A. B. Atkinson, NuYeld College, Oxford and T. Piketty PSE, Paris (2007)

«Inequality in Europe: What Can Be Done? What Should Be Done?», Maurizio Franzini and Michele Raitano, (2013)

«Europe’s Disappearing Middle Class? ». Evidence from the World of Work Edited by Daniel Vaughan-Whitehead, International Labour Office Geneva, Switzerland, Published by Edward Elgar, (2016)